

Forståelser av risikobegrepet hos barnevernet og Fylkesnemnda

Forfatter: Alexandra Garcia

01.06.2021

Master i Risikostyring og Sikkerhetsledelse

Universitetet i Stavanger

UNIVERSITETET I STAVANGER

**MASTERGRADSSTUDIUM I
RISIKOSTYRING OG SIKKERHETSLEDELSE**

MASTEROPPGAVE

SEMESTER: Vår 2021

FORFATTER: Alexandra Garcia

VEILEDER: Kristin Sørung Scharffscher

TITTEL PÅ MASTEROPPGAVE:
Forståelser av risikobegrepet hos barnevernet og Fylkesnemnda

EMNEORD/STIKKORD:

Barnevern, pålegg om hjelpetiltak, samtaleprosess, risiko, risikoutsatte barn, risikovurdering, risikoanalyse, sikkerhet, sårbarhet, forståelser av risiko.

SIDETALL: 77

STAVANGER ...01.06/2021.....
DATO/ÅR

Sammendrag

Denne studien har hatt som siktemål å finne forståelser om risiko hos barnevernet og Fylkesnemnda, med et særlig blikk på saker der barnevernet vurderer at det er behov for å pålegge foreldre å ta i mot hjelpetiltak. Studien tar dermed utgangspunkt i følgende overordnet forskningsinteresse:

- *Arbeidet som blir gjort i barnevernet og i Fylkesnemnda med å vurdere risiko i familier som det vurderes at har behov for hjelpetiltak, men ikke tar imot tilbud om hjelp.*

Og det overordnede forskningsspørsmålet er:

- *Hva betyr barnevernets og Fylkesnemndas forståelser av risikobegrepet for deres vurderinger i saker som omhandler pålegg av hjelpetiltak?*

Studien viser til nyere forskning om risikovurderinger i barnevernet, som konkluderer med at det er behov for en tydeliggjøring av risikobegrepet i barnevernet, samt en differensiering i risikovurderingene. Videre i denne studien undersøkes og drøftes fenomenet at risikobegrepet i stor grad benyttes i barnevernets arbeid, men risikobegrepet diskuteres imidlertid ikke som et konsept. I 2016 kom en ny lovparagraf som ga barnevernet økt mulighet for å bruke tvang for å kunne pålegge foreldre til å ta imot hjelp. Dette ettersom det har vært et problem at barnevernet ikke kommer i posisjon fordi foreldrene takker nei til frivillige hjelpetiltak. Denne lovendringen er benyttet som inngangsport for å snakke med barnevernet og Fylkesnemnda om deres forståelser om risikobegrepet når slike saker skal vurderes.

Som teoretisk forankring er det i denne studien tatt utgangspunkt i sosiokulturelle teorier om risiko, som viser til hvordan risiko må forstås i sosiale og kulturelle kontekster. Det tas bakgrunn i arbeidet til teoretikere som sosialantropologen Mary Douglas, sosiologene Ulrich Beck og Anthony Giddens og filosofen Michel Foucault, for å belyse viktige teoretiske perspektiver som skal bidra til å svare på problemstillingen i studien.

Det er lagt vekt på hvorvidt barnevernet og Fylkesnemnda tar utgangspunkt i en teoretisk retning når de gjør risikovurderinger og hvordan samarbeid mellom instansene foregår.

Videre om de drøfter risiko som konsept og hvordan de strukturerer og organiserer arbeidet sitt som omhandler risiko og risikovurderinger. Bruk av maler og skjema diskuteres også opp mot bruken av skjønn i deres arbeid, og studien har som hensikt å finne ut om barnevernet og Fylkesnemnda har en bevissthet omkring sine metoder for å vurdere risiko.

Datagrunnlaget er innhentet ved å gjennomføre kvalitative intervjuer der informantene har vært barnevernet i Sandnes og Fylkesnemnda i Rogaland. Det ble brukt semistrukturert forskningsintervju (Kvale, 1983), hvor en guide har holdt oppbygningen innenfor gitte rammer, men samtidig ble det åpnet for at intervjuobjektene kunne bygge ut resonnement. Selve gjennomføringen av undersøkelsen beskrives i studiens metodekapittel.

Studiens funn presenteres i drøftingskapittelet og oppsummeres og konkluderes avslutningsvis i det siste kapittelet. Konklusjonene er knyttet opp til både problemstillingen og teoriene som er lagt til grunn for studien. Videre presenteres konklusjonene i sammenheng med dette.

Hensikten med studien var å finne forståelser av risikobegrepet hos barnevernet og Fylkesnemnda, og videre i hvilken grad de var bevisste på sin tilnærming til risiko. Inngangsporten for å snakke om temaet ble som nevnt saker som omhandler pålegg av hjelpetiltak, ettersom risiko i stor grad drøftes i disse sakene, og det er behov for vurderinger frem i tid for å predikere eventuell effekt av et tiltak.

Det synes som om hverken barnevernet i Sandnes eller Fylkesnemnda har en bevissthet om sine oppfatninger av risiko og de er tydelige på at ingen av instansene drøfter risikobegrepet eller risiko som konsept i organisasjonen. Funnene kan tyde på at det er behov for at både barnevernet i Sandnes og Fylkesnemnda i Rogaland teoretiserer risiko og at de har risiko eksplisitt på dagsorden som en del av tradisjonen sin. På denne måten vil de ha gjennomdiskuterte teorier som ligger til grunn for deres avgjørelser, som gjør at de kan tilegne seg en større bevissthet for sine vurderinger. Dette i et system hvor de skal foreta vesentlige avgjørelser om risiko som nettopp krever kategorier og begrep som er gjennomteoretiserte og drøftet. Et resultat av at de tilegner seg større bevissthet rundt risiko i vurderingene, vil dermed kunne være bedre ivaretagelse av barnets omsorgssituasjon, som igjen vil øke muligheten for å gjennomføre viktige kritiske diskusjoner rundt omsorgsvurderinger og risikovurderinger i barnevernet.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag.....	s. 3
Innhold.....	s. 5
1.Innledning og problemstilling.....	s. 7
1.1 Innledning.....	s. 7
1.1.1 Pålegg om hjelpetiltak og samtaleprosess.....	s. 9
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	s. 11
2.Teoretisk bakgrunn.....	s. 13
2.1 Risiko.....	s. 13
2.1.1 Et objektivt syn på risiko.....	s. 13
2.1.2 Begrepet Risikopersepsjon.....	s. 16
2.1.3 Risikostyring.....	s. 17
2.1.4 Sårbarhet og Resiliens.....	s.19
2.1.5 Risiko i lys av sosiokulturell teori.....	s. 20
2.1.6 Mary Douglas.....	s. 21
2.1.7 Ulrich Beck og Anthony Giddens.....	s. 22
2.1.8 Michel Foucault.....	s. 25
3.Metode.....	s. 28
3.1 Metodikk, fremgangsmåte for innsamling av data.....	s. 28
3.1.1 Intervju og intervjuguide.....	s. 28
3.1.2 Forsker-informantrelasjoner	s. 30
3.1.3 Lagring og behandling av data	s. 30
3.1.4 Hvilke informanter og hvorfor.....	s. 32
3.2 Validitet og reliabilitet av data	s. 34
3.2.1 Utvelgelse av spørsmål	s. 34
4. Empiri.....	s. 36
4.1 Maler og verktøy.....	s. 36
4.1.1 FIT- Feedback Informerte tjenester	s. 36

4.2 Intervju med nemndsleder i Fylkesnemnda i Rogaland	s. 37
4.3 Intervju med barne- og familieenheten, heretter kalt barnevernet i Sandnes.....	s. 49
5. Drøfting.....	s. 58
5.1 Forståelser av risiko.....	s. 58
5.2 Manglende bevissthet om risiko som konsept.....	s. 60
5.3 Ekspertkunnskap om risiko.....	s. 61
5.4 En bredere tilnærming til risiko.....	s. 64
5.5 Risiko er ikke objektivt.....	s. 65
5.6 Maler og dokumenter.....	s. 66
5.7 «Barnets beste».....	s. 67
5.8 Frivillighet.....	s. 69
5.9 Usynlige risikoer og usikkerhet.....	s. 70
5.10 Tillit.....	s. 72
5.11 Tvang.....	s. 73
5.12 Risikopersepsjon.....	s. 75
6. Konklusjon og Avslutning.....	s. 78

1. Innledning og problemstilling

1.1. Innledning

I barnevernssammenheng brukes risikobegrepet hyppig, både i barnevernfaglig litteratur og i det praktiske arbeidet. Det snakkes om barn i risiko, risikoutsatte barn og hvordan barn bærer med seg ulike risikofaktorer. Når barnevernet gjør en såkalt omsorgsutredning, vil risikofaktorer veies opp mot eventuelle beskyttelsesfaktorer som kartlegges hos barnet og foreldrene. I de alvorligste sakene som omhandler omsorgsovertakelse eller tvang, sender barneverntjenesten begjæring til Fylkesnemnda, for at Fylkesnemnda skal kunne overprøve barnevernets faglige vurderinger, samt ta en beslutning i saken.

Det finnes svært mange teorier som brukes i barnevernet som inneholder begrepet risiko, men i disse teoriene diskuteres ikke risikobegrepet som et konsept. Det kan virke som at det er en manglende bevissthet generelt i barnevernet rundt teorier og kunnskapsforståelser som omhandler begrepet risiko i seg selv, på tross av at risikobegrepet brukes ofte. I 2019 kom ny forskning som viser til at det er behov for en tydeliggjøring av risikobegrepet i barnevernet. Aud-Keila Bendiksen Kjær etterlyste både en tydeliggjøring og en differensiering av risikovurderingene som ble gjort i barnevernet. «Risikobegrepet er blant annet ofte knyttet til begrepet omsorgssvikt. Men innholdet i dette begrepet er ikke entydig. I tillegg til omsorgssvikt er store deler av forskningen på risikovurderinger i barnevernfaget knyttet til spørsmål om risiko for helseskade eller skjevutvikling hos barn. Denne forskningen baserer seg på medisin- eller psykologfaglige perspektiver» (Kjær, 2019, s.133).

Hun viste til at risikovurderinger ble brukt for å vurdere pågående omsorgssvikt, og fremhevet at dette er problematisk ettersom en fellesnevner i ulike definisjoner av risiko, uavhengig av fagfelt og kunnskapssyn, er at risikovurderinger dreier seg om noe som kan inntreffe frem i tid (Kjær, 2019, s.134). Kjær mente derfor det var behov for et tydelig skille mellom de vurderingene som ble gjort i nåtid, av barnets omsorgssituasjon i dag, og de vurderingene som ble gjort for å predikere risiko for skjevutvikling senere i barnets liv. Kjær viste i studien til at en praksis hvor risikobegrepet ble benyttet om nåsituasjonen, kunne tilsløre en faktisk pågående omsorgssvikt. Hun anbefalte derfor å benytte «belastningsfaktor», i stedet for risikofaktor, som begrep dersom barnevernet skulle beskrive faktorer som ble antatt allerede å

være til stede og som dermed ble belastende for barnets omsorgssituasjon. (Kjær, 2019, s.147).

Kjær så også på behovet for strukturerte fremgangsmåter i forbindelse med risikovurderingene som gjøres i barnevernet, og viste også til annen forskning rundt dette temaet:

«Kliniske risikovurderinger i barnevernet baserer seg i stor grad på intuitiv skjønnsutøvelse, kunnskap og erfaring, og er sårbare for forutinntatthet, stereotypier og heuristikker (Backe-Hansen, 2004). Strukturerte fremgangsmåter har blitt utviklet for å motvirke disse utfordringene, og deles gjerne i to grupper: aktuariske og konsensusbaserte metoder (Rycus & Hughes, 2003). Når det gjelder risikovurderinger generelt, er det internasjonal konsensus om at den strukturerte metoden gir best resultater (Aven, 2006; Aven & Renn, 2009; Lavoie, Guy & Douglas, 2009; Littlechild, 2008; Monahan, Brodsky & Shan, 1981; Monahan mfl., 2000). Denne enigheten gjelder også når temaet er å predikere risikonivået for utsatte barn (Gambrill & Shlonsky, 2000)».

Flere forskere har altså diskutert at vurderingene til barnevernet bærer preg av skjønn. Elisabeth Langsrud skrev i 2019 en artikkel om hvordan barnevernsarbeiderne konstruerer faktum i barnevernssaken gjennom en aktiv og personlig innsamling og bruk av informasjon. Elisabeth Langsrud skriver at: *«Tatt i betraktning at maktforholdet mellom barnevernsarbeideren og foreldrene er asymmetrisk, vil det være en fare for at barnevernsarbeidernes konstruerte virkelighetsforståelse av faktum kan få utilsiktede konsekvenser for familier som mottar hjelpetiltak i barnevernet».* Hun har tatt utgangspunkt i Berger og Luckmanns teori om konstruerte virkeligheter (Berger og Luckmann, 2000) og artikkelen diskuterer mulige implikasjoner av en slik barnevernsskapt virkelighet (Langsrud, 2019, s. 74).

Det finnes også flere internasjonale studier og diskusjoner om hvilke strukturerte metoder som er best egnet til å predikere og vurdere omsorgssvikt, men som Kjær er inne på, har ikke Norge kommet langt i dette arbeidet. Vi diskuterer fremdeles fordelene med det profesjonelle skjønnnet, og ulempene med strukturerte fremgangsmåter. Hun skriver at denne diskusjonen de

siste årene har fått en oppblomstring, blant annet på bakgrunn av at Øyvind Kvello har utarbeidet en kartleggingsmal, basert på risiko- og beskyttelsesfaktorer, som brukes av om lag 60 prosent av barneverntjenestene i landet (Kjær, 2019, s. 141). Øyvind Kvello beskriver denne kartleggingsmalen i boken «Barn i risiko» fra 2011, samt de viktigste risiko- og beskyttelsesfaktorene som påvirker barn og unges livskvalitet. Han påpeker hvordan konkrete familiesituasjoner med belastninger som vold, overgrep, rusproblematikk, psykisk sykdom, fattigdom eller omsorgssvikt, påvirker barns oppvekst. Boken inneholder praksisnære eksempler, sjekklister og forslag til tiltak som kan bidra til en bedre omsorgssituasjon for barnet (Kvello, 2011).

På 90-tallet foregikk en opphetet diskusjon rundt bruk av strukturerte metoder og maler i barnevernet, der det ble hevdet at både sannsynlighet og konsekvens var viktige variabler i risikovurderinger knyttet til omsorgssvikt (Wald & Woolverton, 1990). Diskusjonene dreide seg om hvilke strukturerte metoder som var best egnet til å vurdere og predikere omsorgssvikt. Dette ble omtalt som «*The Risk Assessment War*» (Baumann, Law mfl., 2005; Johnson, 2006). Det største temaet var om såkalte aktuariske verktøy har en overlegen prediksjonskraft når det gjelder å forutsi omsorgssvikt, og Bendiksen Kjær viser til artikkelen: «*Reply to the Letter to the Editor of Van der Put, Assink, & Stams about “Deciding on child maltreatment: A literature review on methods that improve decision-making”*», som konkluderes med at disse diskusjonene fortsatt pågår (Bartelink, van Yperen & Ten Berge, 2016). Som jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven, tyder forskning om risikovurderinger i økende grad på at det beste er å kombinere metoder for å få det beste resultatet. Terje Aven er en av de som vurderer at både statistisk materiale og verdivurderinger er viktige når man vurderer risikoer (Aven et al., 2004).

1.1.1 Pålegg om hjelpetiltak og samtaleprosess

I Lov om barneverntjenester § 4-4 annet ledd står det at; barneverntjenesten skal, «når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det», sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien. Vurderingen om at barnet har «særlig behov» for at det settes inn tiltak, eller at forhold i hjemmet vurderes som grunnlag for å sette inn tiltak, vil oppstå som et resultat av at barnevernet mener barnet vil være utsatt for risiko uten tiltak i hjemmet, og det er derfor interessant i denne oppgaven. Det har vært mye snakk om

hvorvidt barnevernet setter inn hjelpetiltakene for sent, slik at barnet står i fare for skjevutvikling og at resultatet i verste fall blir en omsorgsovertakelse. Det kan i mange tilfeller være slik at foreldrene takker nei til hjelpetiltak fra barnevernet, noe som er bekymringsverdig og særlig i de sakene med såkalt kumulativ risiko, altså der det finnes mange risikofaktorer for barnet.

I 2016 kom derfor en ny lovparagraf som handler om at barnevernet fikk økt mulighet for å bruke tvang for å pålegge foreldrene til å ta imot hjelpetiltak (Stortinget, 2016). Tidligere har alternativene i saker hvor barnevernet ikke kommer inn med hjelp, vært at barnevernet enten har måttet henlegge saken, eller sende begjæring om omsorgsovertakelse. I lovforslaget sto det at tiltaket skulle brukes; «når det er nødvendig for å sikre barnet tilfredsstillende omsorg og hindre at en situasjon som beskrevet i barnevernloven § 4-12 skal oppstå. Målet med omsorgsendrende tiltak er å gi foreldre hjelp til å utføre sine omsorgsoppgaver på en måte som gir positiv utvikling hos barnet. Hensikten er å forhindre at problemer eskalerer og at barnet utvikler somatiske og/eller psykiske helsevansker og avvikende atferd». (Prop. 72 L, (2014-2015), s.13).

Omtrent på det samme tidspunktet, ble det startet et prosjekt der såkalt *samtaleprosess* etter §7-25 i Lov om barneverntjenester ble innført i fem nemnder (Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, u.å.). Samtaleprosess benyttes dag i samtlige Fylkesnemnder i Norge. Samtaleprosess ble innført som et alternativ til tvang, og er derimot basert på frivillighet. Formålet med både lovparagrafen om pålegg om hjelpetiltak og tilbud om samtaleprosess var å minske antall omsorgsovertakelser.

Kjær nevner i sin artikkel at det finnes ulike tilnærminger til risiko generelt, men hun går ikke nærmere inn på hvilke tilnærminger som finnes i barnevernet. Denne oppgaven har imidlertid som siktemål å finne slike tilnærminger og forståelser av risiko hos barnevernet. Videre vil oppgaven også handle om å undersøke om barnevernet har en bevissthet rundt egen tilnærming i sitt arbeid med å vurdere risiko. Barneverntjenesten i Sandnes og Fylkesnemnda i Rogaland er benyttet som informanter i dette arbeidet.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Jeg vil i denne oppgaven rette interessen min mot at hjelp og støtte fra barnevernet må inntreffe på et så tidlig tidspunkt som mulig, for å redusere risikoen for at barn utsettes for omsorgssvikt. På bakgrunn av dette vil jeg gå inn med en overordnet forskningsinteresse: *Arbeidet som blir gjort i barnevernet og i Fylkesnemnda med å vurdere risiko i familier som det vurderes at har behov for hjelpetiltak, men ikke tar imot tilbud om hjelp.*

Jeg har formulert følgende overordnede forskningsspørsmål:

- *Hva betyr barnevernets og Fylkesnemndas forståelser av risikobegrepet for deres vurderinger i saker som omhandler pålegg av hjelpetiltak?*

Dersom en familie skal pålegges å ta imot hjelpetiltak, forutsetter det en hypotese om at noen familier har risikofaktorer rundt seg av en slik alvorlighet at pålegg av hjelpetiltak vurderes som nødvendig. Med en økt alvorlighetsgrad i saken er bildet av barnets situasjon ofte komplekst, og dersom barnevernet tenker at barnet skal bli boende i hjemmet, vil det være spesielt viktig for barnevernet å jobbe med å redusere de faktorene som regnes som skadelige for barnet i disse sakene. Det vurderes altså i disse tilfellene som nødvendig å pålegge hjelpetiltak uten foreldrenes samtykke, for at barnet skal få tilstrekkelig god nok omsorg, og dermed unngå at barnet utsettes for skade.

Som tidligere nevnt står det i loven at formålet med lovparagrafen er å minske antall omsorgsovertakelser. Dersom barnevernet foretar en omsorgsovertakelse vil skaden for barnet allerede være manifestert, slik Kjær var inne på, og barnevernets oppgaver vil da se annerledes ut. I saker som omhandler hjelpetiltak vil det i tillegg måtte vurderes hvilke skadelige faktorer som kan oppstå frem i tid. Dersom det ikke skal tas høyde for de skadelige faktorene frem i tid, blir formålet med at tiltaket skal ha mål og mening borte. Noen faktorer vil være lettere å predikere enn andre. Det er dermed særlig aktuelt i disse sakene å snakke om risikovurderinger. Jeg har derfor i denne oppgaven benyttet *pålegg av hjelpetiltak* som en inngangsport for å snakke med barnevernet og Fylkesnemnda om risikobegrepet.

Jeg vil også i denne oppgaven trekke frem de utfordringene som handler om at mye av vurderingsgrunnlaget til barnevernet er knyttet til skjønn. Bruk av skjønn kan øke faren for at

vurderingene preges av å være personlige, basert på hver enkelt saksbehandlers meninger og verdisyn. «Forskning tyder på at strukturerte fremgangsmåter ved risikovurderinger knyttet til barnets omsorgssituasjon er å foretrekke fremfor fremgangsmåter som alene støtter seg på klinisk skjønn (profesjonelt skjønn)» (Kjær, 2019, s.147). Bruk av maler kan bidra til å strukturere, men Kjær viser også til artikkelen «*Decision-making in child welfare services: Professional discretion versus standardized templates*» fra Heggdalsvik, Rød og Heggen, som antyder at bruk av maler kan effektivisere undersøkelsene, men at det ikke nødvendigvis fører til bedre beslutninger (Heggdalsvik, Rød & Heggen, 2018).

Kjær refererer i artikkelen sin til at det ikke finnes noen enhetlig nasjonal modell for undersøkelser i det norske barnevernet verken når det gjelder vurdering av risiko for eller konsekvensene av omsorgssvikt. Men det er imidlertid en prioritert oppgave for Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet å utarbeide en faglig anbefaling på dette feltet (Vis, Lauritzen & Fossum, 2016). Dersom det skal utformes en nasjonal modell for barnevernets undersøkelser, vil det være viktig å definere hvilken tilnærming til risiko som skal ligge til grunn for barnevernet i deres arbeid. Hvordan man definerer og operasjonaliserer risiko, vil være avhengig av hvilken forståelse man legger til grunn.

2. Teoretisk bakgrunn

I dette kapittelet vil jeg se nærmere på hva risiko er. Jeg vil starte med å presentere noen begreper knyttet til risiko, som har relevans for denne oppgaven. Videre vil jeg legge frem ulike teorier som representerer ulike tilnærminger til risiko.

2.1 Risiko

Risikobildet i verden har endret seg i takt med store endringer i samfunnet både politisk, økonomisk og sosialt. Tidligere var gjerne risiko forbundet med epidemier, sykdom, fattigdom, kriger og naturkatastrofer som rammet hardt og plutselig. Det fantes også mye overtro blant innbyggerne som gjorde at de fryktet demoner, hekser og trolldom som de ikke hadde noe råderett over. De kunne altså ikke påvirke denne risikoen på annen måte enn å følge de levesett som ble ansett for å være riktige og gode. I dag har vi imidlertid et nytt syn på risiko ved at vi tenker at vi kan påvirke risikoen med menneskelig ansvar. Vi kjenner også på usikkerhet slik de gjorde tidligere, men vi frykter andre ting som; å bli offer for kriminalitet eller en terrorhandling, bli rammet av en ulykke, arbeidsledighet, skilsmisse, eller at noe skal ramme barna våre (Lupton, 2013, s. 3). I takt med disse endringene, har vi fått mer behov for å ta kontroll over risikoene. Selv om vi kan anerkjenne at risikoene eksisterer, liker vi å tro at noe kan gjøres for å takle dem (Lupton, 2013, s. 4). Et eget fagfelt som handler om å håndtere risiko har vokst frem som et resultat av dette.

Aven og Renn har definert risiko som usikkerheten om og alvorligheten av hendelser og konsekvenser (eller resultater) av en aktivitet med hensyn til det mennesket verdsetter (Aven og Renn, 2010).

2.1.1 Et objektivt syn på risiko

Innenfor risikofeltet finnes særlig to ulike retninger/tilnærminger og tradisjoner i forhold til hvordan en har sett på risiko. Innenfor den ene retningen finner vi et objektivt syn på risiko, der risiko kan måles som noe eksakt, og der utenforstående og miljømessige faktorer ikke har påvirkningskraft. Her finner vi de *teknisk-vitenskapelige* tilnærmingene som har sitt opphav fra områder som industrien, petroleumsnæringen, psykologi, statistikk og økonomi. Her

defineres risiko som produktet av sannsynlighet og konsekvens og det stilles ikke spørsmål om hvordan risiko konstrueres av sosiale fakta (Lupton, 2013, s.28). Innenfor kognitiv psykologi har også dette lenge vært den tradisjonelle tilnærmingen til risiko. Psykologiske modeller har blitt brukt til å kalkulere personers respons på risiko uten å ta høyde for «øynene som ser», altså at mennesker har ulike oppfatninger av hva som er risiko.

I nyere forskning og litteratur fra kognitiv psykologi har imidlertid såkalte kognitive heuristikker blitt anerkjent som en vesentlig faktor i forhold til å påvirke enkeltpersoners oppfatning av risiko. «Kognitive heuristikker er mentale filtre som selekterer og systematiserer våre sanseinntrykk. Folk bruker tommelfingerregler snarere enn å regne seg frem til en forventet nytteverdi» (Engen et al., 2017, s.94). De relaterer altså hva de anser som viktig til sine egne verdier og meninger. Som det fremgår av definisjoner over, viser Aven til at risiko ikke kan defineres uavhengig av hva som blir verdsatt av mennesker, og at det som verdsettes vil være avhengig av flere forhold både på individ -, samfunn-, - kulturelt, - og politisk nivå. Risiko sier han langt på vei er et sosialt og kulturelt fenomen. (Aven et al., 2004, s. 57). Et spørsmål i denne oppgaven vil være hvilken innvirkning dette kan ha på de vurderingene som gjøres av barnevernet og Fylkesnemnda.

To andre begrep som er relevante i denne sammenhengen er «ontologi» og epistemologi». Ontologiske modeller er læren om eksistens og realitet. Hvis vi mener at verden og prinsippene for hvordan den fungerer (lovmessigheter) eksisterer uavhengig av menneskenes bevissthet, tilhører vi gruppen av «ontologiske realister». Farer og trusler vil dermed oppstå enten vi er klar over dem eller ikke. Dersom vi derimot mener at verden og universets lover eksisterer gjennom vår forforståelse og tolkning av den, tilhører vi gruppen «ontologiske konstruktivister», og risikoen eksisterer dermed bare gjennom vår bevissthet og fortolkning. Videre er et spørsmål hvordan vi kan skaffe oss kunnskaper om verden. Dersom vi kan forstå verden, og sette den i system og beregne, tilhører vi gruppen av «epistemologiske realister». Men dersom vi mener verden tolkes gjennom våre kulturelle og sosiale filter, tilhører vi gruppen «epistemologiske konstruktivister» (Engen et al., 2017, s. 89). Det er glidende overganger mellom disse gruppene og Deborah Lupton har laget en tabell hvor hun forsøker å dele inn i de ulike grupperingene (Lupton, 2013, s. 49).

Epistemological approaches to risk in the social sciences

<i>Epistemological position</i>	<i>Associated perspectives</i>	<i>Key questions</i>
<p><i>Naive realism:</i> Risk is an objective hazard, threat or danger that exists and can be measured independently of social and cultural processes. Risk perceptions may be distorted or biased through social and cultural frameworks of interpretation.</p>	<p>Technico-scientific perspective.</p> <p>Cognitive psychology.</p>	<p>What risk exists? How should we measure and manage them? How should information about risks be effectively communicated to the public? How to reduce «bias» in the public responses?</p> <p>How do people respond cognitively to risks? What Worldviews shape their responses?</p>
<p>«Weak» <i>constructionist/critical realism:</i> Risk is an objective hazard, threat or danger that is inevitably mediated through social and cultural processes and can never be known in isolation from these processes.</p>	<p>«Risk society» perspective. Cultural symbolic perspective.</p>	<p>What is the relationship of risk to the structures and processes of late modernity? How is risk understood in different sociocultural contexts? Why are some dangers named as «risks» and other not? How does risk operate as a symbolic boundary measure? What are the situated contexts of risk?</p>
<p>«Strong» constructionist: Nothing is a risk in itself – what we understand to be a «risk» (or hazard, threat or danger) is the product of historically,</p>	<p>«Governmentality» perspective.</p> <p>Poststructuralism.</p> <p>Biophilosophy.</p>	<p>How do the discourses and practices around risk operate in the construction of subjectivity, embodiment and social relations? How does risk operate as part of governmental strategies and</p>

socially and culturally contingent «ways of seeing».		rationalities? How are risk assemblaged configured?
--	--	---

(Lupton, 2013, s. 49).

Begrepet «risikopersepsjon» har også oppstått for å forklare hvordan vi som enkeltindivider oppfatter risiko.

2.1.2 Begrepet Risikopersepsjon

Det handler om enkeltpersoners kognitive egenskaper, personlige erfaringer og individuelle verdier (Engen et al., 2017, s. 82). Flere faktorer kan påvirke hva vi anser for å være en risiko. Engen et al. nevner også kognitive heuristikker blant disse. I tillegg nevner han følgende faktorer som eksempel:

- Informasjonsutvelgelse - i dag får vi informasjon gjennom svært mange kanaler, også gjennom sosiale medier. Nyheter om ulykker, hendelser og terror når oss raskt. Evne og motivasjon er faktorer som påvirker hvordan vi tar imot informasjon. Vi må ha tilgang og tid til å behandle informasjonen, samtidig som det ikke må være for mange forstyrrelser som hindrer oss. Videre må vi være motivert for å ta imot den.
- Psykometriske faktorer. Den psykometriske forskningen viser til at vi forholder oss til risiko basert på noe mer enn gjennom objektive sannsynligheter og frekvenser. Noen mener at det ligger i oss fra da vi var jegere og samlere og måtte overleve farer ved hjelp av basale overlevelsesstrategier. I denne sammenhengen nevnes de fire hovedstrategiene «flykte», «kjempe», «spille død», eller «eksperimentere». «subjektive kriterier for risikovurdering bør vurderes på lik linje med såkalte objektive, tekniske kriterier» (Engen et al., 2017, s. 95).
- Semantiske bilder refererer til at vi kan ha forestillinger om risiko basert på hvordan vi selv opplever den verden vi lever i. At vi nærmest forventer at katastrofer skal skje.
- Risikokompensasjon handler om at risikotiltakene våre fører til at vi gjerne utsetter oss for fare ettersom vi tror at tiltakene har gjort oss trygge. Et eksempel kan

være at vi ved bruk av GPS trosser vær og vind i utsatte fjellområder, mer enn vi hadde gjort dersom vi kun hadde hatt vanlig kart og kompass.

Paul Slovic har dreid mye av sin forskning rundt risikopersepsjon. Han har i sin bok; *Facts and Fears: Societal Perception of Risk*, uttalt seg om hvordan vårt høyteknologiske samfunn og den sivilisasjonen med høyest grad av innsikt, har utviklet seg til å bli det samfunnet som er mest preget av frykt (Slovic, 1981). Han viser til Wildavsky sin bekymring rundt spørsmålet om «How safe is safe enough»? (Wildavsky, 1979, s. 32).

I denne sammenhengen har vi blitt mer og mer opptatt av å definere ulike risikofaktorer, trusler og farer, og sette dem inn i systemer for å kunne kartlegge, måle og håndtere disse på best mulig måte. Slovic skriver at idealistisk sett burde risikoen vært null, men i forbindelse med risikohåndtering, snakkes det om hva som er den akseptable risikoen. Videre skriver Slovic at dette må være det nivået han kaller «good enough». Han er i dette opptatt av hvordan ulike aktører vil oppfatte hva som er «good enough» forskjellig. Engen et al. viser til betydningen av «øynene som ser» i beslutningsprosesser; «*Det fenomenet man vil undersøke, vil se annerledes ut og åpne for andre perspektiver og tolkningsmuligheter dersom vi bytter et sett av «faglige briller» med et annet (Engen et al., 2017, s. 338).*

Dette er interessant i forbindelse med at barnevernet skal vurdere hva som er «god nok» omsorg og dermed også hva som er godt nok når det handler om håndtering og redusering av risiko rundt barnet.

2.1.3 Risikostyring

Med risikostyring forstås alle tiltak og aktiviteter som gjøres for å styre risiko. Risikostyring handler om å balansere konflikten mellom å utforske muligheter på den ene siden, og å unngå tap, ulykker og katastrofer på den andre siden (Aven, 2015).

Det er naturlig å inkludere begrepet risikostyring i sammenheng med å håndtere risiko. Dette uavhengig av hva en skal tillate av risiko i hver enkelt vurdering, enten det er i barnevernet, eller i andre fagfelt og organisasjoner. Relevansen for denne oppgaven handler om arbeidet som skal gjøres av barnevernet i hver enkelt familie, for å hindre skjevutvikling hos barn og at

de utsettes for omsorgssvikt. Men som jeg har vært inne på tidligere kan dette også være aktuelt i et samfunnsperspektiv. Med hensyn til avgrensning i oppgaven, vil risikostyring her primært være knyttet til at barnevernet og Fylkesnemnda gjør vurderinger knyttet til risiko for barnet, ikke for samfunnet forøvrig. Disse vurderingene skal så munne ut i en beslutning om hvorvidt det er nødvendig å sette inn hjelpetiltak, med formål om å forhindre skade på barnet, og for å unngå omsorgsovertakelser.

Risikostyring innebærer beslutningstaking i situasjoner med høy risiko og store usikkerheter, og slik beslutningstaking er utfordrende, da det er vanskelig å forutsi (predikere) konsekvensene (utfallene) av beslutningene (Aven, 2015, s. 21). En beslutning som skal tas i barnevernet er kompleks og ofte preget av mange usikkerheter. Det er derfor vesentlig å snakke om risikostyring i sammenheng med slike beslutninger.

Aven beskriver at en risikoanalyse kan brukes til å;

- Etablere et risikobilde
- Sammenligne ulike alternativer og løsninger med hensyn til risiko
- Identifisere forhold (aktiviteter, systemer, komponenter osv.) som har stor betydning i forhold til risiko
- Få frem hvilken effekt ulike tiltak har på risikoen.

I forhold til det sistnevnte punktet til Aven, er det interessant å vite noe om effekten av hjelpetiltak gjennom barnevernet. Dette er imidlertid ikke noe som tas videre i denne oppgaven, men i hvilken grad det finnes forskning her, nevnes likevel kort i empiri- og drøftingsdelen.

Før det er snakk om å kunne styre risiko, er det nødvendig å avdekke hvilken risiko som finnes. For å kunne avdekke risikoen, gjøres det en såkalt risikoanalyse, som igjen munnner ut i en risikoevaluering og en risikovurdering. Aven sier at en risikoanalyse gir grunnlag for å kunne;

- Velge mellom ulike alternative løsninger og tiltak i planleggingsfasen av et system

- Velge alternativ utforming av en løsning eller et tiltak. Hvilke tilpasninger kan gjøres for at systemet skal bli mindre sårbart i den forstand at det tåler bedre påkjenninger?
- Konkludere om ulike løsninger og tiltak møter gitte krav
- Fastsette krav til ulike løsninger og tiltak, for eksempel knyttet til godheten av beredskapssystemer
- Dokumentere forsvarlig drift

Hensikten med analysen er i følge Aven å finne frem til best mulige løsninger og tiltak sett i forhold til de mål en har satt seg (Aven, 2015, s. 16). Dette er også viktig å tenke på i barnevernssammenheng. I ulike familier vil behovene variere, og det er ikke selvsagt at det som fungerer for noen, vil fungere for andre. Når det gjelder det andre punktet til Aven over som handler om sårbarhet, kan «systemet» gjerne ses på som *familien*, og det vil i så fall også være relevant i barnevernssammenheng.

2.1.4 Sårbarhet og resiliens

Begrepet **sårbarhet** brukes både inn i barnevernfaget og risikofaget. Å vurdere hvilket barn som vil kunne bli skadet under visse omsorgsbetingelser, kan være utfordrende ettersom barn kan reagere ulikt på de samme påkjenningene. Forskning har vist at noen barn innehar ressurser, eller sagt på en annen måte; en robusthet, som gjør at de klarer seg bedre enn andre med de samme påkjenningene. Robusthet defineres av Aven (2016) som: «evnen et system har til å tåle påkjenninger og stress (risikokilder)». Videre beskrives robusthet som den begrepsmessige motsetningen til sårbarhet.

Det kan være mange grunner til at et barn klarer seg godt, på tross av at det har flere risikofaktorer rundt seg. Aven har lagt stor vekt på begrepet «**resiliens**» i forbindelse med organisasjoner (Steen og Aven, 2011). Begrepet *resiliens* er knyttet til de to begrepene sårbarhet og robusthet og brukes i organisasjoner som «*en enhets (organisasjons) evne til å kjenne igjen, tilpasse seg og absorbere variasjoner, endringer, forstyrrelser og overraskelser. Begrepet går altså ut over robusthet ved at vi ikke har en gitt definert hendelse som vi tar utgangspunkt i*» (Aven, 2015, s. 45). Begrepet er også godt kjent i det sosialfaglige miljøet og i barnevernet. Barna som så ut til å klare seg selv om de ble utsatt for gjentatte påkjenninger,

har tidligere blant annet blitt omtalt som løvetannbarn, første gang omtalt i boken *Løvetannbarn* av Ringheim & Throndsen 1997 (Storø, 2006, s. 160).

Det nye er imidlertid å se på hvorfor disse barna klarer seg til tross for de vanskelige forholdene. I den forbindelse har det blitt snakk om å se nærmere på hva som går bra, i stedet for det som går dårlig. I sammenheng med barn utsatt for traumer, formulerer Dennis Saleebey det slik: «Det finnes mirakler. Vi trenger å forstå bedre hva som gjør at de oppstår» (Egen oversettelse, Saleebey, 2006, s.294). Denne tilnæringsmåten har også bidratt til et langt mer optimistisk syn på risikoutsatte barn enn tidligere. I stedet for å tenke om personen: «Så svak du må være siden du har opplevd alt dette», kan en med et styrkeperspektiv tenke: «Så sterk du må være og så mange ressurser du må ha, siden du har kommet deg gjennom alt dette». Ved at den ansatte i barnevernet på denne måten stiller seg nysgjerrig i forhold til hvilke ressurser som finnes hos barnet og i en familie, åpnes det opp for muligheter, potensiale og håp, i stedet for at barnet og familien skal stigmatiseres og kategoriseres. Dette vil også gi et langt mer positivt og optimistisk bilde av å sette inn hjelpetiltak. Men forutsetningen for å kunne sette inn et slikt tiltak er altså via pålegg eller foreldrenes frivillighet til å ta imot hjelp.

2.1.5 Risiko i lys av sosiokulturell teori

Den andre retningen for hvordan en har sett på risiko anerkjenner risiko som noe som ikke kan måles eksakt, og som påvirkes av kultur, miljø og andre utenforstående faktorer. Innenfor denne retningen finner vi de sosiokulturelle perspektivene som understreker at både de teknisk-vitenskapelige og de kognitiv-psykologiske tilnærmingene har forsømt følgende det Lupton omtaler som «*the social and cultural contexts in which risk is understood, lived, embodied and negotiated*» (Lupton, 2013, s. 36). For å forstå opphavet til et sosiokulturelt perspektiv på risiko, er det nødvendig å nevne de tre grunnleggende tilnærmingene og teoretikerene i sosiokulturell teori. Deborah Lupton viser til tre tilnærminger og teoretikere som har blitt brukt som kategorisering av risikoperspektiver (Lupton, 2013).

2.1.6 Mary Douglas

Den første av de tre tilnærmingene er knyttet til sosialantropologen **Mary Douglas**, som har hatt en sentral og avgjørende rolle i sosiokulturelle analyser av risiko. Hun ser på risiko som en moderne vestlig strategi for å håndtere fare og annerledeshet. Douglas er opptatt hvordan sosiale grupper, organisasjoner eller samfunn opprettholder grensene mellom «self and Other». Hun anerkjenner den kulturelle relativiteten i vurdering av risiko (Douglas, 1985).

«A community uses its shared, accumulated experience to determine which foreseeable losses are most probable, which probable losses will be most harmful, and which harms may be preventable. A community also sets up the actors model of the world and its scale of values by which different consequences are reckoned grave or trivial» (Douglas, 1985, s. 69).

Douglas fremhever viktigheten av kultur, og er opptatt av hvordan tabuer opererer i kulturer for å beskytte dem fra trusler som kan destabilisere dem. Hun skriver også om hvordan vestlige samfunn bruker risiko som et konsept for å plassere skyld og marginalisere det hun kaller en «Other» som utgjør en potensiell risiko og dermed fare, for integriteten av «selvet».

Douglas nevner også kroppen i sin teori, og skriver at kroppslig kontroll er et uttrykk for sosial kontroll. I denne forbindelse snakker hun om «renhet» og hvordan de som oppfattes som «rene» og dermed «trygge» holdes «innenfor», mens andre holdes «utenfor».

Douglas er også opptatt av hvordan institusjoner og grupper kan ha etablerte sosiale forventninger til hva en skal ytre og mene, som går på bekostning av individenes egne valgmuligheter. Hun snakker i denne sammenhengen om «Grid» og «Group». «Grid» refererer til ekstern påvirkning gjennom formaliserte reguleringer av individet, i form av lover og sosial disiplin. «Group» er hvordan vi forplikter oss i grupper, der en bestemt type atferd og bestemte holdninger skal være gjeldende (Douglas, 1982). Sammen med Aaron Wildavsky har hun utviklet «Grid-group-modellen» for å forstå menneskelig atferd i sammenheng med forskjellige logikker av risiko, slik de er uttrykte i sosiale grupper eller organisasjoner (Douglas and Wildavsky, 1982; Douglas, 1992). Group-indexen skiller mellom to ulike typer grupper, der den ene gruppen har et høyt gruppe-etos og den andre har et lavt gruppe-etos. Indexen refererer til: «The outside boundary that people have erected between themselves and

the outside world» (Douglas and Wildavsky, 1982, s.138). Høyt gruppe-etos legger vekt på samhold mellom gruppemedlemmer og skaper stor avstand mellom «oss» gruppemedlemmer og «dem»; verden utenfor. Lavt gruppe-etos vektlegger derimot individualisering og svakere bånd til andre. «Grid»-indexen relaterer til: «all the other social distinctions and delegations of authority that (people) use to limit how people behave to one another (ibid., s.138). Dette inkluderer omfanget av sosiale begrensninger av individuell atferd som enten er pålagt av gruppen, eller av andre faktorer som kjønn, etnisitet og sosial klasse. Ved å slå sammen disse to indexene, laget Wildavsky og Douglas en inndeling av fire ideal-typer med ulik tilnærming til risiko;

- «hierarchists» (high group, high grid). Disse respekterer autoritetene og forplikter seg til normer innenfor gruppen
- «egalitarians» (high group, low grid). Disse identifiserer seg sterkt med sin gruppe og skylder på utenforstående når det gjelder risiko. De tenderer til å være mistenksomme til andre normer utenfra og støttende til sosiale likestillingsspørsmål og en deltakende tilnærming til risiko
- «individualists» (low group, low grid). Individualistiske, støttende til selvregulering av risiko, tillit til individene fremfor organisasjonene. De tror på markedskreftene og ser på risikotaking som at det medfører fordeler så vel som farer, og de er skeptiske til eksterne forhold
- «fatalists» (low group, high grid). De mangler et sterkt samhold til en gruppe, men er ellers svært begrenset i sin atferd. De har mer tillit til «flaks» og skjebnen i sammenheng med risiko. De anser seg selv som å ha lite kontroll og påvirkningskraft på risikoene (Douglas og Wildavsky, 1982).

Jeg vil i drøftingen trekke frem igjen hvordan barnevernet sitt arbeid med risiko kan ses i lys av noen av disse «ideal-typene».

2.1.7 Ulrich Beck og Anthony Giddens

Den andre tilnærmingen innenfor et sosiokulturelt perspektiv er den retningen hvor vi finner sosiologene **Ulrich Beck og Anthony Giddens** sine teorier. Mye av deres teori er sammenfallende, selv om det finnes noen forskjeller. Den tyske sosiologen Ulrich Beck

lanserte begrepet «Risikosamfunnet» i 1980-årene. Han delte utviklingen av risiko inn i tre faser. Han skilte mellom det førmoderne samfunnet, det moderne samfunnet og risikosamfunnet (Beck, 1992). I det førmoderne samfunnet var slektskap, storfamilien og lokalsamfunnet viktig for menneskenes trygghet og tilhørighetsfølelse. Risikoer ble ansett som trusler som kom utenfra, hvor naturen spilte en viktig rolle, som for eksempel sykdommer, epidemier og naturkatastrofer. Vold, krigføring og risikoen for å bli plyndret var også til stede. Videre ble risikoene tolket fra et religiøst perspektiv. Hendelser ble gjerne oppfattet som skjebnebestemte og dermed uunngåelige, og ettersom de trodde på forbannelser, og andre overnaturlige fenomener, var faren for å havne i unåde også en risiko. Med det moderne samfunnet kom enkeltmennesket mer i sentrum. Vi fikk velferdsstaten, hvor det offentlige overtok mye av ansvaret for helse og velferd, og vi var ikke lenger like avhengige av storfamilien. Det ble viktig med karriere for hver enkelt, de vitenskapelige miljøene vokste, og behovet for det kollektive ble erstattet med det å føle seg vellykket og ha et meningsfylt liv. Sosiale relasjoner ble skapt utenfor familien og lokalsamfunnet, gjennom jobb og andre sosiale arenaer. Måten vi tolket risiko på ble også endret, hvor vi gikk over til å kalkulere risiko ut fra sannsynlighet og konsekvens, i stedet for religiøse tilfeldigheter.

Samfunnsendringene førte til at risikoene i seg selv også ble endret. Med mer kompliserte teknologiske systemer og økt industri, fikk vi kjemisk avfall, stråling og annen forurensning. Ved at industri og teknologisk utvikling skapte nye risikoer, endret også bildet seg i forhold til hvordan risikoene skulle møtes og håndteres. Risikoene ble ansett som vanskelige å bli kvitt, og Beck, sammen med Giddens, kalte dette dilemmaet for «modernitetens refleksivitet» (Beck 1992).

Ved at det moderne samfunnet har skapt nye former for risikoer, hevder Beck at dette resulterer i at ulike bransjer/krefter i samfunnet profitterer på risikoene. Samfunnet har ifølge Beck gått fra en tilstand hvor det var knapphet på ressurser for befolkningen, som gjorde at det oppsto konflikter, til at det i dag er en overflod av ressurser, der utfordringen handler om å fordele disse ressursene mellom samfunnsklassene. Den senere tid har han også vist til at den fattige delen av verden er mer utsatt, enn den rike, for risikoene som for eksempel handler om klimaendringer. Han hevder i denne sammenhengen at klassesamfunnet gjør at en i dag kan «kjøpe seg fri» fra risikoene. Det er dette han omtaler som risikosamfunnet (Beck 1992).

Beck sier videre at moderne risikoer i dag har blitt «big business» for ulike bransjer, hvor et eksempel kan være kosmetikkbransjen som tjener på å selge produkter som skal beskytte mot ulike skadelige påvirkninger. Beck viser selv også til land med risikofullt, hvor det benyttes giftige gjødslings-, og sprøytemidler mot ugress og insekter. De vestlige land støtter produksjonen for egen profitt, og har fått næringsmiddelproduksjonen til å øke med 30-40%. Risikoer brukes også ifølge Beck som «politisk sprengstoff» ettersom det krever politiske løsninger (Beck, 1997, s. 30).

Beck sier at risikoer i dag er usynlige, der et eksempel er radioaktivitet. «De fremkaller systematisk latente, ofte irreversible skadevirkninger, forblir etter sin natur for det meste usynlige, og beror på kausale fortolkninger». Videre sier han at: «De er i usedvanlig grad åpne for sosiale definisjonsprosesser» (Beck, 1997, s.31). Dette fører til stor usikkerhet hos folk, ettersom risikoene ikke kan kontrolleres og måles eksakt gjennom analytiske modeller. I denne forbindelse viser Beck til at folk har fått mindre tillit til de systemene og vitenskapene som skal forske og formidle graden av risiko. Vitenskapene og andre miljøer er ofte uenige, har konkurrerende interesser, og kommer med ulike uttalelser. Denne mistilliten har videre ført til noe Beck kaller for «world risk society» og «kosmopolitisme». Med dette mener han at folk står mer samlet globalt for å gå sammen om å redusere og bekjempe risikoene. Det oppstår en solidaritet på tvers av landegrenser.

Beck trekker også frem et paradoks ved å si at risikoene fungerer som boomeranger, det vil si at de også har en negativ påvirkning på produsentene som skaper dem. Han er svært pessimistisk i forhold til samfunnsutviklingen og mener at de eksisterende risikomodellene og analysene som finnes i dag, må forkastes. Han mener at det bør legges mindre vekt på «ekspertenes» kompetanse og begrunner dette med at når ekspertene til enhver tid styrer hva som skal defineres som risiko, kan det ligge skjulte politiske og økonomiske hensikter bak. Han konstaterer at det politiske blir upolitisk, og det upolitiske blir politisk. Politikken er dermed i ferd med å flyte ut i samfunnet, ettersom man ikke lenger kan skille fra hverandre hva som er politisk og upolitisk (Beck, 1992, s. 86). Han mener det politiske aspektet i spørsmålet om hvordan vi skal tolke, styre og håndtere de nye risikoene, bør legges til interessegrupper som kan bryte ned de institusjonene som ikke klarer å håndtere dem. Det kan for eksempel være ulike protestgrupper. Han kaller dette «subpolitikk». En positiv subpolitikk

er ifølge Beck en ny radikal og global demokratisering som klarer å bryte ned de institusjonene som ikke er i stand til å håndtere globale risikoer. (Beck, 1992).

I sammenheng med denne oppgaven, vil Beck sine holdinger til «ekspertenes» kompetanse kunne ses i lys av hvordan barnevernet også har etablert slik «ekspertkunnskap». Som nevnt blir Kvello sine risiko- og beskyttelsesfaktorer brukt av de fleste barneverntjenester i Norge.

Sosiologen Anthony Giddens er som Beck også opptatt av moderniseringens påvirkning på samfunnet. Videre vil han identifisere og analysere samspillet mellom globaliseringens påvirkning og personlige disposisjoner, og hvilken innflytelse dette har på sosiale responser på risiko (Lupton, 2013, s. 97). Ifølge boken hans; *The Consequences of Modernity* er de moderne samfunnene post-tradisjonelle, men ikke post-moderne. Samfunn er heller ikke bestemt av én dominerende mekanisme eller institusjonell forandring. Giddens definerer i stedet fire grunnleggende institusjonelle dimensjoner eller ordener: kapitalisme, overvåking, industrialisering og militær makt (Giddens, 1990). Giddens snakker også om betydningen av «tillit» i forbindelse med å ta beslutninger under usikkerhet i risikovurderinger. «*Trust presupposes awareness of risk, offering reliability in the face of contingent outcomes and thereby serving to minimize concern about possible risk* (Giddens, 1990, s. 35). Betydningen av tillit vil også belyses nærmere i drøftingskapittelet.

2.1.8 Michel Foucault

Filosofen **Michel Foucault** er også interessert i hvordan risiko opererer i det moderne samfunnet, da særlig i forbindelse med nyliberalismens politiske etos som dominerte i engelske land. Foucault viste til hvordan vi ble styrt av såkalt «Governmentality». «Governmentality» refererer ifølge Foucault til den sosiale reguleringen og kontrollen som startet med å vokse frem i Europa på 1500-tallet. Behovet for regulering oppsto som et resultat av sosiale endringer i samfunnet, som sammenbrudd i føydalsystemet. Foucault viser til hvordan myndighetene overstyrer og regulerer individet og at individet «trenes opp» til å passe inn i samfunnet. «*People tend to transform themselves in order to attain a certain state of happiness, purity, wisdom, perfection, or immortality*» (Foucault, 1988, s. 18). En stor forskjell mellom Beck og Giddens teori om risikosamfunnet og teorien til Foucault er at

teorien om risikosamfunnet er svakt konstruktivistisk, mens Foucault sin tilnærming er mer i retning av en sterkt konstruktivistisk og en poststrukturalistisk tilnærming til maktrelasjoner. Et viktig aspekt innenfor disse perspektivene på risiko, er at diskurser, strategier, praksis og insitusjoner rundt et fenomen som risiko, er ment til å konstruere det som et fenomen. Det er kun gjennom disse diskursene, strategiene, praksisen og institusjonene at vi blir kjent med *risiko*. Det produseres «sannheter» om risiko som er basis for handling (Lupton, 2013, s. 114).

«A discourse may be understood as a bounded body of knowledge and associated practices, a particular identifiable way of giving meaning to reality via words or imagery» (Lupton, 2013, s. 23).

Som et utspring fra de sosiokulturelle teoriene til Mary Douglas, Beck og Giddens, samt Foucault, finner vi flere tilnærminger til risiko. Noen er mer styrt i retning av realistiske teorier og andre er mer styrt etter et relativistisk tanke sett. Noen ganger kan risiko bli omtalt som om det var basert på objektive fakta om farer, mottakelige for rasjonell beregning, som deretter blir formidlet, oppfattet og respondert på, på bestemte måter via sosiale, kulturelle og politiske prosesser. Dette beskrives gjerne som såkalt «svakt konstruktivistisk» (Lupton, 2013, s. 41). I den andre enden finner vi den sterkt konstruktivistiske forståelsen, der ingenting er risiko i seg selv, det finnes ingen sann risiko. Men felles for tilnærmingene innenfor disse teoriene er det at kognitive prosesser og personlige valg innvirker mer eller mindre på oppfatningen av risiko, og dette er viktige forhold å være oppmerksomme på i arbeid med barnevernsaker. Douglas trekker imidlertid frem hvordan en likevel ikke kan ta for gitt at dette blir tatt på alvor.

«Yet, its hard to maintain seriously that perception of risk is private (Douglas, 1985, s. 3).

De sosiokulturelle teoriene til Mary Douglas, Beck og Giddens og filosofen Foucault, vil ha relevans for denne oppgaven på flere områder. Douglas snakker om annerledeshet og renhet og skillet mellom «self» og «Other», og i sammenheng med at barnevernet ofte jobber med marginaliserte grupper og familier, vil dette kunne være interessant å trekke frem. Douglas er også opptatt av hvordan kultur spiller en rolle for oppfatningen av risiko ved at tabuer bidrar

til å opprettholde det som blir ansett som trygt, og stenge ute det som kan oppfattes som truende mot kulturen. Det finnes også til en viss grad enighet i samfunnet om hva vi synes er farlig. Dette er også interessante refleksjoner for barnevernet å gjøre, både i forhold til ulike kulturer som bæres av den enkelte saksbehandler, men også av barnevernet som gruppe, eller «group» som Douglas kaller det. Douglas viser til at meninger og holdninger til risiko kan være farget av forventningene fra «gruppen». Her blir skyldspørsmålet til Douglas også verdt å trekke inn med tanke på vurderingene barnevernet gjør av omsorgen foreldre gir til barna sine.

Beck påpeker at risiko er det ekspertene sier er risiko og dersom det er slik Beck sier; at det kan ligge skjulte politiske og økonomiske hensikter bak ekspertenes definisjoner av risiko, er også dette vesentlig at barnevernet er seg bevisste. Beck snakker som nevnt om usynlige risikoer, og disse kan ikke måles eksakt av analytiske modeller, heller ikke av barnevernet. I boken «*The risk society and beyond*» skrevet av Adam, Barbara, Beck & Van Loon, finnes følgende sitat som kan belyse dette:

„The essence of risk is not that it is happening, but that it might be happening” (Adam et al., 2000, s.2).

Foucault med sin sterkt konstruktivistiske teori trekker det langt og sier at ingenting er risiko før noen sier at det er risiko. Risiko blir da skapt gjennom diskurser. Som sitatet til Douglas over viser er det et nitidig arbeid for å få komme frem til en endelig erkjennelse av at vurdering av risiko påvirkes av kognitive og mentale prosesser. Og selv om vi kommer til den erkjennelsen, vil det være behov for bevisstgjøring for ikke å glemme viktigheten av det når en jobber med risikovurderinger.

«The reality of dangers is not at issue. The dangers are only too horribly real, in both cases, modern and pre-modern. This argument is not about the reality of dangers, but about how they are politicized. This point cannot be emphasized too much» (Douglas, 1992, s. 29).

I drøftingsdelen vil jeg gå nærmere inn på hvordan barnevernets arbeid med risikovurderinger kan ses i lys av Douglas, Beck, Giddens og Foucault sine teorier.

3. Metode

3.1 Metodikk, fremgangsmåte for innsamling av data

Jeg vil i denne oppgaven ta utgangspunkt i en problemstilling og forskningsspørsmål som senere belyses ved å gjennomføre egen datainnsamling (empiri-tolke erfaringer), samt bruke datakilder som dokumenter/maler og informasjon som kommer frem i intervju om saker om pålegg om hjelpetiltak og samtaleprosess. Dette materialet vil så bli vurdert og analysert ved hjelp av flere teoretiske perspektiv. Reliabilitet og validitet vil også bli drøftet i sammenheng med dette. Reliabilitet dreier seg om datas troverdighet og hvorvidt de kan bekreftes, mens validitet er et spørsmål om overførbarhet i forhold til konkrete situasjonsbetingelser eller teoretiske forutsetninger (Miles og Huberman, 1994).

3.1.1 Intervju og intervjuguide

Det er i denne oppgaven anvendt kvalitativt intervju som metode. Jeg har benyttet meg av kvalitative metodologiske perspektiv og forsøkt å få grep om forståelser, holdninger, meninger, erfaringer og etablerte sannheter hos barnevernet og Fylkesnemnda. Videre har jeg sett på hvordan sannhetene er formidlet i malene/dokumentene som benyttes. Jeg har brukt semistrukturert forskningsintervju med barnevernet og Fylkesnemnda (Kvale, 1983), hvor jeg har hatt en guide som har holdt meg innenfor gitte rammer, men samtidig åpnet for at intervjuobjektene kunne bygge ut resonnement. Det ble gjennomført to intervju med henholdsvis nemndsleder i Fylkesnemnda i Rogaland og barnevernleder i Sandnes kommune.

Jeg har videre sett på dokumentene (maler og transkriberte intervjuer) i nærlesing, sammen med barnevernets og Fylkesnemndas begrepsapparat. Her har jeg benyttet meg av en hermeneutisk orientert inngang, der intervju, teori og tekstene gjensidig informerer hverandre. I tillegg har jeg jobbet i flere år i barnevernet, i ulike roller, og min forforståelse og forkunnskaper som jeg har tilegnet meg gjennom dette arbeidet, vil også være med i denne hermeneutiske spiralen. Dette er noe som vil kunne utgjøre en mulig subjektiv inngang når jeg skal behandle informasjonen (Gadamer, 2007).

Intervjuet var formelt ved at det i forkant ble laget en intervjuguide, der spørsmålene var konstruert på forhånd. Men spørsmålene var formulert slik at informantene kunne svare åpent og fritt i fortellerform, noe som gjorde at det likevel fikk en kvalitativ form. Der det ble

vurdert som relevant og hensiktsmessig, ble det også stilt utdypende og oppklarende spørsmål. Disse spørsmålene ville trolig kunne ha vært annerledes dersom jeg som intervjuer ikke hadde jobbet i barnevernet i Sandnes selv tidligere. Min egen arbeidserfaring i barnevernet i Sandnes vil muligens medføre en forutinntatthet om hva jeg kan forvente av svar, og det er mulig at spørsmålene som stilles mer eller mindre ubevisst henger sammen med å søke en bekreftelse på mine antakelser. Svein S. Andersen omtaler det som skjer som en sosial prosess. «*Den informasjon som blir skapt og de data som konstrueres er et resultat av en sosial prosess. Løsningen er ikke å minimalisere effekten av slike effekter gjennom standardiserte spørsmål og en passiv intervjurolle. I stedet bør forskeren bevisst og nitidig søke å inkorporere en slik grunnforståelse i datakonstruksjon og analyse*» (Svein S. Andersen, 2006, s.4). Andersen mener altså at den aktive rollen intervjueren har, bør legges til grunn for forståelsen av de data som kommer frem, men det betyr ikke at intervjueren skal unngå helt å involvere seg.

Andersen tar opp spørsmålet om hvordan intervjueren aktivt forsøker å få svar på sine forskningsspørsmål. En kan tenke seg at forskeren dermed kan stille spørsmål som kan være ledende, som kan føre til at validiteten svekkes. Hensikten med en intervjuguide var imidlertid å minske risikoen for dette. Samtidig finnes det en mulighet for å gå glipp av informasjon ved å styre intervjuet for mye. Andersen har et viktig poeng i denne forbindelse. Han påpeker at det er viktig å merke seg situasjoner der informantene svarer annerledes enn det man trodde og forventet. Det kan være fordi forsker og informant har ulike interesser, eller fordi rammen for samtalen eller spørsmålet ikke er tydelig nok. Det kan også bety at eget utgangspunkt ikke samsvarer med informantens virkelighetsoppfatning. Andersen mener imidlertid at dette kan være et fruktbart utgangspunkt for å revidere egne oppfatninger (Andersen, 2016, s. 290).

Ray Pawson i sin bok «*Theorizing the interview*» fra 1996 er også opptatt av at aktiv intervjuing ikke nødvendigvis vil skape problemer knyttet til reliabilitet og validitet. Han mener at en slik tilnærming kan gi større muligheter til å håndtere slike utfordringer, og til nettopp å falsifisere eller utdype forståelsen av et problem eller en teori (Pawson, 1996).

3.1.2 Forsker-informantrelasjoner

Barnevernleder har også tidligere vært intervjuers leder, noe som også vil kunne påvirke innsamlingen av informasjon i intervjuet. Forsker-informantrelasjoner må legge vekt på at forskeren skal fremstå som ærlig, dvs. åpen og direkte, samt tilkjenneivelse av forskerens hensikter. «De vil få innslag av nærhet og sosial intimitet, men skal samtidig ikke være for personlige. Intervju-situasjonen er sosial, men skal preges av profesjonalitet» (Andersen, 2016, s. 287). Å være bevisst på at tidligere kjennskap mellom barnevernleder og intervjuer vil kunne påvirke samtalen er viktig, men vil imidlertid ikke gjøre at en fjerner påvirkningen helt. Det kan for eksempel være at barnevernleder har antakelser om at intervjuer innehar visse kunnskaper, og derfor utelater viktige detaljer og informasjon i sine svar. Det kan være svarene hadde blitt mer utfyllende dersom barnevernleder ble intervjuet av en som ikke har en kjent relasjon til ham fra før.

Svein S. Andersen sier at forkunnskaper alltid representerer at en innehar mer eller mindre utviklede tankemodeller. Problemet med disse tankemodellene oppstår imidlertid i størst grad når de ikke er gjenstand for selvkritisk refleksjon og der det ikke er åpenhet for alternative modeller. Når en tolker har en med seg noen forutsetninger som styrer oppmerksomheten mot det vi kan kalle det ideelle datasett. Disse datasettene samsvarer fullt ut med forutsetningene. Dette kan føre til at forskeren blir «blind», men det tydeliggjør også hvilke observasjoner og utsagn som overrasker og utfordrer gitte forutsetninger. Det var tilfeller i intervjuet hvor intervjuer ga uttrykk for å bli overrasket, ettersom informasjonen ikke var som forventet. At det ble gitt tydelig uttrykk for dette, medførte at informantene gikk nærmere inn på temaet og ga mer utdypende forklaringer. Andersen sier at en aktiv holdning er ikke det samme som å dominere eller overstyre samtalen (Andersen, 2006, s. 287). Og en kan tenke seg at informantene ikke ville kommet med utdypende informasjon i like stor grad, dersom det ikke ble gitt uttrykk for slike reaksjoner i form av overraskelse på den informasjonen som ble gitt. Det er også et viktig poeng at det kan være hensiktsmessig å ha en mer aktiv holdning når informantene er såkalte nøkkelpersoner. Dette belyses mer i neste avsnitt.

3.1.3 Lagring og behandling av data

Prosjektet ble søkt inn til NSD og godkjent i forkant av intervjuene. På grunn av Covid-19 og av smittevern hensyn var det ikke mulig å gjennomføre intervjuer med personlig oppmøte.

Intervjuene ble derfor gjennomført via Teams, og tatt opp for å kunne lagres og transkriberes i etterkant, med samtykke fra begge informantene. Begge intervjuene ble gjennomført på dagtid der informantene var på sine kontor og varigheten ble satt til én time. Tidsavgrensningen kan ha vært positiv i den forstand at intervjuet ble styrt og det ble fokusert på de aktuelle spørsmålene. Likevel kan det tenkes at det hadde kommet frem mer informasjon dersom intervjuet hadde vart lenger.

Det er ikke nærmere undersøkt hvorvidt samtalene kunne høres av andre kollegaer av informantene. Det kan tenkes, at dersom det er lytt mellom kontorene, og informantene kjenner til dette, at de har hatt dette med seg når de har uttalt seg. Det ble imidlertid ikke snakket om konkrete saker og ingen klienter ble nevnt. Bakgrunnen for at intervjuene ble tatt opp, var for å kunne sikre bedre validitet i forhold til det som kom frem av data. Det kan være en utfordring som forsker å få med seg alt som blir sagt under intervjuet, samt huske informasjonen.

Andersen viser til at ufullstendige og ubalanserte minnebilder kan skyldes flere ulike forhold. Han nevner rasjonalisering som et stikkord, og forklarer at aktører kan skape seg en «historie» av ting som har skjedd. Han sier at erfaring aldri kan gjenskapes på konkret nivå, men vil oppstå som fortettet, fortolket og abstrakt kunnskap. Det er ikke kun menneskets hukommelse som er begrenset, men også minnebilder og forståelse påvirkes av psykologiske forhold. Informanters minne er mest pålitelig når vi spør om forhold som vanligvis pleier å skje, og som er godt forstått (Andersen, 2016, s. 292).

Opptakene av intervjuene ble så lagret på minnepinne som ble oppbevart i låsbart skap og transkribert uten internett-tilgang, i tråd med NSD og universitetet sine retningslinjer. Intervjuet ble også slettet etter transkribering. Informantene fikk anledning til å lese gjennom de transkriberte dataene og komme med eventuelle innspill. Noen justeringer ble gjort i tråd med innspillene fra informantene. De fikk også informasjon om at de etter retningslinjene ville ha mulighet til å trekke seg i etterkant, dersom de skulle finne årsaker til at de ikke lenger ønsket at dataene skulle brukes i oppgaven. De fikk videre valget om de ønsket å være anonyme, men ettersom innsamlingen av data ikke skulle omhandle personlig informasjon,

eller informasjon om konkrete saker, vurderte de det ikke som nødvendig med anonymitet. Det er imidlertid flere nemndsledere i Fylkesnemnda i Rogaland, ettersom de er organisert annerledes enn barnevernet, og det er derfor vanskeligere å kunne gjenkjenne hvilken nemndsleder som har uttalt seg i denne studien. Barnevernleder vil det derimot ikke være mulig å anonymisere, ettersom denne tittelen kun tilfaller en person.

Et annet vesentlig forhold som bør belyses er at det kan være at denne studien leses av foreldre som har fått sine saker vurdert av nettopp disse to informantene. Masteroppgaver ligger som regel tilgjengelig via biblioteket, med mindre de har fått innvilget unntak fra offentlighet, noe som ikke gjelder i dette tilfellet. Det kan tenkes at det vil kunne oppstå følelsesmessige reaksjoner hos foreldre når de leser svarene til informantene, selv om ingen av svarene er rettet mot spesifikke familier eller saker. Informantene kan også ha hatt legitime bekymringer knyttet til mediasynlighet, som kan resultere i at de blir identifisert som kilde til kontroversielle utsagn (Andersen, 2016, s. 288). Med tanke på deres overordnede rolle og myndighet til å ta beslutninger, er det sannsynlig at de har dette med seg i bevisstheten når de uttaler seg i intervjuet, og dermed kan holde tilbake informasjon.

Begge intervjuobjektene ble tilsendt en beskrivelse/utkast til masteroppgaven, samt en intervjuguide på forhånd. Dette for at de skulle kunne forberede seg mest mulig. Ved at informantene har fått tid til å tenke gjennom spørsmålene på forhånd, vil det gjerne komme opp flere tanker rundt spørsmålene hos informantene, slik at mer informasjon kommer frem. Dette vil imidlertid også kunne svekke naturlige reaksjoner og innspill fra informantene som også kunne ha vært nyttige å få med.

3.1.4 Hvilke respondenter og hvorfor

Det ble som nevnt besluttet at utvalget av informanter skulle være leder for barnevernet i Sandnes kommune og nemndsleder i den tilknyttede Fylkesnemnda; Fylkesnemnda i Rogaland. Dersom en i tillegg hadde intervjuet noen av de ansatte, kunne en imidlertid ha fått frem flere synsvinkler på hvordan risiko forstås i hele organisasjonen, og validiteten og reliabiliteten kunne blitt sterkere. Det var imidlertid ønskelig å bruke såkalte nøkkelinformanter. Det vil si informanter som besitter betydelig informasjon i organisasjonen, og gjerne om kunnskap om saker og hendelser som er uvanlige, og som ofte oppleves som

kompliserte og vanskelige å forstå (Andersen, 2016, s. 292). Ettersom problemstillingen og forskningsspørsmålet omhandler forståelser av risiko i sammenheng med bruk av den nye lovparagrafen; pålegg om hjelpetiltak, ble det vurdert som mest hensiktsmessig å intervju de to lederne, som har best oversikt over både tall og generelle tendenser på tvers i organisasjonen, og hos andre samarbeidende instanser. Både Mintz og Johnson viser dessuten til at slike informanter gjerne nettopp er valgt ut fordi de er velinformerte og antas å ha inngående kunnskap om de saker og sammenhenger som intervjuet skal belyse. Dersom informantene har en viss distanse til saker, hendelser og til egen rolle, vil dette gjøre dem særlig nyttige (Mintz 1989, Johnson 2002, s. 110). Begge de to informantene i studien har en slik distanse som det refereres til her.

Andersen er opptatt av ressurssterke informanter, og at en i samtaler med ressurssterke informanter bør innta en mer bevisst og aktiv forsker-rolle. I dette intervjuet var begge informantene ressurssterke, nettopp med hensikt i det ovenstående argumentet om å få tilgang til høy grad av faglighet og refleksjoner. Videre for å kunne svare på overordnede spørsmål om hele organisasjonen, som til eksempel hvilket samarbeid som finnes med andre samarbeidspartnere, eller hvilke interne arenaer som finnes i organisasjonen, der risikobegrepet er tema. Å innta en mer bevisst og aktiv forskerrolle vil kunne gi større uttelling i form av analytisk kontroll og dermed økt validitet og reliabilitet. Rubin og Rubin påpeker at det kan være tabuer forbundet med sensitive spørsmål, slik som plagiat i akademia eller mer generelle forhold som er knyttet til alvorlige feil eller personlige nederlag (Rubin og Rubin, 1995, s. 18). En kan sannsynligvis finne flere argumenter for hvorfor informantene skulle ønske å holde tilbake, eller pynte på informasjon. Forhold som er nevnt tidligere knyttet til at foreldre som har fått sine saker behandlet tidligere kan lese kontroversielle utsagn, samt eventuell eksponering for media, vil kunne ha betydning. Og i forhold til det sistnevnte vil avdekking av slike alvorlige feil som Rubin og Rubin snakker om, kunne bidra til at de to informantene uttaler seg med noe forsiktighet.

Selv om en gjerne benytter seg av ressurssterke informanter for å kunne få tilgang til mest mulig informasjon, og få spennende faglige refleksjoner ut av intervjuet, gjør Andersen oppmerksom på at de samtidig med sine ressurser vil kunne ta for mye styring over intervjuet, og at forskeren dermed havner i en underlegen rolle, og mister kontroll over

intervjusituasjonen (Andersen, 2006, s. 279). Han kan dermed gå glipp av annen relevant informasjon, som ellers ville ha kommet frem.

3.2 Validitet og reliabilitet av data

3.2.1 Utvelgelse av spørsmål

Selv om data konstrueres i en aktiv samhandlingssituasjon, og gjerne også på grunn av dette, er det både mulig og nødvendig å snakke om spørsmål om reliabilitet og validitet. I all utvelgelse ligger det til grunn at en har valgt bort noe annet. Spørsmålene har hatt til hensikt å få frem informantenes holdninger, opplevelser, assosiasjoner, meninger, verdier og syn på risiko. Det ble gjort et utvalg basert på egne erfaringer fra barnevernfeltet, teorier, perspektiver og prinsipper fra gjeldende masterstudie i «Risikostyring og sikkerhetsledelse», sammen med fagstoff om pålegg om hjelpetiltak og samtaleprosess. Det er likevel sannsynlig at det kunne vært gjort forbedringer både i forhold til hva som ble vektlagt, samt formuleringer for å få frem enda mer informasjon om forståelser av risiko i Fylkesnemnda i Rogaland og Barneverntjenesten i Sandnes.

Forhold som kan påvirke utvalget vil være knyttet til mye av det samme som er nevnt tidligere i teorikapittelet, fra de sosiokulturelle teoriene og sosiokonstruktivistiske perspektivene, der vi konstruerer våre egne virkeligheter og sannheter. Forskerens forforståelser og forkunnskaper vil være en del av disse sannhetene. Andersen viser til hvordan *«en konstruktivistisk tilnærming kan innebære en refleksjon omkring forutsetningene for et intervju som muliggjør en kritisk vurdering av de observasjoner og tolkninger som genereres. Og ikke bare det, slike forhold kan også være en ressurs i noen typer av aktiv og pågående interaksjon med ressurssterke nøkkelinformanter»* (Andersen, 2016, s.284).

Samtidig er det forsøkt å komme med utfyllende spørsmål, kommentarer og oppklaringer underveis for å øke validiteten på informasjonen, men dette kan også igjen kan føre til at informantene ledes i en bestemt retning i forhold til hva intervjueren har ønsket svar på. Platt viser til at intervjueren skal være lyttende, men samtidig ta initiativ uten å overstyre eller lede svar i en bestemt retning (Platt, 2002). Det finnes likevel gode argumenter for at det er nyttig at forskeren er godt forberedt (Andersen, 2016, s. 290). Intervjuet kan lett «flyte ut» dersom

spørsmålene ikke er konstruert på forhånd, og at forskeren mister kontrollen og ikke får svar på relevante spørsmål. Som nevnt kan det også være ekstra krevende med intervjusituasjoner med ressurssterke informanter. Det er ofte slik at de er «taleføre og som regel har overlegen detaljkunnskap på saksområdet» (Andersen, 2016, s. 290).

4. Empiri

4.1 Maler og verktøy

I datainnsamlingen inngår ett intervju med barnevernleder og ett intervju med nemndsleder. I tillegg inngår også to dokumenter i form av utredningsmaler hos barnevernet. Fylkesnemnda tilbakemelder at de ikke har noen slike dokumenter eller maler i sitt arbeide, og det finnes derfor ikke et sammenligningsgrunnlag av de to instansene i forhold til dette.

Barneverntjenesten brukte tidligere som nevnt en fullstendig utredningsmal laget av Øyvind Kvello. Denne malen inneholdt spesifikke beskyttelsesfaktorer og risikofaktorer med avkryssingsfelt. Barneverntjenesten i Sandnes har imidlertid gått bort fra å benytte seg av dette verktøyet i sin helhet, men beskriver at de bruker elementer av den enda. Den nåværende malen om saksfremstilling, som brukes i saker som omhandler omsorgsovertakelse, har overskriftene: Aktuell situasjon, opplysninger om familien, historikk-barneverntjenestens arbeid i saken, barnevernfaglig vurdering og forslag til vedtak og begrunnelse for dette/henvisning til rettsregler. I den barnevernfaglige vurderingen stilles spørsmålet: Hvordan vurderer du barnets behov ivaretatt i forhold til FIT parameterne på ORS (Beskyttelse- og risikofaktorer)? FIT er et nytt verktøy som brukes av barnevernet i Sandnes er FIT-Feedback informerte tjenester.

4.1.1 FIT- Feedback Informerte tjenester

FIT er et verktøy som sikrer systematisk tilbakemelding fra brukeren. Det består av to verktøy med totalt 8 spørsmål som har til hensikt å finne ut om hjelpen man gir nytter.

ORS- Outcom rating scale er et verktøy man bruker i starten på samtalen. Det består av 4 spørsmål om hvordan man har hatt det siden sist, på ulike områder av livet sitt; med seg selv, med familie, med venner/barnehage/skole (sosialt) og alt i alt.

Det er brukerens egen opplevelse av situasjonen man ønsker informasjon om og brukeren skårer derfor selv. ORS beskriver brukerens opplevde endring under behandlingen.

Spørsmålene berører det personlige (hvordan en har det med seg selv), det mellommenneskelige (relasjoner til partner, familie, venner mv.), det sosiale (lokalmiljø, skole, arbeid mv.) og det generelle (en generell opplevelse av hvordan en har det). Man innrapporterer på en 10-punktskala, hvor rekkevidden i skår ligger mellom 0-40, der 40 tilsvarer best fungering. Det er etablert en såkalt klinisk «cutoff» ved 25 poeng. Dette vil si at

klienter som har behov for behandling, og som oppsøker terapi, skårer oftest 24 eller dårligere. Når behandlingen er virksom, så vil ORS øke. Det er her utarbeidet en reliabel endringsindeks, som betyr at dersom klienten innrapporterer en endring tilsvarende minst 5 punkter i skåren, så er det stor sannsynlighet for at endringen vil vedvare over tid (Norsk kompetansesenter for psykisk helsearbeid (Napha), 2020).

SRS- Session rating scale brukes på slutten av hver samtale og består av 4 spørsmål om hvordan man opplevde samarbeidet i samtalen. Også her skårer brukeren selv sin egen opplevelse. Etter flere skåringer vil en graf vise om brukeren får det bedre eller ikke, og om det oppleves som at samarbeidet er til hjelp. Slik kan man justere innsatsen etter hvordan brukeren opplever hjelpen og hva som er nyttig. Mange bruker FIT i veiledning av personalet, hvor hensikten er å finne muligheter for å gi bedre hjelp til brukeren gjennom fokus på alliansen. Det gjøres på samme måte en slik ORS-kartlegging i undersøkelsesmalen, det vil si malen som benyttes i alle saker der det blir besluttet at den skal gå til undersøkelse i stedet for å henlegges.

4.2 Intervju med nemndsleder i Fylkesnemnda i Rogaland

- Hva ligger til grunn hos Fylkesnemnda i vurderingene for hvilke familier som skal pålegges hjelpetiltak?

På det første spørsmålet; «Hva ligger til grunn hos Fylkesnemnda i vurderingene for hvilke familier som skal pålegges hjelpetiltak», svarer nemndsleder at det er lovens kriterier og vilkårene som står der, som ligger til grunn for vurderingene. Videre at det overordnede er *barnets beste*. Han formulerer det slik: «Du kan liksom skrelle ned og ta bort alle andre vilkår, men så står du igjen med: Er dette til barnets beste»? Han legger også til at det er en forholdsmessighetsvurdering; det må være nødvendig, det har et bestemt formål, det skal sikre og tilfredsstille omsorgsbetingelser for barnet. Vurderingen er basert på dokumentasjonen fra vitnene, og forklaringene en får. Faktumet som legges til grunn som bevis, og jussen, prøves for retten og så gjøres det en vurdering for å se om dette samsvarer. Nemndsleder omtaler det som ordinær jusstenkning og lovanvendelse.

- Hvilke verktøy for vurdering av risiko bruker Fylkesnemnda for å vurdere hvilke risikofaktorer som nødvendiggjør pålegg av hjelpetiltak?

Nemndsleder svarer på dette spørsmålet at de ikke har noe eget verktøy for å vurdere risiko. De har ikke noe skjema, verktøy, eller analyser. Videre forteller han at vurderingene er basert på det de får presentert, og kommunens/barneverntjenestens anførsler, og i tillegg de private partene. Det er ikke noen skjematiske vurderinger. Han viser til at barneverntjenesten tidligere brukte Øyvind Kvello sine utredningsmaler, men at Fylkesnemnda ser mindre av dette nå, selv om de fremdeles kan se spor av det enda. Han mener det er fint at en har risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer, men påpeker at en likevel må gjøre en grundig jobb med hvert enkelt punkt. «Og så er det jo ikke slik som jeg hadde inntrykk av enkelte ganger; at det var ti risikofaktorer og to beskyttelsesfaktorer *er lik* her er vilkårene til stede. Det er jo ikke matematikk dette, det er vurderinger og skjønn selvfølgelig». Han sier at det så skal vurderes i nemnda ved hjelp av både jussen og det barnevernfaglige. Han viser til at det er derfor nemnda er sammensatt med ulike fagområder, og legger til at de alltid skal ha barnevernfaglig kompetanse som psykolog, sosionom, eller barnevernspedagog. Han sier at nemndslederen er god på det juridiske, en har kunnskap rundt det barnevernfaglige, og en skal ha mer generell kunnskap, og har gjerne ikke noen spesiell bakgrunn eller utdanning.

- Tas det utgangspunkt i en bestemt teoretisk retning og strategi i arbeidet med å vurdere risiko?

Nemndsleder svarer at de ikke tar utgangspunkt i en bestemt teoretisk retning, i alle fall ikke som de har tenkt over. De har heller ikke definert hva risiko er, men har kunnskap om risiko på et generelt grunnlag. Han viser til at det finnes forskjellige typer risiko i sakene, som vold, rus og psykiatri, og at en vet hva slags innvirkning dette har på barn.

Fylkesnemnda har ikke egentlig noen kartlegging av risiko, forklarer nemndsleder. De vurderer og evaluerer andres kartlegginger, altså barneverntjenestens undersøkelser og arbeid. Han omtaler det som først og fremst en evaluering av barneverntjenestens arbeid. Videre tar Fylkesnemnda stilling til om de er enige. Saken kommer inn til Fylkesnemnda i en eller annen form, og dersom saken er tvunget hjelpetiltak, handler det om å finne ut om de er enige om at vilkårene er oppfylt, det vil si om de er enige med barneverntjenesten, eller ikke. Fylkesnemnda overprøver på denne måten vurderingene som er tatt før dem.

Nemndsleder forklarer videre at Fylkesnemnda enten godkjenner eller ikke godkjenner saken. Han sier han tenker det er normalt at medholdsprosenten er høy, ettersom det skjer mye siling og mange vurderinger på mange stadier før saken kommer inn til Fylkesnemnda. «Det er mye som er tygd og vurdert av barneverntjenesten selv, før det kommer til oss».

- Hvordan drøftes risikofaktorene i en enkelt sak på ulike nivå i organisasjonen? Hvem deltar i forhold til å påvirke hva som vektlegges?

Nemndsleder sier de ikke har nivåer innad i nemnda. En sak kommer inn og blir tildelt en nemndsleder. Da er det nemndslederen som forbereder saken og bestemmer hva slags behandlingsform den skal ha, og senere velges det ut en nemnd. Det er ikke noen diskusjon med andre nemndsledere om saken, og det er den enkelte jurist, nemndslederen, som styrer dette. Når en så har saken oppe i Fylkesnemnda, og hører partene vitne sammen med videre dokumentasjon, er det nemnda som sådan, alle tre medlemmene, som vurderer. Som regel er det tre stykker i en nemnd, sier han. Det er gjerne slik at etter saken har de en rådslaging, der de går gjennom saken, hva de legger til grunn som bevis, og om vilkårene er oppfylt eller ikke. Da starter en gjerne med at det alminnelige medlemmet får si sitt om hva det mener først. Etterpå uttaler det fagkyndige medlemmet seg, og til slutt nemndslederen. Ofte er de enige, og hvis ikke, diskuterer de seg enten frem til enighet, eller enes om at de er uenige, som kalles dissens.

Fylkesnemnda har et slags direktorat over seg i Oslo, men dette direktoratet har ikke styringsdirektiv direkte inn i den enkelte sak. Nemndsleder sier at lederen for Fylkesnemnda heller ikke har noe han skulle ha sagt i sakene til andre nemndsledere. Nemndslederne er helt selvstendige, og det foregår ikke noen diskusjon internt. Men i den enkelte nemnda som er satt med de tre aktørene; det alminnelige medlemmet, fagkyndig og nemndsleder, er det selvsagt diskusjon, sier han. Der deltar alle på lik linje, men kommer, som han tidligere har nevnt, inn med forskjellige kompetanser. Han legger til at forbausende ofte er de alminnelige medlemmene svært gode. Han snakker om at det er forskjell i de hierarkiske nivåene i nemnda og i barnevernet. I barneverntjenesten er det barnevernleder øverst, avdelingsledere under, og under dem jobber det saksbehandlere. Det er drøftinger underveis på tvers av nivåene. «Men slik har ikke vi det. Vi tar ikke med mange inn i vurderingene».

- Vurderer du risiko annerledes nå enn da du begynte i jobben?

Nemndsleder svarer at han ikke har tenkt så mye på det. Han mener ikke at han vurderer risiko annerledes, men at han har mer erfaring nå, og at han slik har blitt bedre på å vurdere risiko. Han sier at han ikke har lest seg opp ved hjelp av teorier, eller utdannet seg innenfor risikofeltet. Men han opplever at mengdetreningen har gjort at han har fått det litt «i ryggmargen», sier han. Han mener det som regel er ganske tidlig klart hvorvidt risikoen er for stor for barna, slik at en må sette inn hjelpetiltak, eller tvunget hjelpetiltak som det snakkes om her.

- Vurderes samtaleprosess i disse sakene? Hvordan foregår i så fall prosessen som fører til at det besluttes å tilby samtaleprosess?

Nemndsleder sier han tror det finnes en klar sammenheng mellom hvorfor det er så få saker om tvunget hjelpetiltak, og innføringen av samtaleprosess. Han forteller at Fylkesnemnda holdt et foredrag for barnevernlederne i slutten av 2019, hvor de la frem tallene i forhold til bruk av tvunget hjelpetiltak. I årene 2016-2019 var det 17 saker totalt i Fylkesnemnda i Rogaland. Av disse ble 8 trukket, 7 ble omgjort og 2 gikk til behandling. I 2020 sier han det kom det inn 6 saker. To var feilført, to ble trukket og to ble overført til samtaleprosess, og disse samtaleprosessene er ikke avsluttet enda. Videre forteller han at i sakene fra 2016-2019 var det ett vedtak med pålegg og ett vedtak som ikke ble tatt til følge. I årsregnskapet til Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker fra 2020, fremgår det at 1% av sakene som ble behandlet var om pålegg av hjelpetiltak. Regnskapet er imidlertid på landsbasis, og gjør ikke rede for utfallet av behandlingene (Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker, 2021).

Nemndsleder bekrefter at Fylkesnemnda tilbyr samtaleprosess i sakene om tvunget hjelpetiltak også, og egentlig i alle typer saker. Han sier han mener at samtaleprosess er en mye bedre form å behandle disse sakene på. Videre sier han at han regner med at alle er enige om at det beste utgangspunktet er frivillighet. Dersom barneverntjenesten blir enig med familiene, kommer det aldri noen sak til Fylkesnemnda, forklarer han, men det er i tilfellene hvor partene av en eller annen årsak ikke har klart å skape en slik enighet, at saken blir sendt til nemnda. Han mener det kan være ulike årsaker til hvorfor samarbeidet mellom foreldrene

og barnevernet blir vanskelig, men at sakene om tvunget hjelpetiltak uavhengig av årsak, er spesielt godt egnet til å ha i samtaleprosess. Hver gang det kommer inn en sak om tvunget hjelpetiltak, sender Fylkesnemnda ut informasjon om samtaleprosess, selv om nemndsleder sier at denne formen nå er ganske godt kjent, ettersom de har hatt det i flere år.

Ved innføringen av samtaleprosess som tiltak, var kun fem Fylkesnemnder med i et prøveprosjekt. I fjor ble bestemt at det skulle tilbys samtaleprosess i hele landet, forteller nemndsleder. Han sier at samtaleprosess er frivillig og samtykkebasert. Ingen kan tvinges til å ta imot tilbud om samtaleprosess, men det kan legges visse føringer, slik at de fleste «skjønner tegningen», forteller han. Nemndsleder uttrykker det videre slik: «Jeg tenker at hvis utgangspunktet er at frivillighet er det beste, at familien er med på det, ser verdien av det, så tenker jeg at samtaleprosess er bedre enn bruk av tvang».

Nemndsleder forteller videre at i forarbeidene til tvunget hjelpetiltak, er det forutsatt, at dette skal behandles forenklet, at det altså bare skal være skriftlig behandling uten oppmøte i Fylkesnemnda. Under en forenklet behandling, gjennomgår og vurderer nemndsleder dokumentene alene, og skriver et vedtak, uten å høre andre parter. Han sier at dette var i utgangspunktet ment til å være enkelt, men problematiserer at de fleste sakene ikke er så enkle, og at det derfor ikke blir skriftlig behandling, i de fleste sakene blir en hørt, i hvert fall i de mest inngripende hjelpetiltakene, som barn- og foreldresenter, legger han til. Der er det aldri forenklet. «Det har vi selv sagt; at det er så inngripende og alvorlig at det skal vi hvert fall ha full behandling på».

Nemndsleder forteller om hva en oppnår ved bruk av samtaleprosess. Han trekker frem at en sitter rundt et bord, med et formål om å få til en dialog, i stedet for den vanlige måten å behandle saker på, der en møter i en rettsal. Han sier at han er klar over at det er forsøkt å få til en god dialog mellom barneverntjenesten og far og mor tidligere. Men mener at en samtaleprosess bidrar til opplevelsen av at man deltar på en nøytral arena, med andre utenforstående som ikke jobber i barnevernet. Han fremhever at de skal være nøytrale og uavhengige i Fylkesnemnda. Han sier videre at en gjennom en samtaleprosess får muligheten til å prøve ut midlertidige løsninger. Det er ifølge nemndsleder ikke alltid en får til slike

løsninger, men en kan gjerne komme til en slags enighet likevel. «En får barneverntjenesten og foreldrene til å forstå, eller få en bedre forståelse for hverandre, slik at en kan få mer skreddersydde løsninger, uten å bruke tvang. Det er målet, at barneverntjenesten og far og mor skal begynne å snakke godt sammen. Det er ikke alltid vi får til det, men forbausende ofte så går det greit».

Nemndsleder snakker om at det ofte kan være misforståelser i kommunikasjonen mellom foreldrene og barnevernet, som kan ha ført til at samarbeidet har blitt vanskelig. Han mener et av målene med en samtaleprosess er å få vekk støy og uro og fokusere på hva det er en snakker om her; «jo, det er den ungen, det barnet. Og så skal vi få det til best mulig for det barnet». Han sier at Fylkesnemnda ofte får mye gode resultater gjennom samtaleprosessen, men problematiserer at de ikke alltid vet resultatet i hver enkelt sak over tid. Han sier det ikke er noen som har forsket på hvordan det går med samtaleprosess-sakene i ettertid, og han tenker at det ikke alltid går bra. Det kan være at en får til en prøveordning på 3 måneder, 6 måneder, eller gjerne lenger også, sier han. Partene kommer gjerne tilbake i møte, evaluerer, og det gjøres kanskje noen justeringer. Ett av målene, med både tvungne hjelpetiltak og samtaleprosess, er å unngå omsorgsovertakelse, påpeker han, men understreker at det ene er tvang, mens det andre er frivillig.

- Kan utfallet av samtaleprosessen da likevel være at familien kommer til en enighet om *frivillig* hjelpetiltak?

Nemndsleder svarer ja her, for dersom de blir enige, er det mer frivillig, og da opplever foreldrene medvirkning. Han presiserer at saken om tvunget hjelpetiltak likevel ligger i bunn, den er ikke trukket. Det kan også ses på som en risikofaktor for foreldrene, dersom dette går dårlig, sier han. Selv om en har sagt ja til samtaleprosess, kan en trekke samtykket når som helst. Det gjelder også barneverntjenesten, hvis de opplever at foreldrene ikke følger opp tiltaket. Barneverntjenesten kan da få behandlet saken om tvunget hjelpetiltak på vanlig vis, forteller han. Nemndsleder blir spurt om dette betyr at saken blir behandling forenklet. Han svarer nei til dette, og legger til at hvis det ikke blir enighet i samtaleprosessen, og saken da får en vanlig ordinær behandling, skifter Fylkesnemnda både nemndsleder og fagkyndig. Han begrunner dette med at aktørene har snakket litt fritt, de har gjerne hatt en kaffekopp sammen og vært det han beskriver som litt uformelle. Det kan da være greit å ikke ta det uformelle

med seg inn i vurderingene i en ordinær sak. Dette vil kunne minske risikoen for å nemnda skal være forutinntatt i sine vurderinger.

Nemndsleder sier at dersom partene blir enige om frivillighet, så kan kommunen trekke saken. «Da er vi ferdige med saken, fra nemnda sin side, men så går jo samarbeidet da forhåpentligvis videre med barneverntjenesten».

- Hva gjør dette da med barnevernets vurdering som handler om at de mener familien har behov for pålegg? *Det legges til: Fremfor et frivillig tiltak. Barneverntjenesten har vurdert at det må være et pålegg.* Kan prosessen likevel være hensiktsmessig for at målet om at foreldrene skal motta hjelp oppnås?

Nemndsleder sier at han tenker at prosessen er hensiktsmessig. Han sier at en går fra et utgangspunkt om tvang, til et resultat eller et mål om frivillighet. Videre sier han at det som regel skjer en positiv endring under samtaleprosessen, og at det gjelder å få til god kommunikasjon mellom partene. «En må luke ut misforståelser, eventuell dårlig kjemi, og undersøke om foreldrene har fått det forklart godt nok». Han trekker også frem at det er viktig å finne et felles mål, som at det aktuelle barnet, eller barna, skal få det best mulig. «Jeg tenker at der barneverntjenesten i utgangspunktet tenker at: *her hjelper det ikke med frivillighet, vi må ha et pålegg, vi må ha tvang;* det utgangspunktet endres jo når de går inn i en samtaleprosess. De har det fortsatt med seg, men de er villige til, eller ønsker, å prøve å få til frivillighet hos foreldrene, godt samarbeid, forståelse, medvirkning, inkludering, alle sånne fine ord som betyr noe».

- Kan barnevernet be Fylkesnemnda om samtaleprosess? Eller er det slik at kun Fylkesnemnda tilbyr dette selv?

Nemndsleder sier at barnevernet selv kan be om samtaleprosess. Fylkesnemnda har prøvd å lære opp både kommuneadvokaten og kommunen, om at det i begjæringene skal stå noe om samtaleprosess. Det vil si om barneverntjenesten ønsker samtaleprosess, om de har lyst til å prøve det, eller at de eventuelt begrunner hvorfor de tenker at dette ikke er aktuelt.

Nemndsleder mener barneverntjenesten må ha noen tanker om dette allerede når saken kommer inn til Fylkesnemnda. Han sier at barneverntjenesten har blitt bedre på dette. Det er

imidlertid ikke slik at selv om saken kommer inn til Fylkesnemnda, og i utgangspunktet er tenkt som ikke egnet for samtaleprosess, at det er utelukket senere. Det skjer ganske ofte at barneverntjenesten endrer synspunkt, gjerne etter noen runder med foreldrenes advokater, forteller han.

- Hva vektlegges som betydningsfulle risikofaktorer når en familie skal pålegges hjelpetiltak? Er det de samme risikofaktorene som legges til grunn av barnevernet, som vektlegges av Fylkesnemnda?

Det legges til: «Har dere en felles forståelse av hva slags risikofaktorer dette er»?

Nemndsleder forklarer at Fylkesnemnda overprøver, eller kontrollerer, om den jobben barneverntjenesten har gjort gjennom kartlegging og undersøkelse er god nok, og om faktorene barnevernet mener ligger til grunn her, medfører riktighet. Men han sier den felles forståelsen avhenger av hvilken type tiltak det er, om det er behov for støttetiltak, kontrollerende tiltak, eller omsorgsendrende tiltak, men dette er noe barneverntjenesten også er klar over. Formålene er forskjellige med de ulike tiltakene, sier han. Han forklarer at en kan ha en felles forståelse om at en omsorgssituasjon er ikke god nok per i dag, men at den imidlertid med litt hjelp og tiltak kanskje kan bli god nok.

Kontrollerende er mer forebyggende, sier nemndsleder, og da er det gjerne snakk om å unngå rus eller andre skadelige forhold. Men han tenker at omsorgsendrende tiltak er aktuelle i de mest alvorlige sakene. Han mener at Fylkesnemnda og barneverntjenesten tenker relativt likt. De har ikke noen egne risikofaktorer i Fylkesnemnda, som ikke andre har oppdaget, for eksempel barneverntjenesten. Han gjentar at de vurderer det som barneverntjenesten har skrevet, og saken skal være tilstrekkelig opplyst, slik at de kan treffe et riktig vedtak. Fylkesnemnda finner ikke på egne forhold, vurderingene er basert på det materialet de får presentert fra barneverntjenesten, men også fra foreldre, eller andre vitner.

Nemndsleder blir spurt om det ofte hender at Fylkesnemnda henvender seg tilbake til barneverntjenesten for å be om at saken blir bedre opplyst. Han svarer at dette ikke hender ofte. Dersom det er svakheter, skal dette oppdages og påpekes under saksforberedelsen, før en kommer i møte i Fylkesnemnda, men det er ikke alltid dette blir gjort, sier han. Det hender gjerne at det oppstår uforutsette ting og at det kommer inn nye momenter i saken. Da er det hos Fylkesnemnda svært sjelden at saken utsettes i påvente av å få mer informasjon og

opplysninger. Han sier at mye kan rapporteres underveis. Et eksempel kan være at det mangler dokumentasjon fra en utredning, eller en kartlegging. I et slikt tilfelle vil Fylkesnemnda be om å få tilsendt eller levert dette, noe som i de fleste tilfeller kan ordnes raskt. Det kan også være at de vil høre et vitne som ikke er påberopt av familien, foreldrene, eller andre, og det pleier også å ordne seg, sier han. Mesteparten må oppdages i forkant under saksforberedelsen, men mye kan repareres eller fikses underveis, eller i forhandlingsmøtet.

- Hvordan er samarbeidet mellom barneverntjenesten og Fylkesnemnda? Finnes det arenaer for faglige drøftinger mellom de to instansene?

Nemndsleder sier at det ikke finnes noe samarbeid her. De har ikke definerte samarbeidsarenaer. Han forklarer dette med at Fylkesnemnda skal være nøytrale, objektive og et uavhengig organ. Han forklarer at dette handler om at de har forskjellige roller, og det er viktig at de private partene ikke oppfatter at Fylkesnemnda og barneverntjenesten er «samme tingen». Fylkesnemnda skal vurdere det arbeidet som barneverntjenesten har gjort opp mot loven. Han sier imidlertid at barneverntjenesten og Statsforvalteren kan ha anonyme drøftinger, eller at det kan være barneverntjenesten får beskjed om noe de må forbedre/endre, og legger til at Statsforvalteren også har tilsynsmyndighet. Han sier Fylkesnemnda ikke har faglige diskusjoner med barnevernet, men viser til at han tidligere har nevnt at leder en gang i året snakker med barnevernleder. Han er imidlertid usikker på «hvor mye som drypper ned til de som er i felten, saksbehandlere osv».

- Har Fylkesnemnda en arena innad der dere drøfter risiko, hvordan risiko vurderes?

Nemndsleder svarer at de har en arena der de drøfter ulike tema, men ikke spesifikt knyttet til risiko. Det er mer generelt, sier han. De har faglige møter lokalt i Fylkesnemnda, der de tar opp juridiske forhold, eller andre spørsmål. Det kan også være risiko, men han sier at han ikke kan huske at de har drøftet risiko noen gang. De har imidlertid snakket om tvunget hjelpetiltak, hvor flere forhold inngår, blant annet hvilken risiko som foreligger, hvilket behov det er for å sette inn tiltak, om er det nødvendig osv. Han sier de også har nasjonale fagmøter, som for tiden foregår på Teams, grunnet Covid-19, men tidligere har de hatt samlinger med forskjellige temaer. Han nevner i den forbindelse at de har hatt Øyvind Kvello inne for noen år siden. Øyvind Kvello har laget en utredningsmal med risiko- og beskyttelsesfaktorer, som

har blitt brukt av barneverntjenester i hele Norge over flere år. Han sier at Fylkesnemnda har krav og målsettinger i organisasjonen, knyttet til kompetanseutvikling og kompetanseheving, men de har imidlertid ikke hatt noe konkret knyttet til temaet *risiko*.

Nemndsleder blir så spurt om han tenker at det kunne være hensiktsmessig å snakke om at de innad i organisasjonen kan oppfatte, eller ha en ulik forståelse, av risikobegrepet, og av hva som risiko er? Dette med tanke på at nemndslederne er forskjellige personer. Han svarer at han er usikker på om det har noe for seg. Han tror at alle vet hva som utgjør en risiko knyttet til barn. Han sier det ikke bare gjelder barnet selv, men også risiko knyttet til omgivelsene rundt, og foreldrene. Han forteller at når en er ny som nemndsleder får en opplæring, med ulike tema. Dette handler om barnevernfaglige tema, jus, hvordan du skal skrive vedtak, hvordan du skal forberede saker osv. Han kan imidlertid ikke huske at det har vært noe i opplæringen knyttet til risiko, eller knyttet til noen felles forståelse av begrepsbruken. Han forteller at han ikke har vært så bevisst på at det er risikovurderinger han gjør i jobben sin. «Det er jo risiko, ikke bare med de tvunget hjelpetiltakene, men det er jo også risikofaktorer i vanlig §4-12 (omsorgsovertakelse) og §4-24 (plassering av barn utenfor hjemmet uten samtykke). I alle disse sakene er det jo risikofaktorer vi vurderer, uten at jeg har noen gang vært veldig bevisst på at det er det jeg gjør».

Nemndsleder påpeker at han ikke kan se at det står noe om risiko i selve lovteksten til Lov om barneverntjenester, selv om han er enig i at det er det en vurderer. Han sier nemnda har hovedfokus på hvorvidt det finnes forholdsmessighet, om tiltaket er nødvendig og til barnets beste. «Det er jo jussen i et nøtteskall det. Det er slike rettslige standarder som du kan legge inn i skjønnsmessige vurderinger». Han sier det er klart at en vurderer risiko i disse sakene, risiko for at barnet kan bli skjevutviklet, skadet, og at det ikke utvikler seg slik som det skal fordi det får ikke det som det skal ha. Videre legger han til spørsmålet om hva risikoen er for at dette skal inntreffe. Er det foreldre som ruser seg, og i så fall; hvilken risiko ligger det i det? Er de ruset hele tiden, eller er de ruset av og til? Er de skremmende? Han sier at det egentlig er dette de vurderer, og igjen; uten at han tenker over og er bevisst på å ha med seg risikobegrepet i vurderingene.

- Finnes det tilfeller hvor familien trekker samtykket til veiledning kort tid etter iverksettelse av tiltaket, ved bruk av samtaleprosess? Stemmer det at ved pålegg kunne veiledningen ha blitt satt til ett år? Dersom foreldrene trekker samtykket; ser Fylkesnemnda en tendens til at disse sakene kommer tilbake som §4-12?

Det finnes lite forskning i forhold til hvordan det går med disse sakene som har vært i Fylkesnemnda, sier nemndsleder. Nemnda lurer også ofte på hva som skjer med sakene etterpå. Noen saker får de inn igjen, mens de fleste hører de ikke noe om. Når det gjelder å trekke samtykket, forklarer han at det ikke nødvendigvis er slik at foreldrene trekker det formelt, men i noen tilfeller medvirker de ikke, selv om de har samtykket. Men i disse tilfellene har gjerne Fylkesnemnda skrevet i møteboken fra samtaleprosessen, der de har avtalen som de blir enige om, at dersom det skjer vesentlige endringer, skal Fylkesnemnda ha beskjed straks. Fylkesnemnda har på en måte godkjent denne midlertidige ordningen, sier han, men så går det gjerne tre eller seks måneder uten at de er involvert. Dersom det ikke fører til en positiv endring, er det naturlig at nemnda får beskjed, og tar et standpunkt; «skal vi fortsette med samtaleprosess, eller skal vi bare kutte ut»?

Nemndsleder bekrefter at det er riktig at det i loven står at vedtak om tvunget hjelpetiltak kan settes med varighet inntil ett år. Men at det imidlertid ikke er sikkert at det skal vare så lenge. Det må være en forholdsmessighet, og det skal være nødvendig. Dersom en klarer å oppnå målet med at barnet skal få det bedre på kortere tid, er det ikke behov for hjelpetiltak videre, sier han, selv om behovet likevel kan være der. Han forteller imidlertid at det ikke er noen maksfrister i samtaleprosess. En har en jevnlig evalueringer underveis i samtaleprosessen, og de har som en hovedregel at de ikke skal ha mer enn tre samtaleprosessmøter. Han sier Fylkesnemnda tenker at da må de ha prøvd ut og funnet den riktige veien. Det kan likevel gå et halvt år mellom hvert samtaleprosessmøte, slik at en kan komme opp i 1,5 års varighet. En kan derfor i samtaleprosess bruke lenger tid enn det fristen i vedtak om tvunget hjelpetiltak gir mulighet for.

Nemndsleder blir spurt om han kan utdype rundt en problemstilling. Han nevnte at saken om tvunget hjelpetiltak ville ligge til grunn i et tilfelle der barneverntjenesten gjennom samtaleprosess fikk foreldrene til å takke ja til frivillig hjelpetiltak i form av veiledning. Men samtidig sa han at barneverntjenesten ville kunne trekke saken i et slikt tilfelle. Videre blir

han spurt: Dersom foreldrene får veiledning gjennom barneverntjenesten, fordi en har kommet frem til dette tiltaket i samtaleprosess, og at en da har kommet til enighet om at det kan være nyttig og hensiktsmessig at de får en familieveileder inn i hjemmet, men at foreldrene så trekker samtykket, eksempelvis at foreldrene ikke vil være med på dette mer en måned. Nemndsleder blir spurt om hvilke muligheter en har da?

Han forklarer følgende eksempel: Det blir besluttet samtaleprosess i en sak om tvunget hjelpetiltak, og partene har så et møte. Barneverntjenesten og foreldrene blir enige om noen hjelpetiltak, til eksempel veiledning fra en familieveileder. En vil da sette en midlertidig prøveperiode på ordningen, som tre måneder. Den opprinnelige saken om tvunget hjelpetiltak vil da ligge til grunn, og kommunen trekker ikke saken på dette tidspunktet. De vil først prøve ut tiltaket om frivillig veiledning, før de har et nytt møte om tre måneder for å evaluere hvorvidt tiltaket har hatt en positiv virkning, som om det var godt nok tilpasset veiledning, om det var riktig tiltak, om en skal prøve noe annet, eller om en skal gjøre mer av det samme i en litt lengre periode. Nemndsleder sier videre at partene kan bli enige om den samme avtalen med eventuelle justeringer, i tre nye måneder. Barneverntjenestens sak om tvunget hjelpetiltak er enda ikke trukket. Men når barneverntjenesten på ett eller annet tidspunkt har sett at tiltakene har en viss måloppnåelse, men at de fremdeles ønsker å fortsette med veiledning, kan det være aktuelt for barneverntjenesten å trekke begjæringen om tvunget hjelpetiltak. Det er dermed ikke slik at når de blir enige første gang, trekker de saken. Nemndsleder mener at det i så fall ville vært for risikabelt, særlig med tanke på at noen foreldre ser ut til å samtykke i starten, men senere mister motivasjonen for å motta hjelp. Han sier at barneverntjenesten kan levert ny begjæring, dersom de har trukket saken, men at dette vil ta mer tid og kreve mer ressurser. Han oppsummerer med å si at det er først etter at en har prøvd ut det frivillige hjelpetiltaket over en viss tid, at det er aktuelt å trekke saken om tvunget hjelpetiltak.

- Har du andre innspill, syn, tanker omkring vurderingen av risiko som ikke er nevnt i dette intervjuet?

Videre blir han spurt: «Er det noe du kunne sagt om risiko og risikovurderinger»? Han svarer: «egentlig ikke». Videre sier han at han ikke har tenkt så mye over mange av spørsmålene som ble stilt her, før nå.

4.3 Intervju med barne- og familieenheten (barnevernet) i Sandnes

Barnevernleder starter med å si at de har begrenset erfaringer med både pålegg om hjelpetiltak og det å snakke om risiko.

- Hva ligger til grunn hos Barneverntjenesten i vurderingene for hvilke familier som skal pålegges hjelpetiltak?

Barnevernleder sier at for det første må det oppfylle kravene i loven til en §4-4 sak. Alle kan ikke få tilbud om et tiltak fra barneverntjenesten, visse krav må være oppfylt. Videre forteller han at det vil være en vurdering av alvorligheten i saken der en skal pålegge hjelpetiltak. I utgangspunktet skal hjelpetiltak basere seg på frivillig samtykke, og de tilfellene hvor en vurderer pålegg, må derfor være i de sakene hvor en vurderer at alvorligheten grenser mot omsorgsovertakelse. Videre sier han at historikk i forhold til om foreldrene har sagt nei til hjelpetiltak tidligere vil ha en betydning. Han forklarer dette nærmere med å si at det vil være forskjell på en sak hvor barneverntjenesten har hatt fem undersøkelser, der alle har endt med at de vurderer at omsorgssituasjonen er alvorlig og at det er behov for tiltak. Men at foreldrene har takket nei hver gang. En vil da være nærmere et pålegg enn i tilfeller der det er første gang barneverntjenesten er i kontakt med en familie, og undersøkelsen ender med at de takker nei til hjelp. Det vil også være en vurdering for barneverntjenesten om det er potensielt mer skadelig å la være. Han sier at sånn sett blir dette en slags risikovurdering; «hvis vi ikke gjør noe nå...».

- Hvilke verktøy for vurdering av risiko bruker Barneverntjenesten for å vurdere hvilke risikofaktorer som nødvendiggjør pålegg av hjelpetiltak?

Begrepene risiko- og beskyttelsesfaktorer er begreper som er kjent for de som jobber i barnevernet, sier barnevernleder, og de benytter seg av disse begrepene i sitt arbeid. De gjør en slags kartlegging av hvilke risikofaktorer som finnes, ut fra det de definerer i forhold til sitt fag. Dette er knyttet til omsorgsevne, men og kan også handle om barnets adferd og andre sosialfaglige begrep. Videre sier han barneverntjenesten gjør en vurdering i forhold til hvor mange av disse faktorene som utgjør en risiko i dette barnets- eller ungdommens liv. «Så hvis en kan kalle det et verktøy, er det det nærmeste jeg tenker vi er det begrepet». Videre sier han at de bruker faget sitt i vurderingene. Han legger til at selv om det er et språk i risikoteoriene de kanskje ikke bruker i barnevernet, knyttet opp til sånt som risikoanalyse, mener han det

likevel er det de gjør, de setter de ulike scenarioene opp mot hverandre, det vil si de faktorene og forholdene de kjenner til i en sak, sammen med faget, opp mot konsekvensene og ulike valgmuligheter.

- Tas det utgangspunkt i en bestemt teoretisk retning og strategi i arbeidet med å vurdere risiko?

Barnevernleder blir spurt om det er en type maler eller dokumenter de bruker, om de har noen rutiner og prosedyrer som er forankret i maler, om det er slik de jobber i forhold til å kartlegge dette. Han svarer delvis og sier at mye av deres undersøkelses mal, bygger på blant annet Øyvind Kvello sine risiko- og beskyttelsesfaktorer. Han sier også at i sakene det er snakk om å fremme for Fylkesnemnda, som i §4-12-sakene, altså omsorgsovertakelse, vil det være en god del kriterier som en må svare for i forberedelsene til en drøfting. En skal først svare på om vilkårene er oppfylt, videre om det er forsøkt nok i den aktuelle saken av ulike måter og innfallsvinkler. Og så skal en vurdere om det fortsatt er til barnets beste, ut fra om en tror at den avgjørelsen en tar vil kunne gjøre det bedre for barnet. Han påpeker at også loven gir barnevernet en slags mal på forhold og sammenhenger de må vurdere før de fatter en beslutning.

Barnevernleder forteller at de også gjør ROS-analyser, men at det er mer i organisasjons- og tjenesteutvikling enn i enkeltsaker. Han sier de eller ikke har noen spesiell teoretisk retning knyttet til risikovurderinger.

- Hvordan drøftes risikofaktorene i en enkelt sak på ulike nivå i organisasjonen? Hvem er med og påvirker hva som vektlegges?

Han sier at i en sak der barneverntjenesten bestemmer seg for å fremme et pålegg om hjelpetiltak for Fylkesnemnda, vil det risikofaktorene drøftes gjennom alle leddene i organisasjonen. Det vil si saksbehandler, fagleder og avdelingsleder, som igjen til slutt bestemmer at det skal innkalles til en drøfting der både kommuneadvokat og barnevernleder også er med. Han sier at under normale omstendigheter vil det være fem personer og fire ulike ledd som er med og vurderer i en sann type sak. Videre vil det også være en juridisk vurdering.

- Vurderer du risiko annerledes nå enn da du begynte i jobben?

Barnevernleder spør om det menes jobben generelt, eller som barnevernleder, og blir bedt om å svare uavhengig av rolle, eller for begge deler. Han sier han tror og håper at han vurderer risiko annerledes. Han utdyper dette ved å si at han mener de er mer opptatt av risiko nå enn før, og tar mer hensyn til hva en tror vil skje med de ulike scenarioene. Han sier inntrykket hans tidligere var at de handlet mer ut fra en her- og nå-situasjon, og særlig i de sakene der forholdene i hjemmet var av en slik art at de var tvunget til å gjøre noe. Han mener de nå er flinkere til å vurdere sakene, og predikere hva som vil og kan skje ut fra ulike scenario. Uten at de er veldig bevisste på at det er det de gjør, så tror han likevel de gjør større grad av risikovurderinger på de ulike scenarioene, altså begge veier. Med dette mener han at det like gjerne kan være risikofaktorer med å beslutte tvang. Han vurderer at de har blitt mer opptatt av å bruke risikoavveininger, uten at de er veldig bevisste på at det er risikoavveininger de gjør.

- Vurderes samtaleprosess i disse sakene? Hvordan foregår i så fall prosessen som fører til at det besluttes å tilby samtaleprosess?

Barnevernleder sier at dette spørsmålet handler litt om hvordan en samtaleprosess kommer i stand, og en samtaleprosess står seg ikke alene. For at det skal kunne bli en samtaleprosess, forteller barnevernleder at det først må foreligge en beslutning om et vedtak etter lov om barneverntjenester. Videre må barneverntjenesten beslutte at her vil de vil fremme saken for Fylkesnemnda. Han sier han vil tro at det er naturlig å tenke at saker som omhandler tvang om hjelpetiltak, vil egne seg godt i samtaleprosess, og barneverntjenesten vil kunne skrive dette i sin sak. Men han sier at det er Fylkesnemnda som må tilby partene samtaleprosess. De må altså først fatte en beslutning, på bakgrunn av at de mener at vilkårene og det som kreves er til stede, men at de også er positive til samtaleprosess.

- Kan utfallet av samtaleprosessen da likevel være at familien kommer til en enighet om *frivillig* hjelpetiltak?

Barnevernleder bekrefter dette og sier at en samtaleprosess kan ha tre utfall; Enten kan en det være at de ikke kommer til en enighet, og at saken derfor må behandles i Fylkesnemnda likevel. Et annet alternativ er at en kan komme til det som vanligvis er utfallet; at en blir enige

om en slags ordning der begge gir og tar i forhold til det utgangspunktet en hadde. Og videre blir en enige om et tidspunkt, eller en tidsramme en skal prøve dette ut. Som oftest er dette mellom tre og seks måneder forteller han. Ettersom en ikke må fatte noe tvangsvedtak i dette tilfellet, mener han at det på et vis er et frivillig hjelpetiltak. Det tredje utfallet er at en oppnår den enigheten som var målsetningen, og at barneverntjenesten da trekker saken og går over til frivillig tiltak etterpå. Han påpeker at han snakker generelt om samtaleprosess, også sakene om omsorgsovertakelse. «Det blir en slags ekstrarunde i forhold til det som er prøvd før. En prøver litt til for å se om en kan unngå tvangen», sier han.

- Hva gjør dette da med barnevernets vurdering som handler om at de mener familien har behov for *pålegg*? Kan prosessen likevel være hensiktsmessig for at målet om at foreldrene skal motta hjelp oppnås? Hadde foreldrene ellers takket nei, dersom de fikk tilbud fra barneverntjenesten? Og hadde saken da blitt avsluttet?

Barnevernleder sier at det blir et pressmiddel, på et vis, ettersom en må fremme en sak for Fylkesnemnda, for at en i det hele tatt skal komme til samtaleprosess. Han mener det derfor blir en slags mild variant av tvang, men som samtidig også er styrt av retten, der det ikke bare blir barneverntjenesten som dikterer, og med noen andre som styrer det på utsiden. Han tenker helt klart at dersom en ikke hadde fremmet sak i disse tilfellene, ville familiene sannsynligvis fortsatt å si nei, så sann sett vil det kunne være hensiktsmessig å fremme saken for så å gå i samtaleprosess. Dersom målet er å oppnå det de faktisk ønsker, selv om foreldrene ikke vil, er det den måten som vurderes som mest hensiktsmessig å gjøre det på, sier barnevernleder.

- Kan barneverntjenesten be Fylkesnemnda om samtaleprosess? Eller er det slik at kun Fylkesnemnda tilbyr dette selv?

Det er kun Fylkesnemnda som kan tilby, forteller barnevernleder, men barneverntjenesten kan legge opp til at det skal tilbys. De kan som han tidligere har nevnt si at de er positive til samtaleprosess, at denne aktuelle saken egner seg godt, eller at de ikke vil motsette seg en slik løsning. De kan imidlertid ikke tvinge den andre parten med i samtaleprosess påpeker han, og begge partene må samtykke. Det blir ikke samtaleprosess hvis ikke begge samtykker.

- Hva vektlegges som betydningsfulle risikofaktorer når en familie skal pålegges hjelpetiltak? Er det de samme risikofaktorene som legges til grunn av barnevernet, som vektlegges av Fylkesnemnda?

Den helt klare retningen som taler imot at de skal gjøre dette, mener han er den stadige vurderingen om hvorvidt det er mulig å oppnå endring og utvikling via tvang. Videre hva det vil det gjøre for relasjon og samarbeid ved å tvinge seg på med hjelp. Han stiller spørsmålet om det i det hele tatt er mulig å tvinge seg på for å hjelpe noen. Om det er de samme risikofaktorene som Fylkesnemnda som vektlegges sier han at han har for lite grunnlag til å si noe om, men legger til at det ville forundret ham om det ovenstående ikke er en vurdering som Fylkesnemnda også gjør.

- Hva skiller sakene som fremmes om *pålegg*, fra saker der familier *tilbys* hjelpetiltak, men takker nei, og hvor saken henlegges?

Han sier dette handler om alvorlighetsgraden i saken, og antall forsøk en har gjort tidligere på å få hjelp inn i familien. Det handler også om potensialet i skadeligheten av å ikke være inne i familien.

- Hvordan er samarbeidet mellom barneverntjenesten og Fylkesnemnda? Finnes det arenaer for faglige drøftinger mellom de to instansene?

Barnevernleder sier dette finnes til en viss grad, for det hender barneverntjenesten er på samlinger der Fylkesnemnda også kan være tilstede, både for å informere og ta imot spørsmål. Men Fylkesnemnda er ikke et sted der du ringer inn og drøfter anonymt, slike type drøftinger har en ikke, sier han. Men en deltar gjerne på ulike seminar og konferanser, samt at barneverntjenesten også kan velge å invitere noen fra Fylkesnemnda til egne seminar. Men ofte gjelder det informasjon om juridiske føringer fra Fylkesnemndas side, og kan for eksempel handle om samtaleprosess. Barnevernleder mener imidlertid at det er helt greit at det ikke er mer samarbeid, ettersom Fylkesnemnda skal være en nøytral part, og barneverntjenesten ikke skal ha et nært forhold til dem.

- Har barneverntjenesten en arena innad der dere drøfter risiko, hvordan risiko vurderes?

Nei, svarer han, ikke i forhold til saker, men de har en beredskapsplan hvor de har grupper

som jobber med evaluering og revidering. Det gjøres også risikovurderinger i forhold til ansatte, i forhold til det de vurderer som farlige situasjoner, slik at det er for såvidt en arena der de gjør risikovurderinger, sier han. Dette kan være arbeidsmessige forhold som brann, men også hjemmebesøk der de ansatte går alene, eller eventuelle trusler fra klienter. De har imidlertid ikke en arena saksmessig faglig, der de kun drøfter risiko. Risiko blir en del av det en drøfter sammen med mye annet.

- Finnes det tilfeller hvor familien trekker samtykket til veiledning kort tid etter iverksettelse ved bruk av samtaleprosess? Ved pålegg kunne veiledningen ha blitt satt til ett år. Dersom foreldrene trekker samtykket; Kan det være at en ser en tendens til at sakene da henlegges uten flere tiltak?

Han mener noen av premissene for dette spørsmålet faller bort, ettersom det vil være slik i sakene med samtaleprosess, at selve saken ikke trekkes. Konsekvensen av at foreldrene avbryter og takker nei til det en har blitt enige om i samtaleprosess, vil kunne være at en går videre og behandler saken som opprinnelig tenkt. Det kan selvsagt være at de velger dette selv, at de tenker at de har såpass sterk sak at de heller vil ha den behandlet og avklart. Men han sier at all erfaring generelt med samtaleprosess, at en står i det. En har forpliktet seg til denne avtalen, og det gjøres formelt med en signert avtalebok som gjennomgås, vurderes og evalueres eksempelvis etter 3-4 måneder.

Barnevernleder får et tilleggsspørsmål om det er slik at det er etter et gitt tidsrom barneverntjenesten vanligvis vurderer at de kan trekke saken, ettersom foreldrene tilsynelatende er med på at de trenger hjelp og mottar dette frivillig. Og hva gjør en da dersom foreldrene i teorien trekker seg igjen, slik at en kun får seks til syv måneder med hjelpetiltak. Må en da fremme ny sak?

Barnevernleder bekrefter at de må fremme ny sak dersom de ønsker det, men han mener imidlertid at dette ikke bør skje. Den vurderingen bør være tatt på dette tidspunktet sier han, og kaller det nok en risikovurdering. Dersom en gjør vurderingen at denne saken ikke skal fremmes for Fylkesnemnda etter så og så lang tid, bør en kunne svare nei på spørsmålet om at dersom de ikke har hjelpetiltak inne, vil det fremmes ny sak. Ellers blir det litt rart at de har

trukket saken, da burde de ha fortsatt med samtaleprosess. Men det kan selvsagt likevel skje at det går en måned, og at foreldrene trekker seg, og samtidig kan det ha oppstått ting som ytterligere forverrer saken. Men han bekrefter at barneverntjenesten uansett må starte på ny.

- Hva kjennetegner de sakene hvor barneverntjenesten har fremmet sak om pålegg om hjelpetiltak? Er disse sakene annerledes enn sakene der en velger samtaleprosess? Er det ikke i de alvorligste sakene en også velger samtaleprosess, for å kunne unngå omsorgsovertakelse? Men er det da slik at det i disse sakene først fremmes sak om omsorgsovertakelse, og at Fylkesnemnda da tilbyr samtaleprosess? Eller ber barneverntjenesten Fylkesnemnda om samtaleprosess?

Barnevernleder sier at det er i de mest alvorlige sakene barneverntjenesten fremmer sak om pålegg om hjelpetiltak, altså der det vurderes at alternativet er omsorgsovertakelse, dersom en ikke får til å sette inn noe av den hjelpen barneverntjenesten ser for seg. Siden tilbyr Fylkesnemnda samtaleprosess dersom de vurderer at en kan få til et positivt resultat, dersom begge parter strekker seg litt. Spørsmålsformuleringen i forhold til om disse sakene er annerledes, blir på et vis feil, mener barnevernleder. Enten det er hjelpetiltak som pålegg eller omsorgsovertakelse, vil det være slik at en må ha gjort vurderingene opp mot de ulike lovparagrafene. Den ene handler om omsorgsovertakelse i §4-12 og den andre om hjelpetiltak etter §4-4. Videre kan det ende med samtaleprosess i begge. Han foreslår å vri spørsmålet slik: hva er forskjellen på de sakene hvor en heller tenker at en skal pålegge hjelpetiltak, enn de sakene en går for en omsorgsovertakelse, og tenker at en kan nå frem? Han mener svarer op dette er egentlig at samtaleprosess kanskje langt på vei har erstattet det som var tanken bak pålegg om hjelpetiltak. Videre sier han at det kanskje blir slik at i sakene der omsorgsovertakelse ligger til grunn, fremmer en heller sak, samtidig som de er innstilt på en samtaleprosess, snarere enn å gå til pålegg om hjelpetiltak først. Han mener pålegg om hjelpetiltak er en «ganske sovende mulighet». Og han tror ikke at den i stor grad blir benyttet, forteller han. Han sier dersom han skal våge seg på en hypotese om hvorfor, vil han si at en samtaleprosess er en anledning til å treffes i en litt mer ufarlig setting, enn det å møtes i en Fylkesnemnd. I nemnda får en gjerne opplevelsen av å stå steilt på hver sin kant, der noen skal bestemme. Han mener derfor at samtaleprosess bygger på en tro på at det en oppnår gjennom en felles dialog, vil bidra mer til motivasjon, fremfor at en skal bli påført noe gjennom tvang i en Fylkesnemndssak. Barnevernleder tenker også at en samtaleprosess vil bidra til at motparten vil kunne sitte igjen med at de både har fått være med på å bestemme,

men også at de har vunnet litt, særlig med tanke på alternativet som var en omsorgsovertakelse.

Han sier at samtaleprosess blir hyppig brukt, og i veldig mange av sakene tar barneverntjenesten det for gitt at saken kan ende i samtaleprosess. Barnevernleder blir spurt:

Når barneverntjenesten skal fremme en sak og vurderer at samtaleprosess er aktuelt, men vilkårene kanskje ikke er helt tilstede ift §4-12, altså en omsorgsovertakelse; kan det da være at det ligger en mulighet der, at vilkårene kan være tilstede for et pålegg om hjelpetiltak? Og at en kanskje kan ende opp i samtaleprosess uansett? Gir dette en ekstra mulighet, eller tenker du at vilkårene også vil være tilstede for en sak om §4-12, hvis en vurderer at vilkårene er oppfylt i forhold til pålegg om hjelpetiltak?

Barnevernleder får et utdypende spørsmål:

Fremmer bvtj saker om omsorgsovertakelse lettere nå? Fordi de tenker at det ikke gjør noe om de ikke går gjennom? Dette ettersom nemnda da kan tilby samtaleprosess og dette er er godt pressmiddel for å få familiene til å ta imot hjelp. Trenger vi paragrafen som handler om pålegg om hjelpetiltak da? Hvis vi likevel kan benytte §4-12?

Han svarer at det i mange saker vil være slik, men det vil også kunne være unntak. Et eksempel, sier han, kan være personer med minoritetsbakgrunn, hvor det å tvinge seg på med hjelpetiltak kan være et bedre alternativ enn omsorgsovertakelse. Dette fordi en omsorgsovertakelse i familier med annen kulturell bakgrunn, ofte vil utløse mye motstand. Og videre vil det kunne være risiko i forhold til hva som kan skje etterpå, vurderingen som handler om hvorvidt det er til barnets beste å ta det ut av hjemmet og plassere det hos andre, er gjerne høyere i disse familiene, enn å forsøke å gi hjelpen inn i hjemmet. Barnevernleder blir spurt om vilkårene som må være tilstede er strengere dersom en skal fremme en sak om §4-12 enn om pålegg om hjelpetiltak. Han bekrefter at de er strengere og at det er en større inngripen å ta barnet ut av hjemmet, enn å bringe hjelp inn i hjemmet.

- Har du andre innspill, syn, tanker omkring vurderingen av risiko som ikke er nevnt i dette intervjuet?

Barnevernleder sier at dersom han hadde studert innefor risikofeltet, hadde han antakelig sett flere eksempler på teorier, retninger, modeller og maler som barneverntjenesten kunne brukt i arbeidet. Han mener imidlertid at det er godt mulig de allerede bruker slike teorier og modeller, uten at vi er bevisste på det. Han sier de gjør mange risikoavveininger og i flere ulike settinger, men de har ikke noe bevissthet knyttet til at det faktisk er et slags fag, en teori og en retning.

5. Drøfting

I dette kapittelet vil jeg drøfte materialet mitt i lys av perspektivene til Douglas, Beck og Giddens og filosofen Foucault. Jeg vil hente frem igjen begrep som: «Self» and «Other», «Group»/ «Grid», skyld («blame»), usynlige risikoer, governmentalisering og risikoer gjennom diskurser. Jeg vil også drøfte rundt de andre begrepene og andre teorier som er nevnt i teorikapittelet der det vurderes som hensiktsmessig for å tydeliggjøre eller underbygge et poeng. Det overordnede forskningsspørsmålet er som nevnt:

Hva betyr barnevernets og Fylkesnemndas forståelser av risikobegrepet for deres vurderinger i saker som omhandler pålegg av hjelpetiltak?

5.1 Forståelser om risiko

Når det gjelder forståelsen av risiko sier nemndsleder at den felles forståelsen, mellom barnevernet og Fylkesnemnda, avhenger av hvilken type tiltak som skal settes inn i en familie. Det kan virke som at både nemndsleder og barnevernleder er opptatt av konkrete risikoer snarere enn bakenforliggende filosofiske teorier om risiko som konsept, når de snakker om en felles forståelse. Likevel er de begge tydelige på at de mener Fylkesnemnda og barneverntjenesten tenker relativt likt. Nemndsleder presiserer dette ved å si at de har ikke noen egne risikofaktorer i Fylkesnemnda, som ikke andre har oppdaget, i dette tilfellet barneverntjenesten. Det kan med dette virke som om nemndsleder mener at en har oversikt over alle mulige risikofaktorer som kan finnes rundt et barn og i en familie. Dersom en tenker at Fylkesnemnda gjør sine vurderinger innenfor det Douglas definerer som sin «group», der en bestemt type atferd og bestemte holdninger skal være gjeldende, kan nemndsleders poeng om at «alle enes om hva risiko er», føre til en innsnevring av muligheter for å se hvilke risikofaktorer som finnes, i stedet for en kvalitetssikring, som handler om at «alle enes», i deres vurderinger av risiko. Det er i så fall fare for at vurderingene tas på bakgrunn av etablerte «sannheter» om hva som er risiko.

Dersom Fylkesnemnda sin tilnærming til risiko er av en «ikke-realistisk» natur, vil det være naturlig at de kjenner til den motsatte retningen som handler om sosiokulturelle teorier om risiko, der risiko blir til i samspill med sosiale, kulturelle og politiske prosesser. Dersom en går til den sterkt konstruktivistiske teoretiske retningen, til Foucault, vil ingenting være risiko i seg selv, og det finnes ingen sann risiko. Douglas sitt svakt konstruktivistiske perspektiv vil

trolig være mer sammenlignbart med nemndsleders syn på risiko. Douglas anerkjenner at det eksisterer farer og risikoer, og konsentrerer seg mer om hvordan de blir politisert.

Både barnevernet og Fylkesnemnda fremhever lovverket som hovedgrunnlaget for å vurdere hvilke foreldre som skal pålegges hjelpetiltak. Barnevernleder forklarer i tillegg at det vil ha en betydning om saken har vært i barnevernet tidligere, og om foreldrene har blitt tilbudt hjelp flere ganger, og takket nei. Han legger også til at det da vil være en slags risikovurdering de foretar seg i forhold til om de kan la være å gjøre noe, eller om det vil medføre en for stor risiko for barnet. Dersom en trekker Kjær sitt arbeid inn i dette, vil det være grunn til å stille spørsmål ved om dette er vurderinger som gjøres av den nåværende situasjonen, eller om vurderingene gjøres fremover i tid for å kunne predikere noe om hvordan situasjonen vil se ut med og uten hjelpetiltak eksempelvis om ett år.

Etter Kjær sine vurderinger vil dette i så fall være vesentlig for om en skal kunne kalle det en risikovurdering. Det er også uklart hvor mange ganger med tilbud om hjelp som skal til, før det vil være snakk om et pålegg, noe som indikerer at det vil bli en skjønnsmessig vurdering i forhold til dette. Og mangel på forskning gjør at det blir vanskeligere å dokumentere effekten av et hjelpetiltak på sikt. Som nevnt i innledningen vil en slik skjønnsmessig vurdering kunne medføre at saksbehandlere vurderer og behandler risikoen ulikt, og det er viktig at både barnevernet og Fylkesnemnda er seg bevisst dette. Det vil måtte gjøres en avveining av antall ganger barnevernet har forsøkt å tilby foreldrene hjelp, sammen med en vurdering av hvor alvorlig saken er, og hva det vil si for barnet ved at det ikke settes inn hjelp. En manglende bevissthet om hvor stor innvirkning det skjønnsmessige vil kunne få på beslutningene som tas, kan føre til at beslutningene tas med mindre varsomhet. Det vil si uten å i tilstrekkelig grad sjekke ut usikkerhetsmomenter og nyanser, som kan sette saken i et annet perspektiv.

Barnevernleder forteller at sakene som handler om pålegg om hjelpetiltak er de sakene som grenser mot en omsorgsovertakelse i alvorlighet. Nemndleder problematiserer det som handler om å benytte seg av skjematisk verktøy i en barnevernssak, og påpeker at det ikke kan være matematiske utregninger, ettersom det er snakk om vurderinger og skjønn.

Uttalelsene hans bærer preg av at Fylkesnemnda ikke benytter seg av teknisk-økonomiskbaserte risikomodeller og at de derfor ikke befinner seg i et landskap med en ontologisk realistisk tilnærming, men mer i retning av en svak sosialkonstruktivistisk retning, der aktørens virkelighetsforståelser er formet av deres til enhver tid opplevelser, situasjoner,

kontekst og historie (Engen et al., 2017, s. 98). Nemndsleder nevner imidlertid ikke hvordan disse virkelighetsforståelsene kan innvirke på vurderingene deres. Vurderingene til Fylkesnemnda består altså ikke av matematiske utregninger, men av skjønsmessige vurderinger. Nemndsleder uttaler imidlertid også at han er usikker på hensiktsmessigheten av å snakke om at de innad i organisasjonen kan oppfatte, eller ha en ulik forståelse, av risikobegrepet, og av hva risiko er. Dette med tanke på at nemndslederne er forskjellige personer. Han sier han tror at alle vet hva som utgjør en risiko knyttet til barn, både barnet selv, men også risiko knyttet til omgivelsene rundt, og foreldrene.

Fylkesnemnda virker til å ha en grad av bevissthet om at personers oppfatninger kan komme til uttrykk i risikovurderinger. Dette ettersom de skifter både nemndsleder og fagkyndig i saker som har vært i samtaleprosess, men som deretter skal behandles i Fylkesnemnda. Han sier at dette handler om å unngå at de skal være forutinntatte i sine vurderinger. Det kan derfor sies at Fylkesnemnda jobber ut fra en oppfatning om at risiko vil kunne vurderes ulikt ut fra det Engen omtaler som «øynene som ser».

5.2 Manglende bevissthet om risiko som konsept

Nemndsleder forteller at når en er ny som nemndsleder får en opplæring, med ulike tema, som jus, hvordan du skal skrive vedtak og hvordan du skal forberede en sak. Han kan imidlertid ikke huske at det har vært noe i opplæringen knyttet til risiko, eller knyttet til noen felles forståelse av begrepsbruken. Dette, sammen med uttalelsene til nemndsleder over, bekrefter at de mangler en slik forståelse.

Det ligger til mennesket å operere bevisst eller ubevisst med kulturelle modeller for å forstå verden. I intervjuene beskriver hverken barnevernet eller Fylkesnemnda noen form for grunnlagsarbeid der de har lent seg til teoretiske forståelser. Dette kommer til uttrykk i sitat som: «Vi har ikke noen teorier om risiko». Barnevernleder sier at de likevel gjennomfører ROS-analyser, men at det er mer i organisasjons- og tjenesteutvikling enn i enkeltsaker. Han sier at de heller ikke har noen spesiell teoretisk retning knyttet til risikovurderinger. Det er imidlertid vanskelig å tenke seg at deres tilnærming og måte å vurdere risiko på, ikke skal ligge til noen teoretisk retning, i alle fall at de skal tilnærme seg en. Som vist til i teorikapittelet, hører det til menneskelig kultur å redusere kompleksiteten i verden rundt oss

og nettopp derfor har vi ontologiske og epistemologiske modeller som vi tolker verden gjennom.

Med dataene som fremgår i intervjuene, kan en se en tendens til at barnevernet og Fylkesnemnda begge faller innenfor en svak konstruktivisme. Det beskrives i tabellen ved at «Verden eksisterer uavhengig av menneskenes bevissthet og fortolkes gjennom kognitive kategorier». Nemndsleder trekker frem hvordan ulike nemndledere kan gjøre forskjellige valg, og at noen er mer motiverte for å igangsette en samtaleprosess. Dette vitner om at det kan være ulike oppfatninger blant nemndlederne som igjen kan føre til at de tar ulike beslutninger i sakene. Disse mulige individuelle påvirkningene på risikovurderingene vil beskrives ytterligere under «risikopersepsjon».

Nemndsleder nevner noen ganger i intervjuet at de ikke foretar kartlegging av risiko i sine saker. De skal kun overprøve barnevernets kartlegging. Jeg vil imidlertid hevde at det har betydning for utfallet i en barnevernssak at begge instansene har kjennskap til teorier om risiko som konsept. I denne sammenhengen kunne det vært hensiktsmessig med faglige drøftinger om risiko mellom instansene, uavhengig av saker, for å skape en felles forståelse av hva de skal legge til grunn når de skal jobbe med risiko. Både nemndsleder og barnevernleder forteller at de heller ikke har noen form for samarbeid knyttet til faglige drøftinger om risiko. Argumentasjonen mot et slik samarbeid, er at Fylkesnemnda skal være et nøytralt, objektivt og uavhengig organ, med tanke på at foreldrene ikke skal oppleve at beslutningene er tatt på forhånd, og at overprøvingen i Fylkesnemnda dermed ikke er i tråd med rettssikkerheten. Nemndsleder påpeker at det er viktig at de private partene ikke oppfatter at Fylkesnemnda og barneverntjenesten er «samme tingen». Dersom barnet er ungt, vil «de private partene» primært være foreldrene, ikke barnet. Ettersom det er barnets beste som skal legges til grunn som det viktigste overordnede perspektivet, kunne dette hensynet til foreldrene i denne sammenhengen gjerne ha vært tillagt noe mindre vekt. Det ville muligens ha økt kvaliteten på arbeidet at de vurderingene som ble gjort av instansene ble tatt ut fra den samme forståelsen av hva risiko er, at barnevernet og Fylkesnemnda «snakket det samme språket».

5.3 Ekspertkunnskap om risiko

Et mulig utfall av at det ikke finnes samarbeid, kan være at Fylkesnemndas blir sett på som en

slags «ekspertinstans» som sitter på ekspertkunnskap. Beck er kritisk til en slik måte å fordele kunnskap om risiko på. Som nevnt mener han at det bør legges mindre vekt på «ekspertenes» kompetanse, og sier at når ekspertene til enhver tid styrer hva som skal defineres som risiko, kan det ligge skjulte politiske og økonomiske hensikter bak. Dette kan også oppstå i relasjonen mellom barnevernet og foreldrene. Foreldrene kan oppleve at barnevernet sitter på «ekspertkunnskap» om deres liv og om deres barn. Dersom dette er tilfellet, kan det i så fall forklare en motstand til å ta i mot hjelp.

Kommunikasjon av risiko kan være vanskelig, og kanskje særlig i barnevernet. Som eksempel kan man ha konsensus innad i en barnevernstjeneste, men man opplever likevel at det er vanskelig å kommunisere saken til andre interessenter, spesielt med tanke på barnevernets tungtveiende taushetsplikt. Barnevernets risikovurdering bør kunne kommuniseres tydelig til parter i saken, til andre instanser og til myndighetene, både ved hjelpetiltak og ved omsorgstiltak. Det kan være viktig overfor for eksempel foreldre, helsevesen, skole, politi eller domstoler. Begrepene knyttet til risikovurderinger bør derfor i minst mulig grad være tvetydige, slik Kjær viser til. Det er også et poeng at informasjon knyttet til risiko bør være tilpasset dem man kommuniserer med. I barnevernet finnes mange begrep som kan være uforståelige for andre som ikke er ansatt i barnevernet, eller for foreldre som skal få formidlet en beslutning basert på en vurdering om deres omsorgsevne. Dersom det som formidles blir uforståelig, kan det tenkes at foreldrene vil oppleve at de blir «holdt utenfor», barnevernet blir «ekspertene», og foreldrene kan føle seg som det Douglas omtaler som «the Other», på tross av at det er deres liv og deres barn det snakkes om.

Det kommer i intervjuet frem at Fylkesnemnda har hatt Øyvind Kvello inne som foredragsholder for noen år siden. Hans utredningsmal med risiko- og beskyttelsesfaktorer har som tidligere nevnt blitt brukt av 60% av barneverntjenester i Norge over flere år (Kjær, 2019, s. 141). Kjær viser også til Øyvind Kvello, og hvordan negative utfall fremstilles som en samlebetegnelse. Det sies eksempelvis at «ved nærvær av fem eller flere risikofaktorer er barnet høyrisikoutsatt». Kvello går ikke nærmere inn på spørsmålet om betydningen av hvilke risikofaktorer barnet er utsatt for, men antallet risikofaktorer blir gjort til et poeng i seg selv. Når en imidlertid går inn i forskningen det refereres til her, fremgår det blant annet at en av risikofaktorene er at barnet allerede er plassert i fosterhjem (Motz mfl. 2012, i Kvello, 2015,

s. 248). Dette medfører at omsorgssvikt blir en risikofaktor for omsorgssvikt, og argumentet om høyrisiko ved fem eller flere risikofaktorer svekkes. Dette viser behovet for å være kritisk til slik «ekspertkunnskap» om risiko, og som nevnt i teorikapittelet finnes også forskning som antyder at bruk av maler kan bidra til å effektivisere, men at de ikke nødvendigvis fører til bedre beslutninger.

Barnevernleder sier at de i barnevernet har gått bort fra å bruke Øyvind Kvello sin utredningsmal i omsorgsutredninger, selv om de tar utgangspunkt i risiko- og beskyttelsesfaktorene til Kvello fremdeles. De har altså beveget seg bort fra en metode som ifølge nemndleder var noe preget av å telle opp antall risikofaktorer mot antall beskyttelsesfaktorer, som til en viss grad tenderte til et teknisk-økonomisk perspektiv, og gått mer i retning av et perspektiv der de skjønsmessige vurderingene blir tillagt vekt. Barnevernleder forteller at det være en god del kriterier som en må svare for i forberedelsene til en drøfting, som om vilkårene er oppfylt og om det er forsøkt nok i den aktuelle saken av andre mindre inngripende måter og innfallsvinkler. Han sier at en så skal vurdere om det fortsatt er til barnets beste, ut fra om en *tror* at den avgjørelsen en tar vil kunne gjøre det bedre for barnet. At barnevernleder bruker ordet «*tror*» bekrefter at skjønn er en vesentlig del av vurderingene også i barnevernet, men ved at det tas utgangspunkt i Kvello sine risiko-, og beskyttelsesfaktorer, kan det virke som om det har etablert seg en sterk kultur i barnevernet om at Kvello sine faktorer er de «*riktige*» å bruke. Denne styrende kulturen for hva en skal vektlegge av risiko- og beskyttelsesfaktorer i en barnevernssak, minner om Douglas sin teori om Grid-Group, der institusjoner og grupper kan ha etablerte sosiale forventninger til hva en skal ytre og mene, som går på bekostning av individenes egne valgmuligheter.

En kan også her trekke sammenligninger til Douglas sitt arbeid med renhet og skittenhet («*purity*» og «*impurity*»). En kan tenke seg at risikofaktorene til Kvello gjerne kan oppfattes som noe «*urent*». Dette vil antakelig avhenge av kultur og det en bærer med seg av forforståelse. Kjær viser også til at oppfatningen av begrepet omsorgssvikt vil variere innenfor ulike kulturer. «En presis definisjon av risikobegrepet hjelper lite dersom ikke også innholdet i begrepet «omsorgssvikt» er operasjonalisert tydelig og enhetlig». Det finnes imidlertid ingen universell definisjon av omsorgssvikt. Innholdet i begrepet «omsorg» vil variere i tid og mellom ulike kulturer (Kjær, 2019, s. 143). Politikk, religion og andre forhold som innvirker på verdisynet til den barnevernansatte vil være med på å styre hvilke holdninger han

har til visse risikofaktorer. Selv om skilsmisse i dag begynner å bli så vanlig at få reagerer på det, er det eksempelvis i asiatisk kultur enda uvanlig. Douglas påpeker hvordan det uvanlige kan oppfattes som risikofullt.

«Anomalies and ambiguities are considered with anxiety, and are therefore treated as «risky», or threatening (Douglas, (1966/1969), s. 38).

5.4 En bredere tilnærming til risiko

Terje Aven er opptatt av at risiko må jobbes med på tvers av fag- og kompetanseområder. Nemndleder nevner noe annet interessant i den forbindelse med at han sier at nemnda er sammensatt av ulike kompetanser. Han fremhever verdien av de «alminnelige medlemmenes» stemme i sakene. De har ikke med seg denne «ekspertkunnskapen» som Beck snakker om, men er vanlige lekfolk uten spesiell kompetanse. Dette er riktignok en del av oppbyggingen av rettssystemet, og dermed ikke mulig for nemndsleder å påvirke, men det er likevel positivt at nemndsleder omtaler det som verdifullt. Det vitner om at det finnes en bevissthet rundt det Beck sier om at ikke all vurdering av risiko kan legges til «eksperter». Foucault sitt perspektiv om Governmentalisering vil også gi mening i denne sammenhengen. Et rettssystem, eller en nemnd uten lekfolk, vil kunne medføre for mye makt ovenfra og ned.

Nemndsleder forteller også at de ikke har noen form for drøftinger internt, på ulike nivå i organisasjonen, men samtidig legger han til at de ikke er inndelt i nivåer i Fylkesnemnda. Det er hver enkelt nemndsleder som avgjør hvilken behandlingsform saken skal ha. Han presiserer at nemndslederne er helt selvstendige og at det ikke foregår noen form for diskusjon internt, før nemnda med de tre medlemmene er satt. I barnevernet derimot forteller barnevernleder at i en sak der barneverntjenesten bestemmer seg for å fremme et pålegg om hjelpetiltak for Fylkesnemnda, vil risikofaktorene drøftes gjennom alle leddene i organisasjonen. Det vil si saksbehandler, fagleder og avdelingsleder, som igjen til slutt bestemmer at det skal innkalles til en drøfting der både kommuneadvokat og barnevernleder også er med. Han sier det vanligvis vil være fem personer og fire ulike ledd som deltar i vurderingen i en sann type sak. Barnevernet sin måte å organisere seg på i dette arbeidet vil være mer i tråd med Aven sitt poeng om at risikovurderingene må gjøres bredere og inkludere flere ledd i organisasjonen. Det kan virke som om Fylkesnemnda sin organisering kunne hatt nytte av en større bredde i vurderingene, eksempelvis ved at sakene ble drøftet mer på tvers av nemndsledere.

Nemndsleder forteller også at det er normalt at barnevernet får medhold i svært mange saker, ettersom det skjer mye siling og mange vurderinger på mange stadier før saken kommer inn til Fylkesnemnda. «Det er mye som er tygd og vurdert av barneverntjenesten selv, før det kommer til oss». Han sier som nevnt at Fylkesnemnda og barneverntjenesten tenker relativt likt, og at de ikke har noen egne risikofaktorer i Fylkesnemnda, som ikke barneverntjenesten har oppdaget. Antakelsen om at barnevernet har tatt de nødvendige vurderingene i forkant, vil kunne medføre at Fylkesnemndas ikke gjennomfører sitt arbeid like nøye, og at de kan undervurdere verdien av å se på saken med «nye briller». Slovic vektlegger at en må gå bredere ut med arbeid med risiko, og at det må baseres på hva som har betydning for flere (Slovic, 1985, s. 116). Det manglende samarbeidet om risiko mellom instansene kan medføre at oppfatningene og toleransen for hva som vil være skadelig at barn utsettes for kan sprike, og at beslutningene dermed blir for tilfeldige.

5.5 Risiko er ikke objektivt

Fylkesnemnda mener at de ikke kartlegger risiko, men at de kun evaluerer og overprøver barneverntjenestens undersøkelser og arbeid. Det er likevel vanskelig å forestille seg at de ikke kartlegger risiko, ettersom nemndsleder omtaler det som at de evaluerer og gjør vurderinger. Kanskje kan en heller si at de er en del av risikovurderingen på et annet nivå, eller på et annet stadium i prosessen, enn barnevernet? Ettersom de leser dokumentene fra barnevernet, vil de ha med seg sine tanker og forestillinger om hva som er risiko, og ta beslutninger ut fra disse forutsetningene. I Aven og Renn sin definisjon av risiko, fremheves det at risiko ikke kan defineres uavhengig av hva som blir verdsatt av mennesker. Hva som verdsettes vil som nevnt være avhengig av flere forhold både på individ -, samfunn, - kulturelt, - og politisk nivå. Aven skriver at risiko langt på vei er et sosialt og kulturelt fenomen. At det finnes en subjektiv, sosial eller kulturell kontekst som har vesentlig betydning for hvordan ulike aktører (individer og organisasjoner) forstår og håndterer risiko (Engen et al., 2017, s. 90). Med denne forståelsen vil det ikke være riktig å si at Fylkesnemnda ikke kartlegger risiko, ettersom deres oppfatninger om risiko vil måtte komme til uttrykk når de skal gjøre seg opp en mening om hvorvidt de støtter barneverntjenestens vurderinger i en sak. Og med usikkerhetsmomentet til Aven vil en dessuten måtte ta høyde for at Fylkesnemnda også vil kunne oppdage og se andre forhold enn barnevernet gjorde i deres vurderinger.

5.6 Maler og dokumenter

Bruken av maler er diskutert både i barnevernssammenheng og i forbindelse med risikovurderinger. Uten en felles mal, eller retningslinjer, for hvordan en skal vurdere og avveie de ulike faktorene i en barnevernsak, vil en kunne risikere at utfallet av saken blir for personavhengig. Nemndsleder forteller at det står i forarbeidene til paragrafen om pålegg om hjelpetiltak, at det forutsettes at disse sakene skal behandles forenklet, men at de i Fylkesnemnda i Rogaland behandler sakene ordinært likevel. En kan derfor si at Fylkesnemnda i disse sakene erkjenner kompleksiteten som foreligger og tar høyde for at de krever en behandling der partene gis anledning til å uttale seg.

Ved en forenklet behandling av en barnevernsak, kan en gå glipp av flere nyanser og utfyllende informasjon fra vitner, som kan være med på å sette saken i et annet lys og se situasjonen fra et annet perspektiv. En vil kunne si at maler og skriftlige rapporter alene ikke er nok til å vurdere, og gjøre seg opp en mening om en slik kompleks sak som en barnevernssak er. Det er nødvendig med menneskelige, personlige og faglige innspill som kan gi utdypende informasjon i tillegg. Selv om det er positivt at de i Fylkesnemnda i Rogaland har blitt enige om at sakene som omhandler pålegg om hjelpetiltak fortrinnsvis skal behandles ordinært, vil det være fare for at andre Fylkesnemnder ikke vurderer dette på samme måte, og at sakene der alltid blir behandlet forenklet.

Barnevernleder beskriver en god del kriterier som en må svare for i forberedelsene til en drøfting om å fremme sak til Fylkesnemnda. Han sier at også loven gir barnevernet en slags mal på forhold og sammenhenger de må vurdere før de fatter en beslutning. Videre skal barnevernet vurdere om beslutningen fortsatt er til barnets beste, ut fra om en tror at den avgjørelsen en tar vil kunne gjøre det bedre for barnet. Igjen vil det handle om skjønnsmessige vurderinger. Som tidligere nevnt under avsnittet om ekspertkunnskap, er det ikke nødvendigvis slik at maler fører til bedre beslutninger. Aven sier at «Sannsynligheten avhenger av den kunnskap og de forutsetninger som gjøres. De er således ikke objektive størrelser. Ekspertes kan være uenige og uttrykke forskjellige sannsynligheter». Han sier også at oppdatert kunnskap vil kunne endre den uttrykte risikoen (Aven, et al., 2004, s.53). Oppdatert kunnskap kan i denne sammenhengen for eksempel handle om et behov for at

barnevernet oppdaterer seg på forskning, som forskningen til Kjær, som viser til et behov for tydeliggjøring av risikobegrepet.

En utfordring er imidlertid at maler kan være vanskelige å holde oppdatert. Det gjøres stadig nye studier innenfor både risikofeltet og det barnevernfaglige feltet, og det kan være utfordrende å sette av ressurser til å gjennomgå malene for eventuelle justeringer i forbindelse med ny kunnskap. Slike verktøy kan også bære preg av at en teller opp antall risikofaktorer, og dette kan være utfordrende med tanke på å foreta en helhetlig kartlegging av hvordan relasjoner er mellom mennesker. Videre kan en risikere å styre vurderingene for mye i en bestemt retning, villedt eller styre brukeren av prosedyren inn i et passivt tankesett, der fokuset kun blir å følge trinnene. Resultatet av en slik passivitet kan bli at en slutter å utvikle flere ferdigheter for å bli bedre på å vurdere risiko. En barnevernssak er ofte kompleks, og i komplekse situasjoner vil folk trenge dømmekraft for å kunne prosedyrene effektivt og handle utover dem når nødvendig (Klein, 2011).

Engen et al. har brukt metaforen «Øynene til den som tegner» som bilde på hvordan en persons oppfatninger, verdier og holdninger vil kunne påvirke en risikovurdering (Engen et al., 2017, s. 82). Malene til Kvello kan være gode som kvalitetssikring og påminnelser om hva som skal tas med i vurderingene. Samtidig vil slike prosedyrer ikke være tilstrekkelige alene. Et formål med et hjelpetiltak er å minske risikoen for skjevutvikling hos barnet og sørge for at omsorgssituasjonen derimot fremmer barnets utvikling, og dette arbeidet vil derfor også ha et forebyggende element. Det oppstår flere utfordringer i dette arbeidet. For det første er det en utfordring i seg selv å skulle prioritere ressursene på noe som ennå ikke har oppstått, da det er vanskelig å måle effekten av det, også ved hjelp av maler. Forskning viser også til at kliniske risikovurderinger i barnevernet i stor grad baserer seg på intuitiv skjønnsutøvelse, kunnskap og erfaring, og er derfor sårbare for forutinntatthet, stereotypier og heuristikker (Backe-Hansen, 2004). Dette vil kunne medføre at vurderingene blir ulike, og ulike saksbehandlere vil kunne tillegge de belastningene barnet utsettes for ulike verdier.

5.7 «Barnets beste»

Det første spørsmålet til barnevernet og Fylkesnemnda var hva som ligger til grunn for

vurderingene om hvorvidt foreldre skal pålegges hjelpetiltak. Dette for å kunne få tak i deres tanker og oppfatninger om risiko i disse vurderingene. Begge parter starter med å nevne lovverket og nemndsleder påpeker også viktigheten med å finne ut om dette er til «barnets beste». Han beskriver «barnets beste» som det essensielle i en barnevernsak, og at det er dette barnevernet skal basere kartleggingene på. Begrepet «barnets beste» ligger til grunn i både loven og i det daglige arbeidet i barnevernet.

Beck og Giddens viser til hvordan det stilles større krav til foreldre enn før, og beskriver at samfunnsendringer har ført til at konseptet «barndom» ikke lenger kan defineres som trygt og forutsigbart. Tap av stabile familiekonstellasjoner innenfor trygge samfunn, og individualiseringen, gjør at det stilles større krav til foreldre. «Individualization renders each parent uniquely responsible for their children and encourages them to invest in their children's childhood as part of their life project» (Beck and Beck-Gernsheim, 1995, s.107). I barnevernets arbeid med familier bør det ligge en antakelse til grunn om at alle foreldre ønsker det beste for sitt barn. De fleste foreldre vil antakelig også kunne kjenne seg igjen i Beck sitt sitat over der deres barn regnes som det viktigste i livet. Med dette utgangspunktet vil det handle om at foreldre gjør så godt de kan for at deres barn ikke skal utsettes for risiko. Dersom en skal tenke seg til at risikoen skal være null i en familie, vil det føre til en slags forestilling om en statisk tilstand hvor det ikke er rom for å gjøre feil. Det vil si at foreldre skal være perfekte, noe som ikke står i stil med nyere barnevernfaglig tradisjon som ikke lenger måler omsorg i terminologien; *god*, eller *dårlig*, men i stedet *god nok*.

Poenget med å trekke frem dette, er ikke å undergrave at noen risikofaktorer, og risikoer barn utsettes for, vil være skadelig. Men tilnærmingen til risikoene, og også til foreldrene, vil kunne se forskjellig ut, i forhold til om en har fokus på å plassere *skyld*. Som Douglas er opptatt av har *skyld* gjerne sin bakgrunn fra etablerte tabuer og at disse tabuene kan øke avstanden til «*the Other*». Igjen vil jeg trekke sammenligningen mellom foreldrene og «*the Other*». Dersom det sentrale blir å plassere skyld på foreldre, vil resultatet bli at en leter etter feil, i stedet for ressurser hos foreldrene som kan føre til en positiv utvikling, eller ressurser hos barnet som gjerne er slike beskyttelsesfaktorer som det tidligere er referert til gjennom Kvello sin utredningsmal.

5.8 Frivillighet

Nemndsleder sier som tidligere nevnt at han tror det finnes en klar sammenheng mellom hvorfor det er så få saker om tvunget hjelpetiltak, og innføringen av samtaleprosess. Både nemndsleder og barnevernleder beskriver en større villighet til å gjennomføre samtaleprosesser enn til å pålegge hjelpetiltak, noe som tyder på et grunnleggende prinsipp hos begge parter om at frivillighet er det beste. Dette prinsippet står sterkt i ledtog med filosofen Foucault sitt perspektiv som handler om at risiko er en moralsk teknologi. Det eksisterer ifølge Foucault et felles sannhetsregime, men risikoregulering innenfor slike regimer er direkte knyttet mot det autonome, selvregulerende enkeltindividet (Engen et al., 2017, s. 107). Det er imidlertid som nevnt et vesentlig poeng hos Foucault og innenfor hans sterkt konstruktivistiske retning at statens føringer og retningslinjer styrer og regulerer individet uavhengig av dets vilje.

Som nevnt tidligere forklarer barnevernleder at det må ligge en §4-12 i bunn, for at en samtaleprosess skal komme i stand. Nemndsleder påpeker at pålegg om hjelpetiltak og samtaleprosess har begge som mål å unngå omsorgsovertakelse, men understreker at en avgjørende forskjell er at det ene er tvang, mens det andre er frivillig. Slik barnevernleder beskriver denne prosessen, kan en imidlertid tenke seg at noen foreldre vil kunne oppleve at det ikke finnes en reell vei utenom å akseptere en samtaleprosess. Det vil i så fall kunne defineres som en form for tvang overfor foreldrene likevel, og på denne måten vil det kunne minne om prinsippet til Foucault om Governmentalisering. Foreldrene tror de har en medbestemmelserett, men egentlig bestemmer barnevernet. Nemndsleder forsterker dette inntrykket ved å si at selv om ingen kan tvinges til å ta imot tilbud om samtaleprosess, kan det legges visse føringer, slik at de fleste «skjønner tegningen». Samtaleprosess beskrives som en arena der partene kommer sammen for å drøfte, legge frem sine synspunkter og gjøre felles vurderinger. Det vil på denne måten også være sannsynlig at vurdering av risiko inngår i denne prosessen. Aven er opptatt av å arbeide med en «åpenhet» i risikovurderingene. «Faglige spørsmål om hvordan tenke i forhold til risiko og samfunnssikkerhet må gå hånd i hånd med refleksjoner over hvordan vi ønsker å ta vare på sentrale verdier i det norske samfunnet som åpenhet og demokrati» (Aven, 2012).

Selv om det kan stilles spørsmål til hvorvidt foreldrene opplever samtaleprosessen som helt frivillig, har nemndsleder et viktig poeng. Han forteller at der barneverntjenesten ofte tenker at *det ikke nytter med frivillighet, og at de derfor må ha et pålegg*, endres gjerne oppfatningen når de går inn i en samtaleprosess. Han mener samtaleprosessen utløser både godt samarbeid, forståelse, medvirkning og inkludering.

Motsatt av en åpenhet vil være det Douglas snakker om med «the Other» og hvordan «the Other» oppfattes som «urene», «skitne» og holdes utenfor. Jeg vil i denne sammenhengen trekke inn avstanden mellom foreldre og barnevernet, både med tanke på maktfordeling, men også kulturelle avstander. Flere av familiene som er i kontakt med barnevernet er fra marginaliserte grupper i samfunnet, og vil antakelig kunne kategoriseres som «the Other» for flere av de som jobber i barnevernet. Selv om både loven og retningslinjene i barnevernet inneholder mye som omhandler etikk, for å ivareta foreldre og unngå overtramp i forhold til maktbruk, vil slike forskjeller/avstander likevel være tilstede mer eller mindre ubevisst. Her kommer også det kulturelle aspektet til Douglas med «group» inn. Verdisyn og oppfatninger om verden, og dermed også risiko, vil variere innenfor ulike grupper. Samtaleprosessen kan imidlertid ha bidratt til å minske avstanden til «the Other»; avstanden mellom barnevernssystemet og foreldrene. Ved at foreldrene sitter sammen med barnevernet, utenfor rettslokalet, blir antakelig opplevelsen av avstand noe mindre for foreldrene. En skal imidlertid ikke undergrave at det likevel kan oppleves som svært inngripende for foreldre å være i en slik setting.

5.9 Usynlige risikoer og usikkerhet

Som flere teorier viser til, kan vi ikke ha oversikt over det som ligger fremover i tid. Målet i arbeidet med å vurdere risiko, må derfor være å finne flest mulig faktorer som kan ligge skjult som usikkerheter med betydning for saken. Beck skriver om usynlige risikoer. Dersom det finnes en usynlig risiko, eller «skjult agenda», bak frivilligheten og ingen setter ord på at de egentlig opplever samtaleprosessen som tvang, vil det imidlertid kunne være svært uheldig for det langsiktige samarbeidet mellom barnevernet og foreldrene. Det vil kunne medføre en opplevelse av tillitsbrudd i relasjonen mellom dem, og det er også sannsynlig at viktige opplysninger ikke kommer frem.

Nemndsleder antyder at det er lite forskning på effekten av hjelpetiltak. De vet lite om hvordan det går i disse sakene. På denne måten kan en tenke seg at oppfatningen av at hjelpetiltak er til nytte, ikke nødvendigvis har rot i forskning og evidensbasert kunnskap, men snarere en slags forestilling om at frivillige hjelpetiltak virker. Det er på samme måte med samtaleprosess, sier han. Fylkesnemnda får ofte får mye gode resultater gjennom samtaleprosessen, men de vet ikke alltid resultatet i hver enkelt sak over tid, og han tenker at det ikke alltid går bra. Han beskriver imidlertid at prosessen gir partene muligheten til å evaluere og justere underveis, noe som kan tenkes å bidra til en kvalitetssikring i perioden samtaleprosessen pågår, slik at tiltaket kan være mer «treffsikkert». Dette er nettopp en del av utfordringene med risikovurdering; å forutse hva som vil skje inn i fremtiden, og risikoene blir dermed usynlige.

Barnevernleder sine uttalelser kan muligens vitne om at barnevernet mangler bevissthet om usikkerhetsmomentet. Han mener at selv om det er et språk i risikoteoriene barnevernet kanskje ikke bruker, kan de likevel kalle sitt arbeid for risikoanalyser. Han sier at de setter de ulike scenarioene opp mot hverandre, og tilføyer at dette handler om de faktorene og forholdene de kjenner til i en sak. Barnevernleder nevner imidlertid ikke noe i denne sammenhengen om hvilke faktorer de eventuelt *ikke* kjenner i saken. Dette kan være et mulig eksempel på at usikkerhetsmomentet ikke tas nok høyde for i risikoarbeidet til barnevernet. Dersom barnevernet utfører sine vurderinger av risiko uten å være bevisste på usikkerhetsmomentet, kan de stå i fare for å bli for snevre i vurderingene og mangle en ydmykhet for at de kan ha gått glipp av viktig informasjon i saken. Imidlertid sier barnevernleder at deres vurderinger veies opp mot konsekvensene og ulike valgmuligheter. Det kan være at barnevernet er gode på å finne frem til slike ulike valgmuligheter, men ifølge Aven sin teori, vil en aldri kunne ta høyde for alle usikre forhold. Arbeidet til Aven rundt risiko og sikkerhet i dag har sitt utspring fra teoriene som er lagt til grunn for denne oppgaven. Som det fremgår av Aven og Renn sin definisjon blir «usikkerhet» tatt med som en vesentlig dimensjon til forståelsen av risiko.

Nemndsleder forteller at det gjerne oppstår uforutsette ting i en barnevernssak og at det kommer inn nye momenter i saken. Det er svært sjelden at saken utsettes i påvente av å få mer informasjon og opplysninger, sier han, men påpeker at mye kan rapporteres underveis.

Mesteparten må oppdages i forkant under saksforberedelsen, men mye kan repareres eller fikses underveis, eller i forhandlingsmøtet. Det kan dermed virke noe tilfeldig, og muligens igjen noe personavhengig hvor grundig jobb som gjøres for å kunne få tak i flest mulig usikre momenter som kan gjøre at en barnevernssak blir så opplyst som mulig. Det kan tenkes at dersom det var klarere rutiner på at saken skulle settes på vent, dersom det kom flere opplysninger inn, ville noen beslutninger ville fått et annet utfall. Dette ville imidlertid også kunne forsinket saken, slik at barnet ville bli utsatt for ytterligere risiko ved at hjelpen ikke ble satt inn før.

5.10 Tillit

Giddens snakker som nevnt i teorikapittelet om betydningen av «tillit» i forbindelse med å ta beslutninger under usikkerhet i risikovurderinger. Aven er også opptatt av «tillit» og mener at hvorvidt de involverte aktørene er i stand til å ta beslutninger, avhenger av hvor stor tillit de har til de som har laget «beslutningsunderlaget» (Aven, 2015, s. 23). Dette bildet kan overføres til en barnevernssak som ender opp i samtaleprosess, der en kan si at barnevernet har laget «beslutningsgrunnlaget», både malene og de faglige vurderingene som ligger i bunn. Dersom foreldrene ikke har tillit til det arbeidet barnevernet har gjort, og samtidig opplever en «skjult agenda», vil ikke prinsippene som samtaleprosessen er tuftet på, å bringe partene sammen for å kartlegge hele bildet, og samtidig bedre kommunikasjonen, få samme verdi.

Imidlertid forteller nemndsleder om hvordan samtaleprosessen nettopp har bidratt til bedre kommunikasjon mellom barneverntjenesten og foreldrene. *«En får barneverntjenesten og foreldrene til å forstå, eller få en bedre forståelse for hverandre, slik at en kan få mer skreddersydde løsninger, uten å bruke tvang. Det er målet, at barneverntjenesten og far og mor skal begynne å snakke godt sammen. Det er ikke alltid vi får til det, men forbausende ofte så går det greit»* (Nemndsleder). Foucault sitt perspektiv er som nevnt at risiko blir til gjennom diskurser, og det er kun gjennom slike diskurser vi blir kjent med risiko. Nemndsleder sine beskrivelser av kommunikasjonen som foregår i samtaleprosessen kan forstås slik at samtaleprosessen bidrar til at foreldrene og barnevernet opplever å være innenfor samme diskurs, og at de på denne måten kommer nærmere en felles forståelse av hva risikoen er.

5.11 Tvang

Barnevernleder er opptatt av den stadige vurderingen om hvorvidt det er mulig å oppnå endring og utvikling via tvang, og hva det vil det gjøre for relasjon, samarbeid og kommunikasjon. Han stiller spørsmålet om det i det hele tatt er mulig å tvinge seg på for å hjelpe noen. Dersom de som skal motta hjelpen ikke selv har en oppfatning av at de har behov for hjelp, er de sannsynligvis heller ikke av den oppfatning av at det eksisterer noen form for risiko. Lupton uttrykker at: «to call something a «risk» is to recognize its importance to our subjectivity and well-being (Lupton, 2013, s. 21). Uttalelsene til barnevernleder bærer preg av at han står i en tradisjon hvor synet er at mennesket har en påvirkning på risikoen og at oppfatningene av hva som er risiko, vil variere mellom individ, kultur og samfunn.

I barnevernssammenheng kan en tenke seg at familier som kommer i kontakt med barnevernet har svært ulike historier og oppfatninger av verden og dermed også av risiko. I dette perspektivet gir barnevernleders innvendinger mot å bruke tvang når det gjelder hjelpetiltak mening. Dersom en skal hjelpe noen til å endre forhold som medfører risiko, forutsetter det at alle parter har en felles forståelse av at risikoen er til stede. Barnevernleder går ikke nærmere inn på hvorfor han mener en ikke kan tvinge noen til å gjøre endringer, men rører likevel ved prinsipper som autonomi, frihet og selvstendighet med sine uttalelser. En kan derfor anta at barnevernleder legger til grunn et sosialkonstruktivistisk syn når han vurderer om barneverntjenesten skal benytte seg av paragrafen som omhandler pålegg om hjelpetiltak.

Dersom ikke hjelpetiltakene skal pålegges og tvinges på familier, forutsetter det en tro på at en kan gjøre dette på en annen måte, at veiledning via frivillighet kan føre til positiv endring. Både barnevernleder og nemndsleder sier at de ikke har noen spesielle teoretiske retninger som utgangspunkt når de vurderer risiko, men som vi har vært inne på, rører de ved konkrete prinsipper og retninger i sitt arbeid likevel. En tro på at frivillighet og samtaleprosess skal kunne få positive resultater kan passe sammen med Foucault og hans *governmentality* (Engen et al., 2017, s. 106). Governmentality kan ifølge Engen et al. passe til hvordan våre liberale styringsformer ser ut i dag. Vi har visse oppfatninger og praksiser som regnes som legitime og riktige. Sannheten produseres etter Foucault sin mening gjennom ekspertsystemer og staten. Vi har retningslinjer og regler som styrer hvordan vi skal oppføre oss. Dette skaper igjen en felles oppfatning i samfunnet av hva som er god atferd og hva som anses som risikoatferd. «Staten behøver dermed ikke kommandere individene til å unngå risiko. Individene føler selv

at de kan velge, og dermed blir ikke staten sett på som en autoritær størrelse, men tvert imot oppfattet som en tilrettelegger og veileder for riktig atferd» (Engen et al., 2017, s. 106).

Utfordringen er at det kan virke som at det er foreldrenes oppfatning som tas mest hensyn til i dette tilfellet. Det er oppfatningen til foreldrene av hvorvidt deres barn er utsatt for risiko som da skal avgjøre om hjelpen skal pålegges. Dersom en i barnevernet skal jobbe etter et prinsipp om at det er den enkelte persons oppfatning av risiko som skal legges til grunn, må det i stor grad legges vekt på barnets stemme. Temaet om å styrke barnets stemme og barn og unges medvirkning belyses ikke videre i denne oppgaven, men har fått mer og mer oppmerksomhet i det barnevernfaglige feltet de siste årene.

Både sosiale og økonomiske forhold forsterker altså argumentet om at hjelpen må inntreffe på et tidligere tidspunkt. En kan også si at det vil være hensiktsmessig i et samfunnssikkerhetsperspektiv å sørge for at disse familiene får hjelp, for å redusere risikoen for ulike negative konsekvenser som kan oppstå, som vil kunne medføre en belastning for samfunnet. Samfunnssikkerhet har fått et økende fokus i takt med at samfunnet endres i et høyt tempo. I arbeidet med samfunnssikkerhet, oppstår dilemmaet mellom frihet og sikkerhet. Sikkerhetstiltak kan dermed forstås som frihet fra trusler og risikoer, som terror og kriminalitet, men kan også begrense friheten til å følge sin egen vilje (Engen et al., 2017. s. 376).

Det er interessant at både nemndsleder og barnevernleder kommer med utsagn som gjerne kan skape usikkerhet om foreldre egentlig oppfatter tilbudet om samtaleprosess som frivillig. Nemndsleder presiserer at det ikke er slik at når foreldre og barneverntjenesten blir enige første gangen i samtaleprosessen, så trekkes saken. Det ville vært altfor risikabelt, uttaler nemndsleder, med tanke på at noen foreldre ser ut til å samtykke i starten, men senere mister motivasjonen for å motta hjelp. Behovet for å ha en underliggende trussel til foreldrene kan vitne om at barneverntjenesten og Fylkesnemnda vurderer at risikoen for barnet blir for stor ved å ikke være inne med tiltak i familien. Ved at nemndsleder bruker ordet «risikabelt», kan en si at han foretar en slags risikovurdering, han predikerer hva som ville kunne skjedd frem i tid dersom foreldrene trakk samtykket. Dette uten at Fylkesnemnda nødvendigvis er bevisste på at det er en risikovurdering de gjør.

Fylkesnemnda forteller også at de har en møtebok i samtaleprosessen. Der står det at dersom det skjer vesentlige endringer, skal Fylkesnemnda ha beskjed straks, noe som også er en underliggende trussel om noe mer inngripende dersom foreldrene trekker seg fra den frivillige veiledningen de mottar. Nemndsleder kaller også ordningen med samtaleprosess for midlertidig, og presiserer at det ikke er sikkert at et hjelpetiltak i en familie skal vare et helt år. Han sier at dersom en på kortere tid klarer å oppnå målet om at barnet skal få det bedre, er det ikke behov for hjelpetiltak videre, selv om behovet for hjelp likevel kan være der til en viss grad. Men det fremstår som noe uklart hvordan vurderingene som handler om hvorvidt barnet fremdeles er i risiko foregår.

Fremdeles ville det vært nyttig for både Fylkesnemnda og barnevernet å ha en bevissthet om flere ulike teorier om risiko, og hvilken teoretisk retning, og hvilke perspektiver de jobber ut fra. På denne måten ville de kunne fått tilgang til både metoder og perspektiver på risiko og mest sannsynlig også kunne plukket opp nyttig informasjon fra teorien som kan brukes i deres vurderinger. Ved å være bevisst sin tilnærming til risiko, og hvorfor de gjør som de gjør, vil de samtidig også være mer bevisste på hvilken tilnærming de ikke har til risiko. En slik bevisstgjøring vil kanskje kunne bidra til mer målrettet arbeid der de ansatte opplever en større trygghet i arbeidet sitt; hvorfor de gjør som de gjør.

5.12 Risikopersepsjon

Samtlige av de ulike problemstillingene over er interessante med tanke på risikopersepsjon. I risikostyring er den mest krevende oppgaven å rettferdiggjøre om en risiko kan tolereres eller aksepteres. Vi tolker og vurderer som tidligere nevnt risiko ulikt. Engen et al. viser til eksempelet om en avholdsperson som naturlig nok vil anse risikoen ved bruk av alkohol for høyere enn de som mener de har et naturlig og sunt forhold til eget alkoholforbruk (Engen et al., 2017, s. 96). Dersom avholdspersonen skulle gjøre en vurdering av risiko i en familie der foreldrene hadde rusproblematikk, ville denne faktoren sannsynligvis blitt tillagt stor vekt i en negativ retning. Årsaken til at personen ikke drikker alkohol vil imidlertid selvsagt spille en rolle her. Dersom personen er fra et hjem med mye alkoholmisbruk, vil historien kunne bidra til å gjøre ham forutinntatt og gjøre seg antakelser om omfanget av skaden barnet vil bli utsatt for i hjemmet.

Douglas sine perspektiver om «grid-group» er også relevant i forhold til risikopersepsjon. «Grid» refererer som nevnt til hvordan vi kan være påvirket utenfra gjennom sosial disiplin eller lover og regler. Her kan også religiøs tilknytning, politisk tilhørighet, eller en annen form for tilknytning til et sosialt system spille en rolle.

De fleste vil antakelig være enige om at barn ikke bør vokse opp i et sterkt alkoholisert hjem, men hva som skal være grensen for hvor mye alkohol en forelder kan drikke med barnet sitt tilstede, er det ikke sikkert det vil være like mye enighet om.

Som vist i teorikapittelet har Wildavsky og Douglas laget en inndeling av fire ideal-typer av tilnærming til risiko ved å slå sammen «Grid-indeksen» og «Group-indeksen». Det er mulig en kan spore en grad av at både barnevernet og Fylkesnemnda tenderer til en hierarkisk tilnærming til risiko og at en derfor finner en høy grad av både group og grid. Dersom dette stemmer det gjerne være slik som nemndsleder påpeker; at alle vet hva som utgjør en risiko for barn. De har stor tillit til autoriteter som Kvello og hans definerte beskyttelses- og risikofaktorer, noe som gjerne vil innebære at de forholder seg til hans utvalg av faktorer, uten å stille spørsmål til dem. Det vil da være en felles enighet innad i gruppen om at det er disse kriteriene som skal legges til grunn for å vurdere risiko. Men med tanke på at de barnevernsansatte bærer med seg ulike historier, vil de høyst sannsynlig tillegge faktorene ulik vekt, og det vil variere hvilke tanker de har rundt hvordan faktorene påvirker hverandre. Et eksempel kan være dersom foreldrene er skilt. Noen vil kunne tillegge dette utelukkende negativ virkning for barnet, mens hos andre vil det gjerne kunne oppstå tanker om at barnet har større familie og dermed flere tilgjengelige ressurser.

Nemndsleder sier som nevnt at han ikke kan se at det står noe om risiko i selve lovteksten til *Lov om barneverntjenester*. Men han mener likevel at det er risiko de vurderer i barnevernet og Fylkesnemnda. Han sier at de vurderer risiko for at barnet kan bli skjevutviklet, skadet, og at det ikke utvikler seg slik som det skal fordi det får dekket de nødvendige behovene. I denne forbindelse stiller han spørsmålet om hva risikoen er for at skaden skal inntreffe? Han bruker eksempelet om at foreldre ruser seg og nevner ulike forhold som kan gjøre at skaden er mer eller mindre til stede; hvordan det fremstår for barnet. Er det foreldre som ruser seg, og i så

fall; hvilken risiko ligger det i det? Er de ruset hele tiden, eller er de ruset av og til? Er de skremmende? Han sier at det egentlig er dette de vurderer, og igjen; uten at han tenker over og er bevisst på å ha med seg risikobegrepet i vurderingene. Igjen vil oppfatning av risiko ha stor betydning for disse vurderingene.

På spørsmålet om barnevernet og Fylkesnemnda vurderer risiko annerledes nå, enn da de startet i jobben, svarer Nemndsleder at han ikke har noen form for utdanning innenfor risiko, og han har heller ikke lest seg opp på risikoteorier. Men han mener likevel at mengdetreningen har gjort ham bedre rustet til å vurdere risiko nå enn før. Engen viser som tidligere nevnt til hvordan verdier og «faglige briller» vil påvirke det fenomenen en undersøker (Engen et al., 2017, s. 338). I ulike organisasjoner vil en kunne finne forskjellige oppfatninger og ulike kulturer. Mengdetreningen nemndslederen beskriver vil selvsagt være nyttig og viktig med tanke på erfaringen han har tilegnet seg gjennom arbeidet. Men den kan gjerne også tenkes å inneholde en form for ervervelse av Fylkesnemndas kultur og en slags opplæring i organisasjonens generelle oppfatning av risiko. Dersom dette stemmer, kan det være at et fora hvor de ansatte drøftet risiko, ville kunne ført til at fastlåste oppfatninger rundt risiko ble utfordret og at nye tanker om risiko kunne fått mer plass i organisasjonen.

Barnevernleder svarer som nevnt at de ikke har en arena for å diskutere risiko i forhold til saker. På system- og styringsnivå, har de imidlertid grupper med ansatte som jobber med evaluering og revidering av beredsskapsplanen. Det gjøres også risikovurderinger i forhold til ansatte, opp mot farlige situasjoner, både på kontoret og i møte med brukere. Det er interessant at barneverntjenesten har risiko som tema på denne måten innad i organisasjonen når det gjelder de ansatte, men at det ikke smitter over på arbeidet som gjøres med familiene. Det kunne også vært interessant å sett på hvem som jobber i gruppene barnevernleder refererer til, om det er de samme som jobber som saksbehandlere i barnevernssakene. Videre om disse da «skifter hatter» og ikke tenker risiko på samme måte i barnevernssakene. Jeg har imidlertid ikke gått nærmere inn på dette i denne oppgaven med hensyn til begrensning i både omfanget og tematikken.

6. Konklusjon/avslutning

Uttalelsene til informantene vitner om at de ansatte i begge instansene har en manglende bevissthet om hvilke forståelser de legger til grunn for sitt arbeid med å vurdere risiko. Kjær sin publikasjon om risikovurderinger i barnevernet viser til hvordan risikovurderinger i barnevernet generelt, mangler klare definisjoner av kritiske begreper, og at både tydeliggjøring av risikobegrepet og differensiering er nødvendig. Informantene opplyser om at ingen av dem tar utgangspunkt i spesifikke teorier om risiko i deres arbeid. De har ikke eksplisitt formulert risikoteori i barnevernet, og det hører heller ikke til barneverntradisjonen å tematisere begrepet risiko. Begrepet ser altså ut til å være svakt fundert i formuleringsnivåer (i utdanningen, i interne prosedyrer og retningslinjer). Men samtidig er begrepet i bruk i realiseringsnivå, det vil si når barnevernet skal ta avgjørelser og i faglige diskusjoner og drøftinger. Det virker på denne måten til å være et gap, eller en diskrepans mellom formuleringsnivået og realiseringsnivået knyttet til begrepet risiko i barnevernsfeltet.

En hypotese om hvorfor risikobegrepet ikke er sterkere tematisert i barnevernet er at barnevernets fokus er på individet, mer enn på samfunnet i sin helhet, slik at perspektiver og teorier som finnes på fagfelt og utdanninger som omhandler risiko og sikkerhet som konsept, vil bli mindre vektlagt. Det virker ikke som om teorier om risiko er en del av kunnskapsgrunnlaget til barnevernet. At barnevernet har fokus på individet vil også kunne forklare at frivillighet blir foretrukket fremfor tvang og pålegg. Et slikt syn er også i tråd med vår kultur i Norge, hvor flere av avgjørelsene er overlatt til individet, og vi har ulike valgmuligheter. Bruk av makt og tvang, som innskrenker den individuelle friheten, er strengt regulert gjennom lovverket og håndteres generelt i vårt samfunn med forsiktighet. Tallene er også svært tydelige på at paragrafen som omhandler pålegg, ikke blir benyttet i særlig grad. I sakene fra 2016-2019 var det i Fylkesnemnda i Rogaland kun ett vedtak med pålegg og ett vedtak som ikke ble tatt til følge. Denne oppgaven har vel og merke ikke undersøkt statistikken fra de andre Fylkesnemndene i Norge, men nemndsleder forteller at hans inntrykk er at pålegg om hjelpetiltak nærmest ikke blir brukt. Han mener at samtaleprosess er en mye bedre form å behandle disse sakene på.

Min påstand er imidlertid at både barnevernet i Sandnes og Fylkesnemnda i Rogaland ubevisst **har** teorier om risiko, og at disse ligger til grunn for deres måte å gjøre vurderinger

på. Det hører som nevnt til menneskelig kultur å redusere kompleksiteten i verden rundt oss, og vi har ontologiske og epistemologiske modeller som vi tolker verden gjennom. Tabellen til Lupton fra teorikapittelet viser hvordan vi også tolker risiko gjennom slike modeller. I dataene finnes flere tegn på at både barnevernet og Fylkesnemnda har en teori for risiko bak sine vurderinger og beslutninger. Som nevnt fordeler risikoperspektivene seg i to leirer: den realistiske og den konstruktivistiske. Barnevernet har noen elementer av realistisk ontologi ved at det eksisterer maler som definerer og setter standarden for hva de skal vektlegge i sine vurderinger, men vurderingene kommer likevel til uttrykk gjennom sosiale og kulturelle prosesser. En kan derfor si at barnevernet kan plasseres inn under kategorien *svak konstruktivism*.

Det er umiddelbart noe utfordrende å plassere Fylkesnemnda inn i en kategori når det gjelder risikoperspektiv. Nemndsleder forteller på den ene siden at de ikke har noen form for maler i sitt arbeid og at det er opp til den enkelte nemndsleder å vurdere sin sak innad i nemnda med de tre medlemmene. Dette kan minne om Wildavsky og Douglas sin individualistiske tilnærming til risiko, der selvregulering av risiko støttes og det stilles tillit til individene fremfor organisasjonene. Det foregår heller ikke noen form for diskusjon på tvers av nemndsledere. Det kan altså virke som om det gis mye rom for den enkelte nemndsleders tolkning i Fylkesnemnda, selv om nemndene riktignok er sammensatt av tre medlemmer. Med Douglas sin teori, og de sosiokulturelle teoriene, om at risiko langt på vei er et sosialt og kulturelt fenomen, vil det være naturlig å tenke seg at disse ulike nemndslederne og nemndene vil kunne vurdere ulike omsorgssituasjoner forskjellig.

Samtidig er Fylkesnemnda er en rettslig instans og det vil derfor være loven som styrer mye av deres vurderinger, noe nemndsleder også bekrefter i sine uttalelser. Deres tilnærming får på denne måten også et preg av den hierarkiske struktur til Douglas og Wildavsky, der de respekterer autoritetene og forplikter seg til normer innenfor gruppen.

En mulig konklusjon er derfor at de fleste utsagn i intervjuene, tegner et bilde av at både barnevernet og Fylkesnemnda tenker om risiko i et svakt konstruktivisme perspektiv. De erkjenner at det eksisterer farer og risikoer som barnet kan bli skadet av, og benytter seg

derfor av maler og/eller lovverk i sine vurderinger. Samtidig er de opptatt av at vurderingene må tas også på bakgrunn av skjønn. De har beveget seg bort fra en fullstendig bruk av Kvello sin mal i omsorgsutredningene, noe nemndsleder også omtaler som positivt. Dette begrunnes med at vurderingene ikke kan tas ved hjelp av matematiske utregninger av antall risiko- og beskyttelsesfaktorer rundt barnet, ettersom skjønn må være en vesentlig del av kartleggingene og vurderingene av risiko.

Selv om min påstand er at begge instansene ubevisst **har** teorier om risiko som ligger til grunn for deres vurderinger, argumenterer drøftingen for at de kunne ha hatt nytte av å hatt risiko som overskift i noe av tenkningen sin. Barnevernet bruker risikobegrepet i mange sammenhenger i sitt arbeid og har det med som en implisitt forestilling, det er altså med i den kulturelle teorien deres. Men hvis ikke risikobegrepet blir plukket opp, stilt spørsmål ved og satt inn i en teoretisk ramme, vil både barnevernet og Fylkesnemnda kunne gå glipp av de linsene og de perspektivene inn på arbeidet sitt som risikoteorien kan bidra med. Det er nødvendig at både barnevernet og Fylkesnemnda er bevisste sine begrensninger i kunnskap om risiko, da dette vil være nødvendig for å møte risikovurderinger med varsomhet og med høyde for at det kan være forhold de ikke klarer å fange opp. Det synes å være et sprik i barnevernets oppfatning av sin egen kompetanse da de vurderer seg selv som fagpersoner på det barnevernfaglige, og opp mot hva som er barnets beste, men fremstår som mer tilbakeholdne for å kalle seg fagpersoner i risikofaget.

Kjær påpeker at det også er viktig at risikovurderingene som barnevernet gjør, i rimelig grad harmonerer med risikooppfatninger hos foreldre og samfunn. Hva som vektlegges som skadelig for barn fra et faglig ståsted, bør i størst mulig grad harmonere med en folkelig oppfatning (Kjær, 2019, s. 146). Det har blitt rettet mye kritikk mot norsk barnevern i utlandet, og denne kritikken kan antagelig relateres til ulik oppfatning av risiko. Douglas er som nevnt opptatt av hvordan risiko kan oppfattes ulikt i forskjellige kulturer. En åpenbar fordel ved å tydeliggjøre begrep knyttet til risikovurderinger vil være at det blir lettere å formidle risiko. Videre vil det kunne føre til bedre ivaretagelse av barnets omsorgssituasjon, som igjen vil kunne bedre muligheten for viktige kritiske diskusjoner rundt omsorgsvurderinger, og dermed også risikovurderinger i barnevernet.

«From the constructionist perspective, all knowledge about risk is bound to the sociocultural contexts in which this knowledge is generated, whether in relation to scientists and other experts knowledge, or lay people`s knowledges, Scientific knowledge, or any other knowledge, is never value-free but rather is always the product of a way of seeing» (Lupton, 2013, s. 44).

Ettersom både barnevernet og Fylkesnemnda sier at de jobber med risiko, vil det være naturlig å tenke at de vil være tjent med å teoretisere risiko og ha risiko eksplisitt på dagsorden som en del av tradisjonen sin, altså ha gjennomdiskuterte teorier som ligger til grunn for deres avgjørelser. På denne måten kan de tilegne seg en større bevissthet for sine vurderinger, i et system hvor de skal foreta vesentlige avgjørelser om risiko som nettopp krever kategorier og begrep som er gjennomteoretiserte og drøftet.

Referanser:

- Adam, Barbara, Beck, Ulrich, & Van Loon, Joost. (2000). *The Risk Society and Beyond*. SAGE Publications.
- Andersen, Svein S. (2006). *Aktiv informantintervjuing*. Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift, 22(3), 278–298.
- Aven, T., Boyesen, M., Njå, O., Olsen, K. H., & Sandve, K. (2004). *Samfunnssikkerhet*. Universitetsforlaget.
- Aven, T. (2006). *Pålitelighets- og risikoanalyse* (4. utg. ed.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Aven, T., & Renn, O. (2009). *On risk defined as an event where the outcome is uncertain*. Journal of Risk
- Aven, T. og Renn, O. (2010). *Risk management and governance. Concepts, guidelines and applications*. Berlin: Springer.
- Aven, T. (2012, 28.juli). *Samfunnssikkerheten etter 22. juli*. Stavanger Aftenblad <https://www.aftenbladet.no/meninger/i/WxgXk/samfunnssikkerheten-etter-22-juli>.
- Aven, Terje. (2015). *Risikostyring: Grunnleggende prinsipper og ideer*.
- Backe-Hansen, E. (2004). *God nok omsorg: riktige beslutninger i barnevernet*. Kommuneforlaget.
- Backe-Hansen, Elisabeth. Madsen, Christian. Kristoffersen, Lars B. Hvinden, Bjørn. (2014). *Barnevern i Norge 1990-2010. En longitudinell studie*. NOVA rapport nr 9/14. https://bibliotek.buudir.no/BUF/101/Barnevern_i_Norge_1990_2010_NOVA.pdf
- Bartelink, C., van Yperen, T. A., & Ten Berge, I. J. (2016). *Reply to the Letter to the Editor of Van der Put, Assink, & Stams about "Deciding on child maltreatment: A literature review on methods that improve decision-making"*. (Vol. 59, pp. 130-132).
- Baumann, D. J., Law, J. R., Sheets, J., Reid, G., & Graham, J. C. (2005). *Evaluating the effectiveness of actuarial risk assessment models*. Children and Youth Services Review, 27(5), 465-490. doi:10.1016/j.childyouth.2004.09.004
- Beck, U., & Beck-Gernsheim, E. (1995). *The normal chaos of love* (p. 231). Polity Press.
- Beck, Ulrich. (1992). *Risk society. Towards a new modernity*. London: Sage.
- Beck, Ulrich. (1997) *Risiko og Frihet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Berger, P. L., Wiik, F., & Luckmann, T. (2000). *Den samfunnsskapede virkelighet* (p. 205). Fagbokforlaget.

- Clausen, Sten-Erik. Kristofersen, Lars B. (2008) *Barnevernsklienter i Norge 1990–2005*. En longitudinell studie NOVA rapport 3/08.
<http://www.sakkyndig.com/kv/nova0308.pdf>
- Douglas, Mary. Wildavsky Aaron. (1982) *Risk and culture: An essay on the Selection of Technological and Environmental Dangers*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Douglas, Mary. (1985). *Risk Acceptability According to the Social Sciences*. Russell Sage Foundation
- Douglas, Mary. (1992). *Risk and Blame: Essays in Cultural Theory*. London: Routledge.
- Engen, Ole Andreas H. Kruke, Bjørn Ivar. Lindøe, Preben Hempel. Olsen, Kjell Harald. Olsen, Odd Einar. Pettersen, Kenneth Arne. (2017). *Perspektiver på samfunnsikkerhet*. Cappelen Damm AS.
- Foucault, Michel. (1988). *Technologies of the self*. London: Tavistock.
- Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker. (2021, 12. mars). *Årsrapport. Årsregnskap 2021*. Oversikt.
<https://www.fylkesnemndene.no/globalassets/pdf/arsrapport/arsrapport-2020.pdf>
- Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker. (u.å.). *Samtaleprosess*. Hentet 9.mai, 2021 fra <https://www.fylkesnemndene.no/no/endringer-i-fylkesnemndene-som-folge-av-regionreformen/samtaleprosess/>
- Gadamer, H. G. (2007). *The Gadamer reader: A bouquet of the later writings*. Northwestern University Press.
- Gambrell, E., & Shlonsky, A. (2000). *Risk assessment in context*. In (Vol. 22, pp. 813-837).
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Heggdalsvik, I. K., Rød, P. A., & Heggen, K. (2018). *Decision-making in child welfare services: Professional discretion versus standardized templates*. *Child & Family Social Work*, 23(3), 522–529. <https://doi.org/10.1111/cfs.12444>.
- Johnson, J.M. (2002) 'In-depth interviewing', i Gubrium, J.F. og Holstein, J.A. (red.) *Handbook of interview research*. London: Sage
- Johnson, W. (2006). *The risk assessment wars: A commentary*. *Children and Youth Services Review*, 28(6), 704-714. <https://doi:10.1016/j.childyouth>. 2005.07.007
- Kjær, Aud Keila Bendiksen. (2019). *Risikovurderinger i barnevernet – hva innebærer det og når trengs det?* Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige

spørsmål 02 / 2019 (Volum 17). Universitetsforlaget.

<https://doi.org/10.18261/ISSN.0809-9553-2019-02-03>

- Klein, G. A. (2009). *Streetlights and shadows : searching for the keys to adaptive decision making*. MIT Press.
- Kvale, S. (1983). *The qualitative research interview*. Journal of phenomenological psychology, 14(1-2), 171-196.
- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner* (2 ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Langsrud, Elisabeth. 2019. *Den barnevernskapte virkelighet: Et sosialkonstruktivistisk perspektiv på det faktiske grunnlaget i barnevernets beslutninger*. Tidsskrift for velferdsforskning. Årgang 22, nr. 1-2019. Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2019-01-05>
- Lavoie, J. A., Guy, L. S., & Douglas, K. S. (2009). *Violence risk assessment: principles and models bridging prediction to management*. In *Violent and sexual offenders: Assessment, treatment and management* (pp. 3-26). Willan Publishing United States.
- Lupton, Deborah. (2013). *Risk. Second edition*. Routledge.
- Miles, M.B. og Huberman, A.M. (1994) *Qualitative data analysis*. London: Sage
- Mintz, S.W. (1989). *The sensation of moving, while standing still*. American ethnologist, 16(4):786–796
- Monahan, J., Steadman, H. J., Robbins, P. C., Silver, E., Appelbaum, P. S., Grisso, T., Roth, L. H. (2000). *Developing a clinically useful actuarial tool for assessing violence risk*. The British Journal of Psychiatry, 176(4), 312-319.
- Monahan, J., Brodsky, S. L., & Shan, S. A. (1981). *Predicting violent behavior: An assessment of clinical techniques*. Sage Publications Beverly Hills, CA.
- Motz, M., Espinet, S. D., Jeong, J. J., Major, D., Racine, N., Chamberlin, J., & Pepler, D. J. (2012). *The role of the mother-child relationship in developmental outcomes of infants and young children with and without prenatal alcohol exposure*. The canadian journal of clinical pharmacology.
- Pawson, R. (1996). *Theorizing the interview*. The British journal of sociology, 47(2):295–314
- Platt, J. (2002) *The history of the interview*, i Gubrium, J.F. og Holstein, J.A. (red.) *Handbook of interview research*. London: Sage.

- (Prop. 72 L, (2014-2015). *Endringer i barnevernloven (utvidet adgang til å pålegge hjelpetiltak)*. Barne- og familiedepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-72-l-2014-2015/id2401464/?ch=6>
- Reinertsen, S. (2020, 15.desember). *FIT-manual 2: Praktisk bruk*. Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid. <https://www.napha.no/content/20898/fit-manual-2:-praktisk-bruk>.
- Rubin, H.J. og Rubin, I.S. (1995) *Qualitative interviewing. The art of hearing data*. London: Sage
- Rycus, J. S., & Hughes, R. C. (2003). *Issues in risk assessment in child protective services*. Policy white paper.
- Saleebey, Dennis. (2006). *The strengths perspective in social work practice, Fourth edition*. Boston: Pearson Education, Inc.
- Schiefloe, Per Morten. (2011). *Notat 10/12, En modell for samfunnssikkerhet*. NTNU Samfunnsforskning AS.
- Slovic, Paul and Fischhoff, Baruch and Lichtenstein, Sarah, *Characterizing Perceived Risk* (1985). R. W. Kates, C. Hohenemser, & J. X. Kasperson (eds.), *Perilous progress: Managing the Hazards of Technology*, pp. 91-125, Westview, 1985, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2185557>
- Statistisk sentralbyrå. (2020, 1.desember). *Barneverninstitusjoner, hovedtall for barneverninstitusjoner*. Oversikt. <https://www.ssb.no/barneverni>
- Steen, Riana, & Aven, Terje. (2011). *A risk perspective suitable for resilience engineering*. *Safety Science*, 49(2), 292–297.
<https://doi.org/10.1016/j.ssci.2010.09.003>
- Stortinget. (2016, 31.mars). *Lovendring om pålegg av hjelpetiltak*. Oversikt. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/lovendring-om-palegg-av-hjelpetiltak/id2481478/>
- Storø, Jan. (2006). *Å forstå det etterpå*. Reidun Follesø (Red.), *Sammen om barnevern (s.131-169)*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Vis, S. A., Lauritzen, C., & Fossum, S. (2016). *Barnevernets undersøkelsesarbeid - fra bekymring til beslutning. Delrapport 1. Oppsummering av hovedtrekkene i forskningslitteraturen*. I RKBU Nord (Ed.). Hentet fra: https://www.bufdir.no/global/Barnevernets_undersokelsesarbeid_oppsummering_av_hovedtrekkene_i_forskningslitteraturen_RKBU_Nord_2016.pdf
- Wald, M. S., & Woolverton, M. (1990). *Risk Assessment: The Emperor's New*

Clothes? Child Welfare, 69(6), 483-511.

- Wildavsky, Aaron. 1979. *No risk is the highest risk of all*. American Scientist 67 (January/february):32-37.

Vedlegg:

Intervjuguide, Fylkesnemnda i Rogaland, nemndsleder

- Hva ligger til grunn hos Fylkesnemnda i vurderingene for hvilke familier som skal pålegges hjelpetiltak?
- Hvilke verktøy for vurdering av risiko bruker Fylkesnemnda for å vurdere hvilke risikofaktorer som nødvendiggjør pålegg av hjelpetiltak?
- Tas det utgangspunkt i en bestemt teoretisk retning og strategi i arbeidet med å vurdere risiko?
- Hvordan drøftes risikofaktorene i en enkelt sak på ulike nivå i organisasjonen? Hvem deltar i forhold til å påvirke hva som vektlegges?
- Vurderer du risiko annerledes nå enn da du begynte i jobben?
- Vurderes samtaleprosess i disse sakene? Hvordan foregår i så fall prosessen som fører til at det besluttes å tilby samtaleprosess?
- Kan utfallet av samtaleprosessen da likevel være at familien kommer til en enighet om *frivillig* hjelpetiltak?
- Hva gjør dette da med barnevernets vurdering som handler om at de mener familien har behov for *pålegg*? Kan prosessen likevel være hensiktsmessig for at målet om at foreldrene skal motta hjelp oppnås?
- Kan barnevernet be Fylkesnemnda om samtaleprosess? Eller er det slik at kun Fylkesnemnda tilbyr dette selv?
- Hva vektlegges som betydningsfulle risikofaktorer når en familie skal pålegges hjelpetiltak? Er det de samme risikofaktorene som legges til grunn av barnevernet, som vektlegges av Fylkesnemnda?
- Hvordan er samarbeidet mellom barneverntjenesten og Fylkesnemnda? Finnes det arenaer for faglige drøftinger mellom de to instansene?
- Har Fylkesnemnda en arena innad der dere drøfter risiko, hvordan risiko vurderes?
- Finnes det tilfeller hvor familien trekker samtykket til veiledning kort tid etter iverksettelse av tiltaket, ved bruk av samtaleprosess? Stemmer det at ved pålegg kunne veiledningen ha blitt satt til ett år? Dersom foreldrene trekker samtykket; ser Fylkesnemnda en tendens til at disse sakene kommer tilbake som §4-12?
- Har du andre innspill, syn, tanker omkring vurderingen av risiko som ikke er nevnt i dette intervjuet?

Intervjuguide – Barneverntjenesten – leder

- Hva ligger til grunn hos Barneverntjenesten i vurderingene for hvilke familier som skal pålegges hjelpetiltak?
- Hvilke verktøy for vurdering av risiko bruker Barneverntjenesten for å vurdere hvilke risikofaktorer som nødvendiggjør pålegg av hjelpetiltak?
- Tas det utgangspunkt i en bestemt teoretisk retning og strategi i arbeidet med å vurdere risiko?
- Hvordan drøftes risikofaktorene i en enkelt sak på ulike nivå i organisasjonen? Hvem er med og påvirker hva som vektlegges?
- Vurderer du risiko annerledes nå enn da du begynte i jobben?
- Vurderes samtaleprosess i disse sakene? Hvordan foregår i så fall prosessen som fører til at det besluttes å tilby samtaleprosess?
- Kan utfallet av samtaleprosessen da likevel være at familien kommer til en enighet om *frivillig* hjelpetiltak?
- Hva gjør dette da med barnevernets vurdering som handler om at de mener familien har behov for *pålegg*? Kan prosessen likevel være hensiktsmessig for at målet om at foreldrene skal motta hjelp oppnås? Hadde foreldrene ellers takket nei, dersom de fikk tilbud fra bvtj? Og hadde saken da blitt avsluttet?
- Kan barneverntjenesten be Fylkesnemnda om samtaleprosess? Eller er det slik at kun Fylkesnemnda tilbyr dette selv?
- Hva vektlegges som betydningsfulle risikofaktorer når en familie skal pålegges hjelpetiltak? Er det de samme risikofaktorene som legges til grunn av barnevernet, som vektlegges av Fylkesnemnda?
- Hva skiller sakene som fremmes om *pålegg*, fra saker der familier *tilbys* hjelpetiltak, men takker nei, og hvor saken henlegges?
- Hvordan er samarbeidet mellom barneverntjenesten og Fylkesnemnda? Finnes det arenaer for faglige drøftinger mellom de to instansene?
- Har barneverntjenesten en arena innad der dere drøfter risiko, hvordan risiko vurderes?
- Finnes det tilfeller hvor familien trekker samtykket til veiledning kort tid etter iverksettelse ved bruk av samtaleprosess? Ved pålegg kunne veiledningen ha blitt satt til ett år. Dersom foreldrene trekker samtykket; Kan det være at en ser en tendens til at sakene da henlegges uten flere tiltak?
- Hva kjennetegner de sakene hvor barneverntjenesten har fremmet sak om pålegg om

hjelpetiltak? Er disse sakene annerledes enn sakene der en velger samtaleprosess? Er det ikke i de alvorligste sakene en også velger samtaleprosess, for å kunne unngå omsorgsovertakelse? Men er det da slik at det i disse sakene først fremmes sak om omsorgsovertakelse, og at Fylkesnemnda da tilbyr samtaleprosess? Eller ber barneverntjenesten Fylkesnemnda om samtaleprosess?

- Har du andre innspill, syn, tanker omkring vurderingen av risiko som ikke er nevnt i dette intervjuet?